

Historisch Leiden in Kaart
(HLK):
Toelichting en handleiding

Versie 1.1

December 2016

Roos van Oosten, Arie van Steensel, Ellen Gehring, Petra Dreiskämper, m.m.v. Jan Dröge, Johan Feikens en Hans Mol

Consortium

Historisch Leiden in Kaart (HLK) is opgezet door een consortium van Universiteit Leiden (UL), Universiteit van Amsterdam/Rijksuniversiteit Groningen (UvA/RUG) en Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO). Verder is er samengewerkt met HISGIS (Fryske Akademy). Het projectteam in alfabetische volgorde: Petra Dreiskämper (Gröbbel & Dreis), Jan Dröge (Bureau voor bouwhistorie), Ellen Gehring (ELO), Johan Feikens (HISGIS Fryske Akademy), Hans Mol (HISGIS Fryske Akademy), Roos van Oosten (UL, projectleider) Arie van Steensel (UvA/RUG, projectleider).

Een woord van dank voor het meedenken met het projectteam aan (in alfabetische volgorde): Piet de Baar, Eugene Ball (BAAC), Peter van der Bos (IDDS), Christel Brandenburgh (ELO), Janna Coomans (UvA), Heidi Deneweth (VUB), Anne-Hiske Grimme (ELO), Walter Hasselo (ELO), Emiel van der Hoeven (vrijwilliger ELO), Marcel IJsselstijn (UL), Martin Hooymans, Menne Kosian (RCE), René van der Mark (BAAC), Yolande Meijer (IDDS), André van Noort (ELO), Bram Vannieuwenhuyze (UvA) en Kees Walle.

Subsidie

Financiële steun van NWO (Alfa Meerwaarde subsidie) en DANS (Klein Data Project subsidie) maakten de realisatie van respectievelijk fase 1 en fase 2 mogelijk. Het projectteam werkt aan een verdere ontwikkeling van de functionaliteit van de kaartapplicatie en digitale ontsluiting van kaarten en data.

Inhoudsopgave

Historisch Leiden in Kaart (HLK): Toelichting en handleiding	1
Consortium	2
Subsidie	2
Inleiding	5
Leeswijzer	8
Colofon	8
1) Technische handleiding	9
Historische Geocoder	9
Literatuur	11
Colofon	11
Voorbewerking bestanden uploaden	12
Wijken	12
Bonnen	12
Toevoegen velden	14
BAGID's toekennen aan adressen	14
CSV/Unicode (UTF-8)	16
Colofon	17
Ondezoekapplicatie Historisch Leiden in Kaart	18
Datasets bekijken	18
Datasets toevoegen	20
Technische details	20
Colofon	20
2) Cartografische gegevensbestanden	21
1583-1597 (1604) het Straten- en Grachtenboek.....	22
1611 Kavelverkoop stadsuitbreiding	24
Reconstructie door Van Oerle	24
Oppervlakte percelen: riemvoeten	26
Literatuur	29
Metadata	30
Brongegevens	33
Colofon	34
1832 Kadaster Leiden	35
3) Toelichting historische gegevensbestanden	38
Administratieve indelingen	38
Wijken	38
Bonnen	38

Literatuur	46
Colofon	46
Fiscale gegevensbestanden	47
1498 Vermogensbelasting, Leiden	47
1557 Kohier van de tiende penning, Leiden	50
1561 Kohier van de tiende Penning	53
Literatuur	55
Metadata	55
Colofon	57
1606 Schoorsteengeld	58
Metadata	58
Literatuur	60
Colofon	60
Registratie van onroerend goed	61
1585 Register Vetus	61
Literatuur	62
Metadata	62
Colofon	64
1601 Oud-belastingboek	65
Metadata	66
Colofon	67
1642 Bonboeken	68
Literatuur	68
Metadata	69
Colofon	69
4) Toelichting archeologische datasets	70
Werkwijze.....	70
Voorlopige resultaten	72
Conclusie.....	73
Literatuur	74
Metadata	75
Colofon	76

Inleiding

Historisch Leiden in kaart biedt een digitale toegang tot historische kaarten en geografisch ontsloten gegevens over de geschiedenis van de stad. Deze webapplicatie is bedoeld voor belangstellenden die kaarten en gekoppelde gegevens willen raadplegen of die hun eigen geografisch ontsluitbare onderzoeksgegevens willen koppelen.

Voor het gebruik van de onderzoeksapplicatie kan de handleiding geraadpleegd worden. De geboden infrastructuur maakt het mogelijk om 'kaarten' en 'data' digitaal aan elkaar te koppelen en ruimtelijk te analyseren op verschillende niveaus. Dit kan in deze fase van het project op het niveau van de negentiende-eeuwse wijken, de middeleeuwse en vroegmoderne bonnen en percelen. De basiskaart is de huidige topografische situatie (BAG-kaart). Daarnaast kunnen tien georeferencierte achtergrondkaarten worden geselecteerd, waaronder de gevectoriseerde kaarten uit het Straten- en Grachtenboek (1583-1604).

De functionaliteit van de onderzoeksapplicatie is momenteel nog beperkt, maar het voornemen is om deze in de toekomst verder te ontwikkelen. Het webadres is: www.hlk.erfgoedleiden.nl.

Naast deze onderzoeksapplicatie ontsluit *Historisch Leiden in kaart* historische kaarten over 'Leiden rond 1600' via kaartviewers op de website van ELO en de verrijkte kadastrale kaart van 1832 via de website van HISGIS. Deze twee toegangen staan hieronder kort toegelicht.

1a) Publieksviewer: [Wie-woonde-waar-rond-1600](http://www.leidseregioinkaart.nl/kaarten/hlik/)

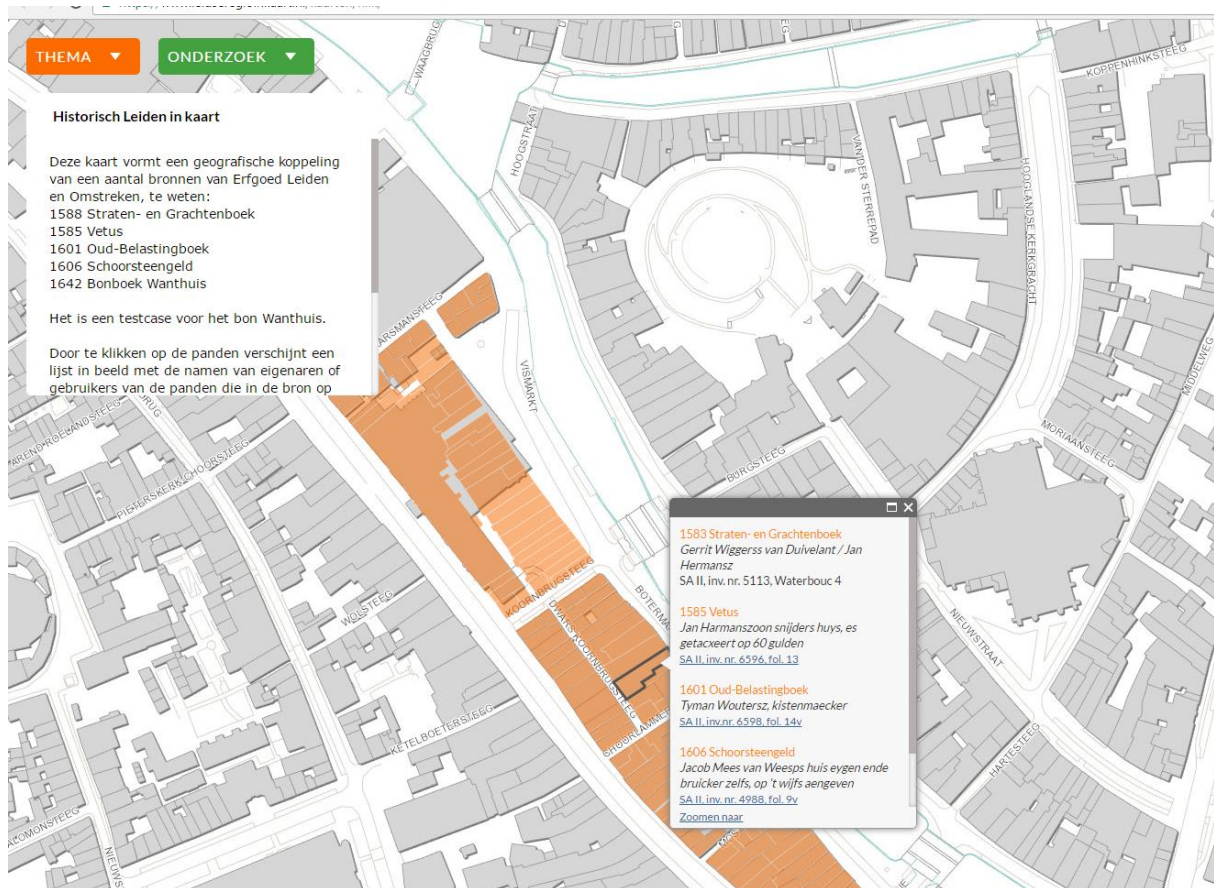
De eerste kaart is een 'percelenbank' of wie-woonde-waar-kaart rond 1600. Door op een perceel te klikken verschijnt middels een pop-up in beeld wie er geregistreerd staat in de periode 1561-1642. Hiertoe zijn verschillende datasets aan elkaar gekoppeld, te weten Deze data zijn vooralsnog slechts beschikbaar voor het Wanthuis; het koppelen van eigenaren aan een specifiek pand vergt het nodige onderzoek.

Webadres: www.leidseregioinkaart.nl/kaarten/hlik/

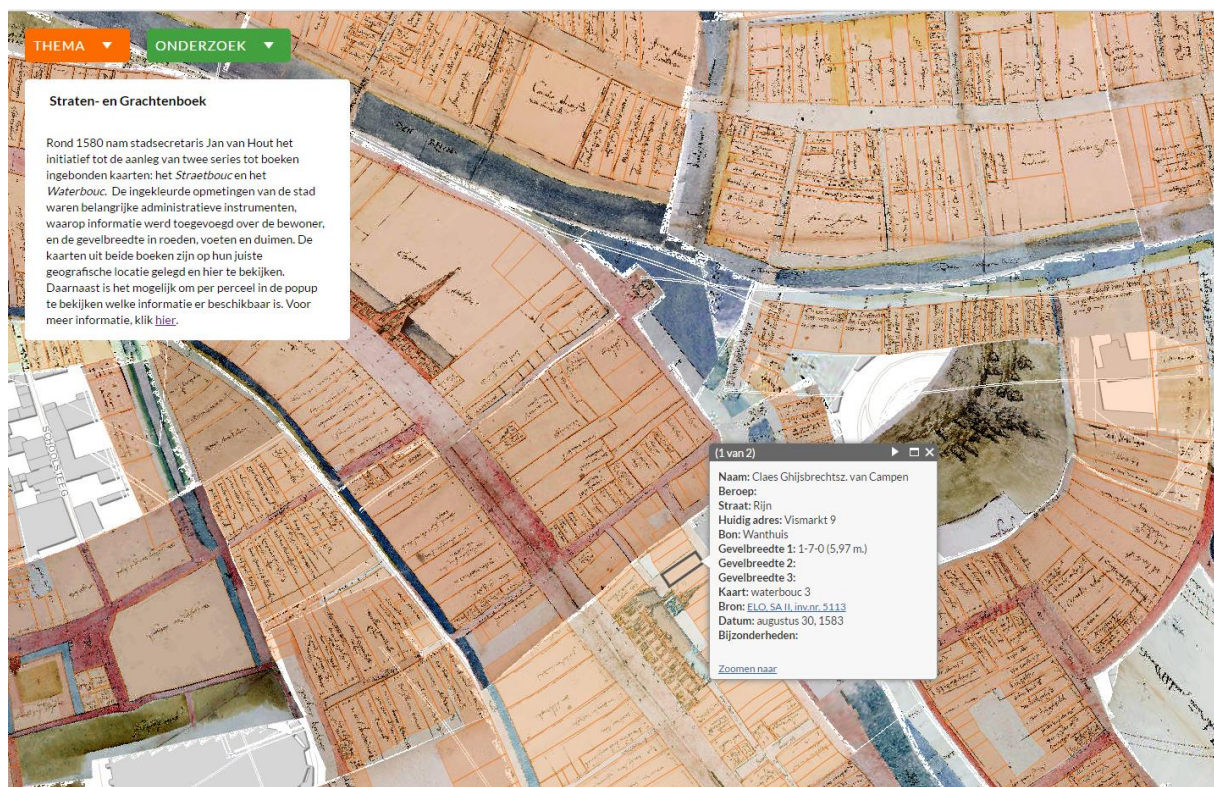
1b) Publieksviewer: [Straten- en Grachtenboek](http://www.leidseregioinkaart.nl/kaarten/1583/)

Hoe Leiden omstreeks 1600 eruit zag kan nader bekeken worden in de publiekskaart van het Straten- en Grachtenboek. Rond 1580 nam stadsecretaris Jan van Hout het initiatief tot de aanleg van twee series tot boeken ingebonden kaarten: het *Straetbouc* en het *Waterbouc*. De ingekleurde opmetingen van de stad waren belangrijke administratieve instrumenten, waarop informatie werd toegevoegd over de bewoner, en de gevelbreedte in roeden, voeten en duimen. De kaarten uit beide boeken zijn op hun juiste geografische locatie gelegd en hier te bekijken. Daarnaast is het mogelijk om per perceel in de pop-up te bekijken welke informatie er beschikbaar is.

Webadres: www.leidseregioinkaart.nl/kaarten/1583/

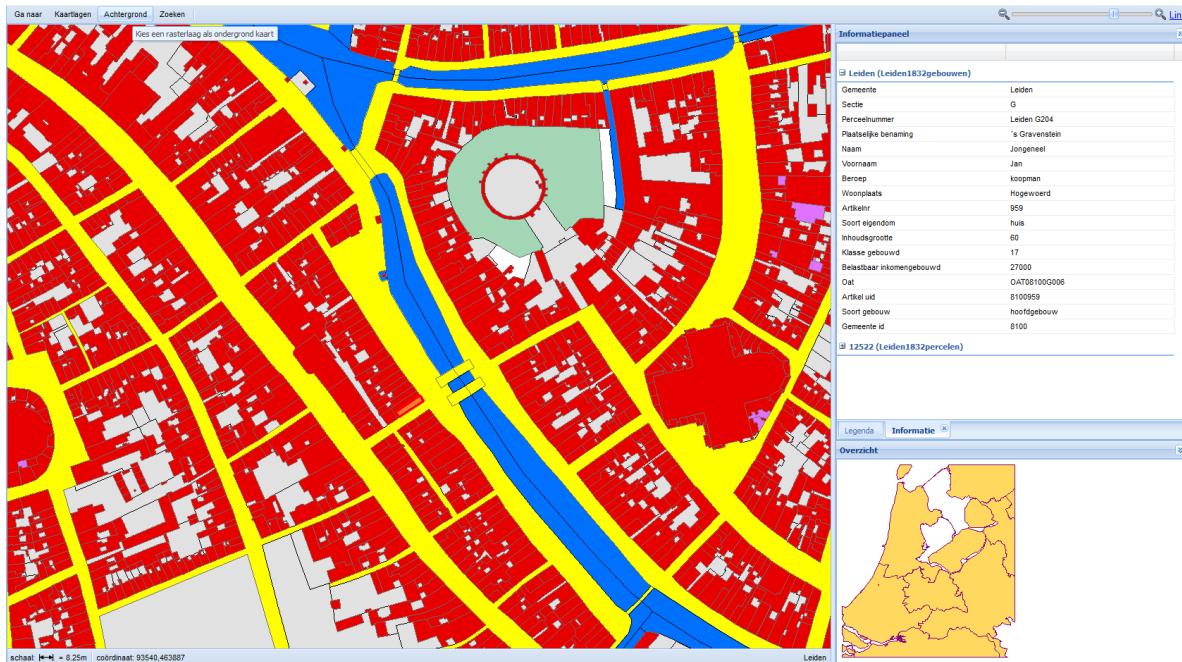
Schermafbeelding van de publiekswviewer van de 'percelenbank'.

Schermafbeelding van de publiekswviewer het straten- en grachtenboek.

2) Wie-woonde-waar-in-1832

Via HIS-GIS kan voor Leiden binnen de Singels nagegaan worden wie waar woonde en meer specifieke details over het gebruik van het perceel. De basiskaart is de kadastrale kaart van 1832. Door op een perceel te klikken verschijnt links in een paneel deze specifieke informatie over het desbetreffende perceel in beeld. De kadastrale kaart is bovendien verrijkt. Zo is een paneel toegevoegd waarin op de naam van de straat of water geklikt kan worden en wordt na een muisklik de kijker naar die plek op de kaart geleid. Verder kan er gekozen worden voor vier verschillende achtergrondkaarten. Webadres: www.HISGIShisgis.nl

Schermafbeelding van Leiden in HISGIS.

Wegen			
A Joseph of Sionssteeg	Houtstraatsbrug	Marendorp	steeg (ten noorden van de Langere lange gragt (3))
Agtergragt	Izeren gragt	Marendorpsachtergragt	steeg (ten noorden van de Langere lange gragt (4))
Alestraatje	Janbannesteeg	Maria Gijzen of Bokkensteeg	steeg (ten noorden van de Langere lange gragt (5))
Alkemade brug	Janrossenbrug	Middelste gracht	steeg (ten noorden van de Langere lange gragt (5))
Apothekersdijk	Kaarsemakersstraat (noord-oost)	Middelweg	steeg (ten noorden van de Langere lange gragt (5))
Appelmarkt of Gansoord	Kaarsemakersstraat (oost)	Minnebroedersgracht	steeg (ten noorden van de Langere lange gragt (5))
Arend Roelandsteeg	Kalvermarkt	Mirakelsteeg	steeg (ten noorden van de Langere lange gragt (5))
Baatsraat	Kampersteeg	Molensteeg (noord)	steeg (ten oosten van Oost Dwarsgragt)
Barbarasteeg	Karemek of Hartesteeg	Molensteeg (oost)	steeg (ten zuiden van de Korte Langegragt)
Barneveldsteeg	Kennewegsteeg	Molensteeg (zuidwest)	steeg (ten zuiden van de Langere lange gragt (1))
Beestenmarkt	Kerkpleinsbrug	Mooi Japansteeg	steeg (ten zuiden van de Langere lange gragt (2))
Beestenmarkt (plein)	Kerksteeg	Moriaansteeg	steeg (tussen De Doelensteeg en Patenstraat (1))
Berkendaalsteeg	Kerkstraat	Mostaardsteeg	steeg (tussen De Doelensteeg en Patenstraat (2))
Binnenvestgracht	Kerkstraatsbrug	Muscadelsteeg	steeg (tussen De Doelensteeg en Patenstraat (3))
Bolwerkstraat (noord-west)	Ketelboeterssteeg	Nederlgelegde Vestwal	steeg (tussen Heeregracht en Oranjestraat)
Bolwerkstraat (zuid-oost)	Kijfgracht	Nieuw Brug	steeg (tussen Heeregracht en Oranjestraat)
Boomgaardsteeg	Kijfhoek of Hoefstraat	Nieuw Levendaal	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
Breede Straat	Klaresteeg	Nieuwe Hoogewoerd	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
Cellebroedersgracht	Klein Beestemarktje	Nieuwen Rhijn	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
Choorlammer steeg	Kleine Aardappelmarkt	Noord Rundersteeg	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
Choorsteeg	Kleinehaven	Oost Dwarsgragt	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
Cingel genaamd Oudevest	Klimmende Leeuwsteeg	Oosthavenstraat	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Bakkerssteeg	Kloksteegbrug	Oranjestraat	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Doelensteeg	Koddesteeg	Oud Levendaal	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Haven	Koenesteeg	Oud Mare Poortbrug	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Kortekolfmakerstraat	Koepoortsgracht	Oude Hoogewoerd	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Molenwerfsteeg	Koestraat	Oude Lombartsteeg	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Nieuwsteeg	Koolgragt	Oude Velt	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Nonnesteeg	Koolstraat	Oude Volmolen of Voldersgracht	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Oude Varkenmarkt	Koppenhinksteeg	Paardesteeg	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)
De Overwelfde Vildersgracht	Korenbrug	Pakstraat	steeg (tussen Nieuwe Hoogewoerd en Nieuw Levendaal)

Schermafbeelding van de verrijkte HISGIS-applicatie.

Leeswijzer

Deze toelichting op Historisch Leiden in Kaart bestaat uit drie delen: de technische handleiding, de toelichting op de cartografische, historische en de archeologische datasets. Alle databestanden zijn bij DANS-gedeponneerd. In de desbetreffende hoofdstukken is in de colofon de DANS dataset nummers vermeld.

Colofon

Tekst	Roos van Oosten en Arie van Steensel
Onderzoeksapplicatie gemaakt door	Petra Dreiskämper (Gröbbel & Dreis)
Kaartviewers gemaakt door	Ellen Gehring (ELO)
HISGIS-applicatie gemaakt door	Johan Feikens (Fryske Akademy)
De onderzoeksapplicatie is gedeponneerd bij Github	https://github.com/phpetra/historical-leiden-map

1) Technische handleiding

Historische Geocoder

Om de vectorobjecten zoals gebouwen of percelen te kunnen voorzien van een unieke referentiecode, is er voor gekozen om datasets te uploaden in de Historische Geocoder.¹ Dit is de nationale referentielijst van ruimtelijke objecten zoals straten, wegen, wijken en gebouwen. Er zijn landelijke voorzieningen opgenomen, zoals de BAG-adressen en -panden² en het Nationaal Wegenbestand. Maar het is ook mogelijk om nieuwe gegevens toe te voegen. Binnen dit project zijn verschillende datasets geüpload, zoals de Leidse bonnen (administratieve eenheden) door de tijd heen, de uitbreidingswijk van 1611, die grotendeels verdwenen is in het huidige straatbeeld en contouren zoals aangegeven in het straten- en grachtenboek. De referentielijst is daardoor verrijkt met data, waar iedereen gebruik van kan maken.

Alle objecten die in de Historische Geocoder staan, zijn voorzien van een URI.³ Het is mogelijk om in verschillende datasets te verwijzen naar dezelfde URI waardoor duidelijk gemaakt wordt dat informatie over hetzelfde object in dezelfde tijdspanne gaat. Door met dezelfde URI naar hetzelfde object te verwijzen, is het mogelijk om verschillende datasets aan elkaar te koppelen.

Naast het voorzien in een uniek, universeel ID, maakt de historische geocoder het ook mogelijk om ruimtelijke objecten of informatie aan elkaar te koppelen. Dit kan door een relatie op te nemen.⁴ Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om te aan te geven dat pand A in gemeente B ligt. Of dat pand C is opgesplitst in pand D en E. Waar dat mogelijk was, is er in de toegevoegde datasets verwezen naar andere objecten, waarbij de nadruk lag op de landelijke voorzieningen. Zo is er in het geval van de uitbreidingswijk uit 1611 voor de panden die nog bestaan, verwezen naar het ID van de BAG. Door het leggen van relaties kunnen er analyses worden gedaan, bijvoorbeeld op erfgeo.nl (voorbeeld: het genereren van een lijst van panden die in gemeente of wijk liggen, of van alle historische adressen van een bepaald pand).

Als in een dataset met een URI wordt verwezen naar een object uit de Historische Geocoder, dan is het ook mogelijk om deze relaties te verkrijgen. Het is bijvoorbeeld niet nodig om een recent adres of geometrie van een pand op te nemen, als deze in de Geocoder al is gedefinieerd.

Het opzoeken van een URI kan op verschillende manieren:

- Via de standaardiseertool⁵ is het mogelijk de URI van de BAG, het Nationaal Wegenbestand en een aantal andere landelijke bronnen te verkrijgen. Een handleiding is beschikbaar op <http://erfgeo.nl/wat-hoe/standaardiseertool.html>. Via erfgeo.nl is het mogelijk om de thesaurus te doorzoeken (zie Afbeelding 1 en 2). Door op *Toon details* te klikken, komen de URI's van het object, en de objecten die er aan gerelateerd zijn in beeld. Deze kan vervolgens opgenomen worden in een dataset. Door te zoeken via de API op <https://api.histogram.io>. Op die pagina is tevens een aantal voorbeelden opgenomen. De technische documentatie is te vinden op <https://github.com/histogram/api>

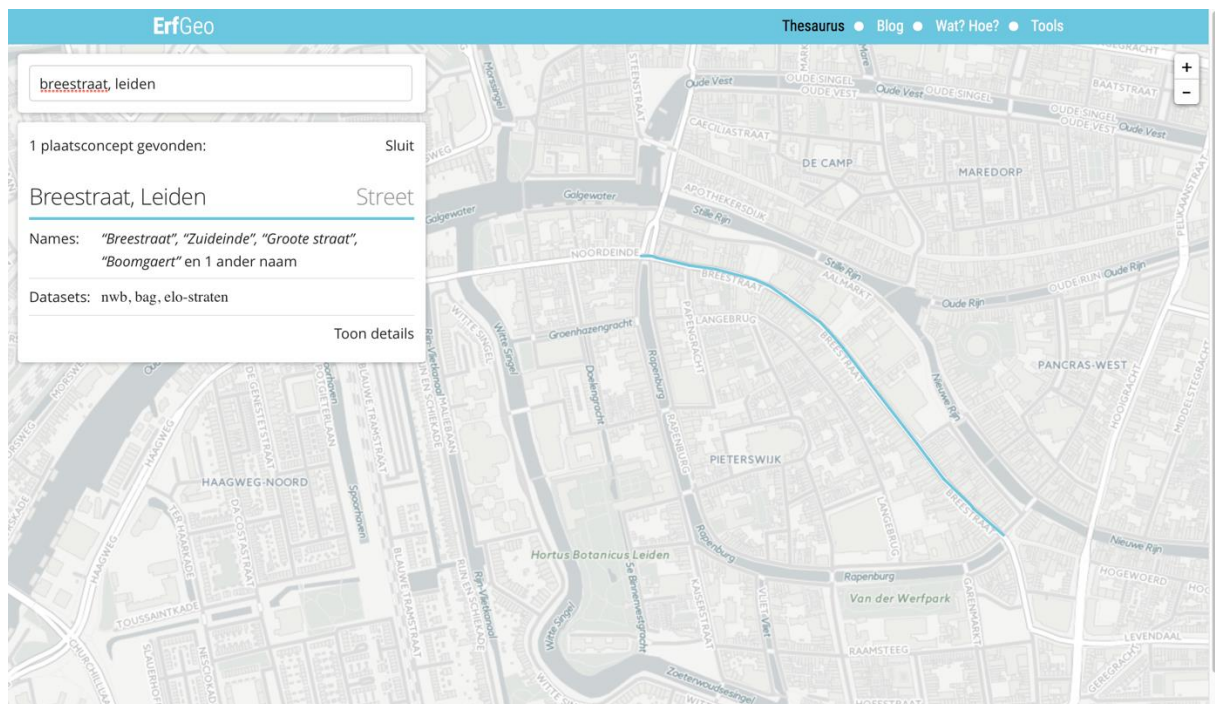
¹ www.erfgeo.nl.

² Basisregistratie adressen en gebouwen.

³ Uniform Resource Identifier, een unieke benaming voor een object.

⁴ Voor meer informatie: <http://erfgeo.nl/wat-hoe/pits-concepten-relaties.html>.

⁵ Voor meer informatie: <http://standaardiseren.erfgeo.nl>.

Afbeelding 1: zoeken via erfgeo.nl.

ErfGeo Thesaurus • Blog • Wat? Hoe? • Tools

Breestraat

Dit concept van het type *hg:Street* is samengesteld uit de volgende 'Plaatsen in Tijd' (PiT's)

PiT's met een geometrie

naam	tijd-begin	tijd-eind	tijd-van	PiT	bron
Breestraat				nwb/leiden-breestraat	nwb

PiT's zonder geometrie

Boomgaert				elo-straten/303	elo-straten
Grote straat				elo-straten/475	elo-straten
Breestraat				bag/546300000000215	bag
Paplepelbuurt	1600	1800		elo-straten/18	elo-straten
Zuideinde	1600	1800		elo-straten/259	elo-straten

Afbeelding 2: het verkrijgen van de URI, in dit geval nwb/leiden-breestraat.

Voor het toevoegen van nieuwe geometrieën in de Historische Geocoder is het momenteel zo dat een beperkt aantal mensen hier toegang toe hebben (erfgeo.nl/wat-hoe/factor-tijd.html). Ellen Gehring is namens Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO) een aanspreekpunt (key-user) voor het Historisch Leiden in Kaart project. Voor algemene informatie kan gemaild worden met erfgoedenlocatie[at]den.nl.

Literatuur

Engelse, M. den, 'Drie goede redenen om topografische elementen te [Standaardiseren](#),' op erfgeo.nl.

Gehring, E., 2015: '[Het gebruik van de historische geocoder door Erfgoed Leiden en Omstreken](#)', blog 29-9-2015, op erfgoedenlocatie.nl.

Gehring, E., 2016 (in voorbereiding): 'Historisch Leiden in kaart: de historische geocoder in de praktijk', blog voor [www.DEN.nl](#).

Colofon

Tekst	Ellen Gehring
-------	---------------

Vorbewerking bestanden uploaden

Een eigen dataset kan in Historisch Leiden in kaart geüpload worden. Hier is enige vorberewerking van de dataset voor nodig.

Wijken

Indien de eigen dataset een indeling in wijken bevat,⁶ dan wordt in de eigen dataset (in MS-Excel, -Access of een ander spreadsheetmanagementprogramma) naast de kolom waar de wijk genoemd wordt, een extra kolom toegevoegd. Hierin dient de URI/historische geocode van de wijk opgenomen te worden. De ligging van de wijken kan als volgt opgezocht worden in erfgeo.nl/thesaurus, toets in het zoekveld "&dataset=leidse-wijken". Hieronder staat een tabel met de beschikbare URI's die in de historische geocoder zijn opgenomen. In het hoofdstuk Administratieve indelingen is een afbeelding opgenomen.

Tabel: historische geocodes van de Leidse wijken.

Plaats	Jaar van	Jaar tot	Historische geocode
Wijk 1	1854	1871	leidse-wijken/wijk-1
Wijk 2	1854	1871	leidse-wijken/wijk-2
Wijk 3	1854	1871	leidse-wijken/wijk-3
Wijk 4	1854	1871	leidse-wijken/wijk-4
Wijk 5	1854	1871	leidse-wijken/wijk-5
Wijk 6	1854	1871	leidse-wijken/wijk-6
Wijk 7	1854	1871	leidse-wijken/wijk-7
Wijk 8	1854	1871	leidse-wijken/wijk-8

Bonnen

Indien de eigen dataset een indeling in bonnen bevat, dan wordt naast de kolom waarin het bon genoemd staat, een extra kolom toegevoegd. Hierin wordt de historische geocode/URI vermeld van het bon. Hieronder staat de lijst met beschikbare URI's die in de historische geocoder is opgenomen. De bonindeling wijzigt in de loop der tijd. De levensduur van het bon is aangegeven in de velden "van" en 'tot'. Voor een inhoudelijke toelichting wordt verwezen naar het hoofdstuk Administratieve indelingen. Daar zijn eveneens afbeeldingen opgenomen. De ligging van de bonnen kan als volgt opgezocht worden in erfgeo.nl/thesaurus, toets in het zoekveld "&dataset=leidsebonnen".

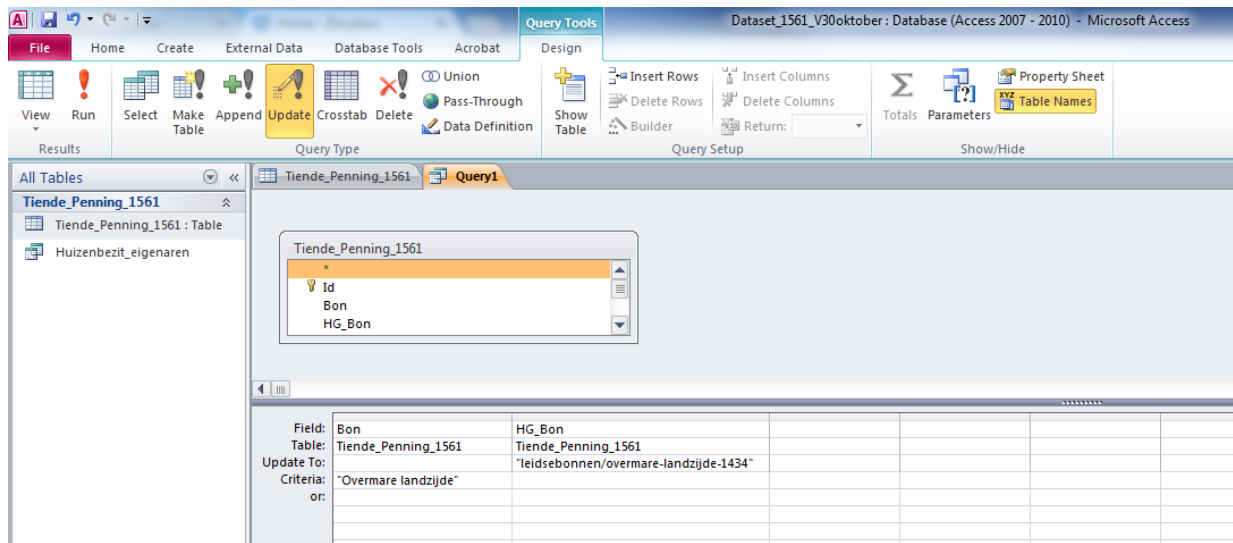
⁶ De wijken waren reeds voor aanvang van het Historisch Leiden in kaart project in de historische geocoder opgenomen.

Tabel: historische geocodes van de bonnen.

Naam	Jaar van	Jaar tot	Historische geocode
Gasthuis	1250	1832	leidsebonnen/gasthuis-1250
Vleeshuis	1250	1832	leidsebonnen/vleeshuis-1250
Wolhuis	1250	1832	leidsebonnen/wolhuis-1250
Wanthuis	1250	1832	leidsebonnen/wanthuis-1250
Overmare Landzijde	1434	1832	leidsebonnen/overmare-landzijde-1434
Overmare Rijnzijde	1434	1832	leidsebonnen/overmare-rijnzijde-1434
Marendorp Rijnzijde	1434	1832	leidsebonnen/marendorp-rijnzijde-1434
Gansoord	1434	1832	leidsebonnen/gansoorde-1434
Kerkvierendeel	1434	1832	leidsebonnen/kerkvierendeel-1434
Burchstreng	1434	1832	leidsebonnen/burchstreng-1434
Over 't hof	1434	1832	leidsebonnen/over-t-hof-1434
Zevenhuizen	1434	1832	leidsebonnen/zevenhuizen-1434
Marendorp Landzijde	1434	1597	leidsebonnen/marendorp-landzijde-1434
Nicolaasgracht	1434	1659	leidsebonnen/nicolaasgracht-1434
Hogewoerd	1508	1557	leidsebonnen/hogewoerd-1508
Nieuwland	1434	1597	leidsebonnen/nieuwland-1434
Levendaal	1557	1561	leidsebonnen/levendaal-1557
Rapenburg	1434	1606	leidsebonnen/rapenburg-1434
Zuid-Rapenburg	1606	1832	leidsebonnen/zuid-rapenburg-1606
Noord-Rapenburg	1606	1832	leidsebonnen/noord-rapenburg-1606
West-Nieuwland	1597	1832	leidsebonnen/west-nieuwland-1597
Oost-Marendorp Landzijde	1597	1832	leidsebonnen/oost-marendorp-landzijde-1597
West-Marendorp Landzijde	1597	1832	leidsebonnen/west-marendorp-landzijde-1597
Waardbon	1602	1832	leidsebonnen/waardbon-1602
Hogemors	1611	1832	leidsebonnen/hogemors-1611
Nieuwmaren	1611	1832	leidsebonnen/nieuwmaren-1611
Zijloord	1611	1832	leidsebonnen/zijloord-1611
Havenbon	1644	1832	leidsebonnen/havenbon-1644
Noord-Rijnevest	1659	1832	leidsebonnen/noord-rijnevest-1659
Oost-Nieuwland	1659	1832	leidsebonnen/oost-nieuwland-1659
Zuid-Rijnevest	1659	1832	leidsebonnen/zuid-rijnevest-1659
Nicolaasgracht	1659	1832	leidsebonnen/nicolaasgracht-1659
Levendaal	1434	1508	leidsebonnen/levendaal-1434
Hogewoerd	1434	1508	leidsebonnen/hogewoerd-1434
Hogewoerd	1557	1561	leidsebonnen/hogewoerd-1557
Hogewoerd	1561	1597	leidsebonnen/hogewoerd-1561
Hogewoerd	1597	1659	leidsebonnen/hogewoerd-1597
Hogewoerd	1659	1832	leidsebonnen/hogewoerd-1659
Oost-Nieuwland	1597	1659	leidsebonnen/oost-nieuwland-1597

Toevoegen velden

Het toevoegen van geocodes kan uiteraard handmatig; een andere mogelijkheid is om bij een grote hoeveelheid records in MS-Access een update-query te gebruiken.

Schermafbeelding van een update-query in MS-Access.

BAGID's toekennen aan adressen

Aan een pand dient een BAGid toegekend te worden. BAGid's zijn bijvoorbeeld in te zien via bag.viewer.kadaster.nl. Een pand staat daar bijvoorbeeld geregistreerd als "0546100000044004". Als je van dat ID de eerste 0 afhaalt en er "bag" voorziet dan geeft dat de BAGid zoals dat in de geocoder gebruikt wordt: bag/546100000044004.

Handiger dan elk adres handmatig op te zoeken, is het om de standaardiseertool van erfgeo.nl te gebruiken. In een eigen Excel of Access bestand staat een kolom adres, bijvoorbeeld Breestraat 1 en in een andere kolom staat de plaats waar dit adres ligt, Leiden. Vervolgens wordt gegaan naar de website: standaardiseren.erfgeo.nl. Druk daarop: upload dataset. Het is niet strikt noodzakelijk om de hele dataset up te loaden, het volstaat om de twee kolommen te uploaden. De URI's dienen dan wel in het eigen bestand overgezet te worden.

Standaardiseeropties voor dataset "Adresboekje"

Van...

Geef hieronder aan welke kolommen van het csv-bestand gebruikt moeten worden voor het standaardiseren.

Toponiem in veld *

Adres

Kies het veld dat de naam bevat die je wilt standaardiseren

Dit toponiem ligt in ...(provincie, plaats, etc.)

Plaats

Gebruik deze optie alleen als je een veld in je csv hebt waar een 'breder term' in zit. Bijvoorbeeld de provincie waar de plaatsen uit het vorige veld in liggen

Dit toponiem is van het type *

hg:Address

Kies hier het type waar de toponiemen op slaan (kies hg:Place voor plaatsen, hg:Municipality voor gemeentes, hg:Street voor straten, etc.). Mocht de dataset meerdere typen bevatten, dan moet het standaardiseren in verschillende stappen (elk type apart) gedaan worden.

Naar...

Geef hieronder aan naar welke dataset je wilt standaardiseren en of je behalve gestandaardiseerde naam, hg:en - indien aanwezig - uri ook de geometrieën terug wilt hebben.

Standaardiseer naar *

bag

Kies Geonames of TGN voor plaatsen, Geonames voor huidige- en Gemeentegeschiedenis ook voor historische gemeentes, BAG voor adressen of gebouwen en het Nationaal Wegen Bestand (NWB) voor straten.

Geïnteresseerd in de geometrie? *

Ja

bewaar deze instellingen

Bewaar alleen de instellingen en test of standaardiseer later.

bewaar deze instellingen en test 20 records

Deze optie standaardiseert de eerste 20 records. Dit is handig om te kijken of alles goed gaat alvorens het hele bestand te verwerken.

bewaar en standaardiseer

Deze optie standaardiseert alle nog niet eerder gestandaardiseerde records. Dit proces kan enige tijd duren. U krijgt een notificatie e-mail als het hele proces is afgerond.

Schermafbeelding van de historische geocoder om BAGid's toe te kennen.

Na het uploaden, is het niet nodig om de mail af te wachten, maar kan gekeken worden onder 'mijn datasets' bij resultaten. Als het niet gelukt is, bijvoorbeeld omdat in het eigen databestand 'Zuid Rundersteeg hoek Jan Vossensteeg' stond genoteerd in plaats van een straatnaam met een nummer. In een dergelijk geval verschijnt het volgende in beeld.

Resultaat

Je werkt in dataset "SG adres"

Gestandaardiseerd (943)
Meerdere resultaten (0)
Geen resultaten (3102)
Onachterhaalbaar(0)

Hieronder de plaatsnamen waar geen enkel resultaat voor gevonden is. U kunt hier handmatig een TGN, Gemeentegeschiedenis of Geonames URI invoeren.

Toon records per pagina
Zoek

plaatsnaam	ligt in	en de juiste uri is...	...niet te achterhalen?
Zuid Rundersteeg hoek Jan Vossensteeg 46	Leiden	bag/546200000016701	sla op niet te achterhalen

Vervolgens kan de URI via Erfgeo.nl zelf opgezocht te worden. Wanneer het juiste adres Jan Vossensteeg 46 is, dan wordt de PIT of URI overgenomen. Kijk eerst na of de geometrie klopt- en zet vervolgens de URI handmatig in het hierboven getoonde witte vakje en druk op "sla op".

Janvossensteeg 46

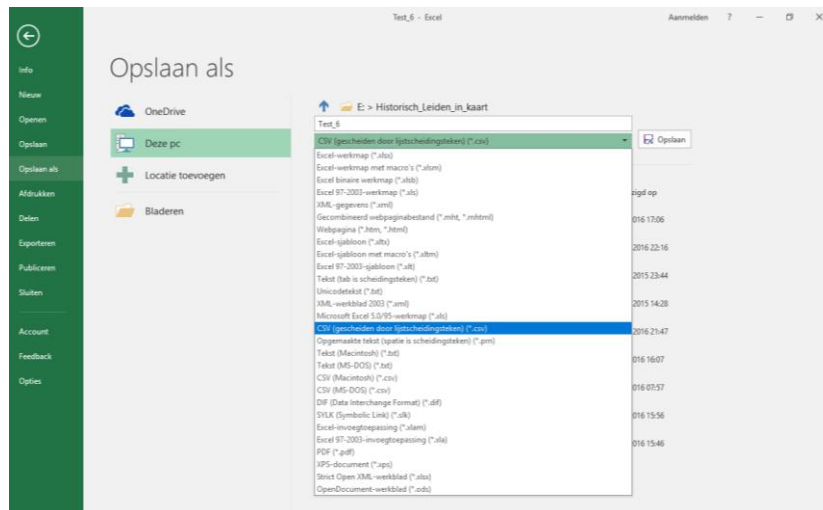
Dit concept van het type `hg:Address` is samengesteld uit de volgende 'Plaatsen in Tijd' (PiT's)

PiT's met een geometrie

naam	tijd-begin	tijd-eind	tijd-van	PIT	bron
Janvossensteeg 46				bag/546200000016701	bag

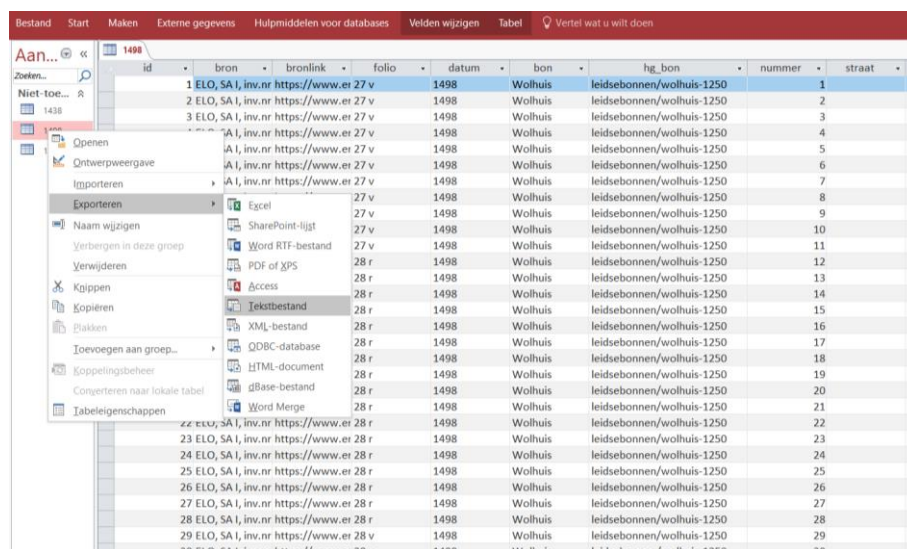
CSV/Unicode (UTF-8)

Is de dataset voorzien van URI-codes, dan dient het eigen bestand vervolgens nog opgeslagen te worden als een CSV-bestand. In Excel kan bij 'opslaan als' gekozen worden voor een CSV (gescheiden met lijstscheidingsteken).

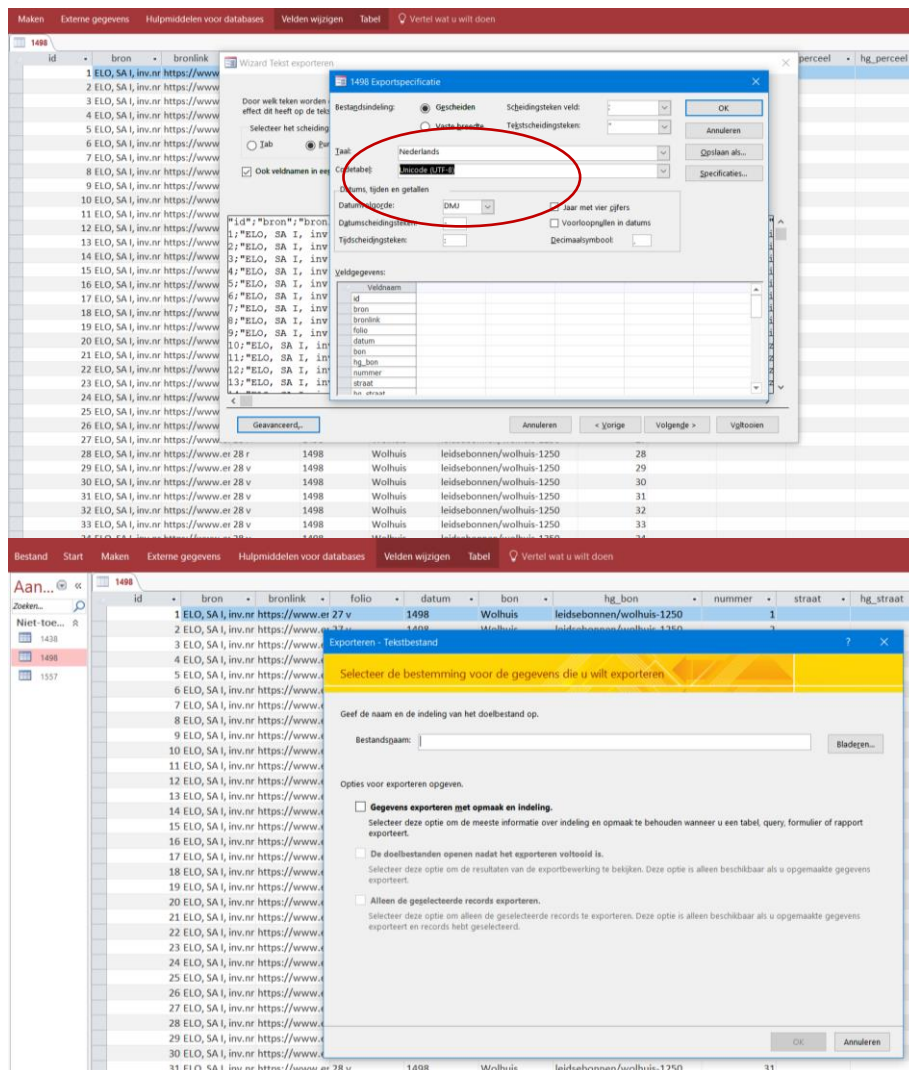
Schermafbeelding MS-Excel, opslaan als CSV.

Bij een MS-Access database kan gekozen worden om een tabel te exporteren als tekstbestand door met de rechtermuisknop op de desbetreffende tabel te klikken. Kies de locatie waar het bestand opgeslagen moet worden en deselecteer de drie getoonde opties.⁷ Er moeten dan drie selectievensters doorlopen worden. Bij de eerste hoeft alleen op 'OK' geklikt te worden. In het volgende venster dient de optie 'Ook veldnamen in de eerste rij' aangezet te worden en in het volgende laatste moet de optie 'Unicode (UTF-8)' geselecteerd worden in de Codetabel.⁸ Het opgeslagen bestand is dan gereed om geüpload te worden in de kaartapplicatie.

⁷ Bij MS Access (2007-2010) kan het nodig zijn om het achtervoegsel .txt in het eerste selectie venster handmatig te vervangen door .csv.

⁸ Bij MS Access (2007-2010) is deze optie te vinden onder de tab "advanced" bij het doorlopen van de stappen.

Schermafbeeldingen van MS-Access.

Colofon

Tekst toelichting	Roos van Oosten en Arie van Steensel, m.m.v. Ellen Gehring en Petra Dreiskämper.
DANS-datasets (wijken en bonnen)	DOI: 10.17026/dans-znd-28v9 URN: urn:nbn:nl:ui:13-7kqz-sg Fedora Identifier: easy-dataset: 67443

Ondezoekapplicatie Historisch Leiden in Kaart

De applicatie is op dit moment online beschikbaar via: <http://hlc.erfgoedleiden.nl/>

In de applicatie kunnen datasets die gegevens bevatten over panden, bonnen en of wijken van het vroegere Leiden, geüpload en bekeken worden. Met behulp van de Historische Geocoder (zie boven) worden per dataset de (historische) geometrieën bij de gegevens van bijvoorbeeld een pand gezocht, zodat dit pand gevisualiseerd kan worden op een (historische) kaart.

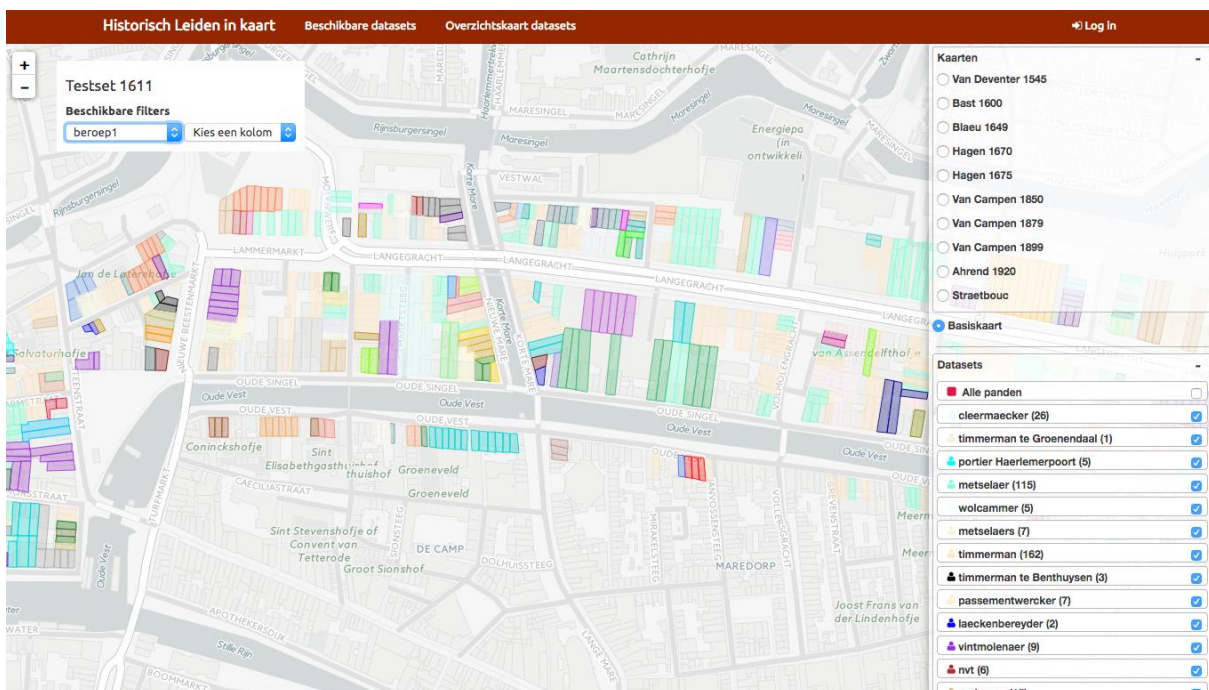
De applicatie bevat de tools om dit geocoderen in goede banen te leiden en het resultaat ervan op verschillende niveaus op de door Erfgoed Leiden en Omstreken geleverde historische kaarten te ontsluiten.

De functionaliteit van de applicatie is in twee gedeelten verdeeld:

- een openbaar toegankelijk deel voor iedereen waarin eerder geüploadete datasets op de verschillende kaartlagen te bekijken zijn.
- een afgeschermd gedeelte waarvoor met een e-mailadres een account gemaakt kan worden, waarin iemand zelf datasets kan uploaden, geocoderen en beheren.

Datasets bekijken

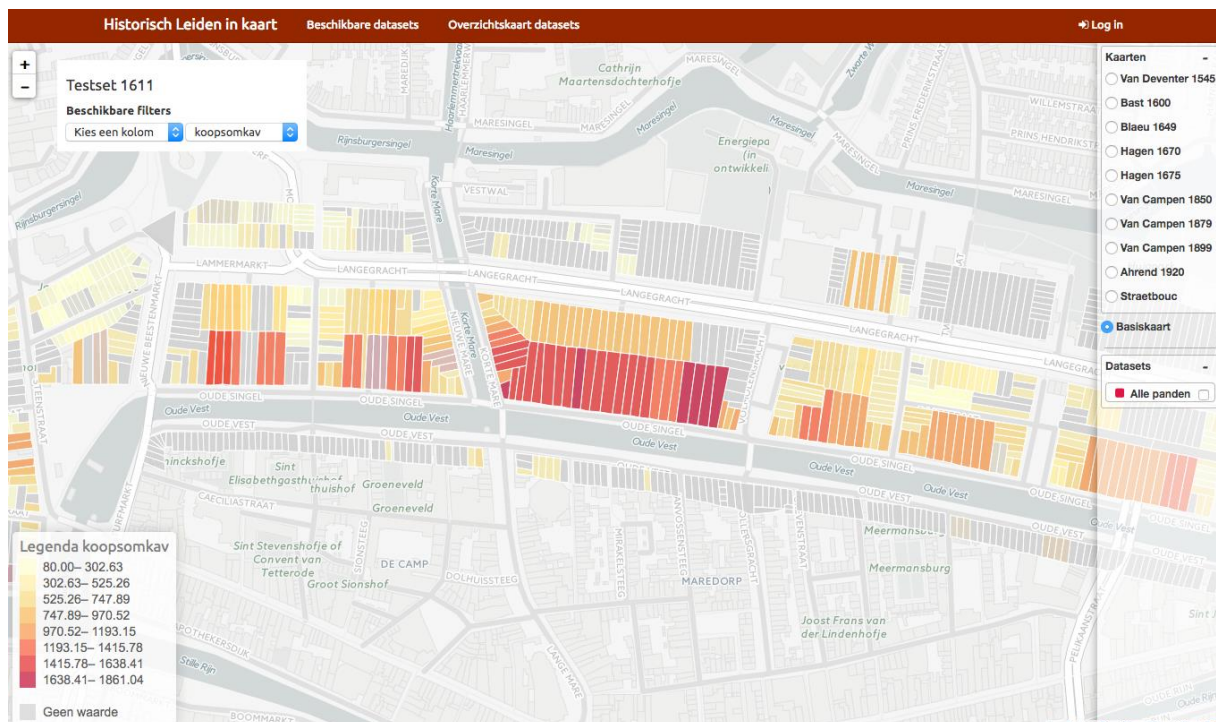
Iedereen kan datasets bekijken en door gebruik te maken van de verschillende dropdown-keuzelijstjes, de gegevens uit de dataset op verschillende manieren visualiseren.

Hierboven een voorbeeld uit een testset met data over de Leidse uitleg van 1611. Linksboven staan twee keuzelijsten:

- * eerste lijst met kolomnamen van unieke gegevens uit de dataset
- * tweede lijst met de kolomnamen van numerieke gegevens waarmee gerekend kan worden.

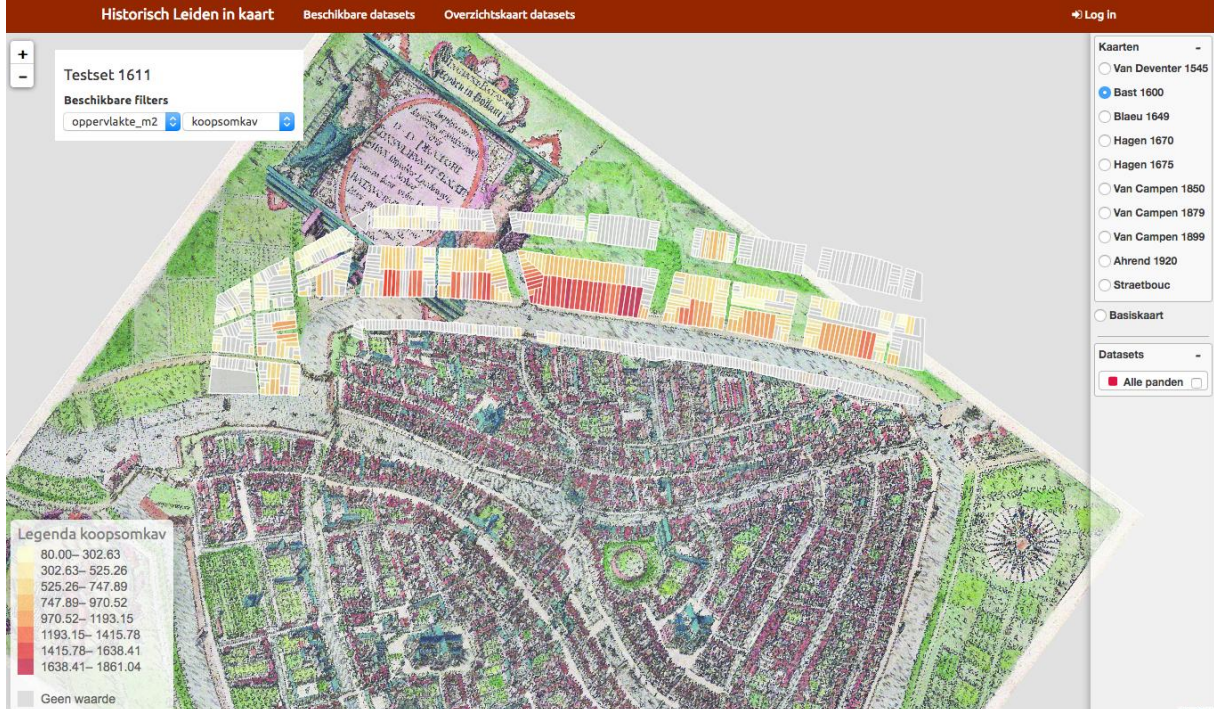
In bovenstaand voorbeeld is in de eerste lijst gekozen voor “beroep” om de verspreiding van de verschillende beroepen, als individuele kaartlagen (rechtsonder getoond) weer te geven. Rechtsonder kunnen de lagen per stuk worden aan- of uitgezet.

In dit tweede voorbeeld is gekozen voor een kolom uit de numerieke keuzelijst: “koopsomkav”. Met de numerieke waardes wordt vervolgens gerekend en ze worden in een (gekleurde) onderverdeling op de gekozen kaartlaag getoond.

Rechtsboven staan de verschillende historische kaartlagen weergegeven die als basis kaart in deze applicatie gebruikt kunnen worden. Door een andere kaart (in dit geval van voor 1600) te kiezen kun je bijvoorbeeld mooi zien hoe groot de uitleg van 1611 eigenlijk is geweest.

Bovenstaande voorbeelden waren alle voor de ontsluiting op “panden”-niveau. Er zijn echter ook gegevens beschikbaar gegroepeerd per “bon” of “wijk”. Voor elk van deze niveaus wordt een speciale kaartlaag samengesteld met daarop tellingen van het voorkomen van een bepaalde unieke waarde (bijvoorbeeld een beroep) in een bon of wijk.

Via het hoofdmenu met “Beschikbare datasets” zijn de andere niveaus (indien aanwezig voor een specifieke dataset) via de respectievelijke knoppen te bereiken.

Om de data goed te kunnen zien moet eerst een kolom worden gekozen in de eerste keuzelijst (bv. beroep), en vervolgens een unieke waarde uit deze kolom, in de tweede keuzelijst (bv. metselaar).

Datasets toevoegen

Om datasets te kunnen toevoegen dient eerst een account op de site gemaakt te worden en daarvoor is een e-mailadres noodzakelijk. Nadat het mailadres bevestigd is, kan iemand inloggen op de applicatie.

Hoe het toevoegen van een nieuwe dataset, uploaden van een CSV-bestand en het geocoderen ervan in zijn werk gaat wordt in de applicatie zelf uitvoerig uitgelegd.

Technische details

De applicatie is gebouwd in PHP, bovenop het Open Source Symfony Framework.

De gehele broncode van de applicatie is beschikbaar op Github: <https://github.com/phpetra/historical-leiden-map>.

Colofon

Tekst toelichting	Petra Dreiskämper
-------------------	-------------------

2) Cartografische gegevensbestanden

Als achtergrond zijn in de onderzoeksapplicatie de volgende historische kaarten opgenomen.

Kaartnaam	PV-nummer(s), ELO	WMS via ELO
Van Deventer, ca. 1545	PV 315.1	1545 van Deventer
Bast 1600	PV 329.1a	1600 bast
Blaeu 1649	PV351.a	1649 blaue
Hagen 1670	PV363A2a+PV363A2b+PV363A2c+PV363A2d	1670 Hagen
Hagen 1675	PV370.3	1670 Hagen
Van Campen 1850	PV432.1	1850 van Campen
Van Campen 1879	PV459	1879 van Campen
Van Campen 1899	PV477.1+PV477.2+PV477.3+PV477.4+PV477.5+PV477.6	1899 van Campen
Ahrend 1920	PV492.1, 492.2, 492.3 en 492.4	1920 Ahrend

Alle de hierboven genoemde kaarten zijn gegeorefeerd door Ellen Gehring (ELO), reeds voorafgaand aan het project Historisch Leiden in kaart.

Kaartnaam	PV-nummer(s), ELO
Blaeu 1649	PV351.a
Kadastrale buurtkaart met huisnummers 1850	PV 429
Cholerakaart 1853-1869	PV 449
Van Campen 1899	PV 477

Alle de hierboven genoemde kaarten zijn gegeorefeerd door Johan Feikens (Fryske Akademy).

1583-1597 (1604) het Straten- en Grachtenboek

Naam dataset	Straten- en grachtenboek, Leiden, 1583-1597 (1604)
Auteur	Arie van Steensel m.m.v. Carlijn van der Baan
Datum	1 november 2016
Bestandsvorm	MS Excel; Shapefile; JPEG
Referentiesysteem	(EPSG) 28992 Amersfoort / RD New
Versie	1.0
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-z8h-4r6z URN: urn:nbn:nl:ui:13-yhvz-iy Fedora Identifier: easy-dataset: 67440
Archiefbron	Erfgoed Leiden en Omstreken, Stadsarchief van Leiden II, inv.nr. 5113 (Grachtenboek) en inv.nr. 5153 (Stratenboek)
Beschrijving	Deze dataset bestaat uit drie delen: 1) de georeferende kaarten uit het grachten- en stratenboek, 2) de gevectoriseerde percelen op de kaarten en 3) een aan de percelen gekoppeld bestand met de informatie die op de kaarten staan aangetekend. De kaarten zijn stuk voor stuk op basis van de kadastrale kaart van 1832 georeferend, waarbij de hoeken van bouwblokken als referentiepunt dienden, waarna vervolgens de georeferentie met de spline-functie van ArcGIS is gecorrigeerd. Vervolgens zijn alle percelen digitaal ingetekend (gevectoriseerd) om een compleet kaartbeeld van de stad te creëren. De geometrische nauwkeurigheid van het eindresultaat van deze digitale bewerking verschilt per kaart. Dit komt door de verschillen in nauwkeurigheid van de getekende kaarten en de mogelijkheden om die aan de hand van de basiskaart van 1832 te georefereren. Bij het digitaliseren moesten keuzes worden gemaakt wanneer overlappende kaarten niet helemaal gelijk vielen na het georefereren of wanneer perceelsgrenzen niet getrokken waren op de oorspronkelijke. De software laat het niet toe om stippellijnen te trekken om deze keuzes zichtbaar te maken of op hypothetische perceelsgrenzen te trekken. De grenzen van percelen aan de straat- of waterzijde zijn in alle gevallen nauwkeurig na te tekenen, maar dat geldt niet voor de perceelsgrenzen aan de achterzijde (de hofjes etc.). Het straten- en grachtenboek is een unieke bron op basis waarvan een nieuwe digitale basiskaart voor laat-zestiende-eeuws Leiden vervaardigd kan worden, maar bij het gebruik is enige terughoudendheid en kennis van de oorspronkelijke kaarten vereist. De percelen kunnen afwijkingen vertonen en voor een koppeling aan bijvoorbeeld de BAG is aanvullend onderzoek noodzakelijk.
Toelichting	Het <i>Waterbouc</i> en het <i>Straetbouc</i> werden op initiatief van de stadssecretaris van Leiden, Jan van Hout (1542-1602), samengesteld met oog op de bijdrage van huiseigenaren aan het onderhoud van beschoeiing en bestrating. Het werk werd

	uitgevoerd door verschillende landmeters, die de perceelbreedte (voorzijde, soms ook de diepte en de breedte aan de achterzijde) opnamen, alsook de breedte van waterwegen en straten. De gemeten breedten zijn ingetekend, maar dat geldt niet voor de exacte bebouwing van de percelen. In veel gevallen zijn de perceelsgrenzen bijvoorbeeld niet volledig ingetekend, omdat alleen de voorgevelbreedte relevant was. Een tweede kanttekening is dat de kaarten over een periode van twee decennia zijn vervaardigd, waardoor ze geen zuivere momentopname bieden, omdat er in die periode veranderingen in perceeleigenaren. De gegevens die op de kaarten vermeld staan (naam eigenaar, beroep en breedte van het perceel), zijn opgenomen in een Excel-bestand. Dit is een aangevulde bewerking van een bestand dat Ed van der Vlist genereus beschikbaar heeft gesteld en waaraan Kees Walle eveneens heeft meegewerkt. Zij hebben (soms bij benadering) ook de huidige adressen van de percelen geïdentificeerd. Op termijn zullen deze koppelingen via de Historische Geocoder gelegd kunnen worden. Kees Walle werkt met Emiel van der Hoeven tevens aan een andere digitale ontsluiting.
Transcripties en bewerkingen	W. Pleyte, <i>Leiden voor 300 jaren en thans; photolithographische afbeelding van een plattegrond van 1578 en chromolithographische afbeelding van het Chaertbouc van Straten binnen desen Stadt Leyden en Chaertbouc van de Stadts Wateren, gemeten bij Mr. Salomon Davidsson van Dulmanhorst en Jan Pieterssoon Dou, voorafgegaan door eene geschiedkundige schets van den Platte-Grond en de voornaamste gebouwen der stad, met opgave der woonhuizen van eenige personen, die tijdens het beleg, de stichting der Akademie en thans op den voorgrond treden</i> (Leiden 1874).
Literatuur	P.J.M. de Baar, 'Jan van Hout en zijn Stratenboek en Grachtenboek', in: <i>Ups en Downer. Bundel artikelen bij het afscheid van mr. W. Downer als gemeentearchivaris van Leiden</i> (Leiden 1985) 5-18. H.A. van Oerle, <i>Leiden binnen en buiten de stadsvesten. De geschiedenis van de stedenbouwkundige ontwikkeling binnen het Leidse rechtsgebied tot aan het einde van de gouden eeuw</i>, 2 delen (Leiden 1975).

1611 Kavelverkoop stadsuitbreiding

Het inwonertal van de stad Leiden was na het beleg (1574) sterk toegenomen. Begin 17de eeuw was elk stukje grond binnen de stadsmuren al volgebouwd en de woningnood bleef onverminderd groot. In 1604 werd de buitenwijk (het waardbon) bij de stad getrokken.⁹ De vroedschap besloot in 1611 tot een vergroting van de stad aan de noordzijde. De bekende landmeter [Jan Pietersz Dou](#) (1572-1635) maakte de ontwerpen ([PV1002.6](#), [PV1002.7](#)). Nadat de nodige voorbereidingen waren getroffen, werd de grond per kavel geveild.¹⁰ Van Oerle is nagegaan wie welke kavels kochten en heeft dit in registers en in kaart 44A en 44B in het atlasdeel van *Leiden binnen en buiten de stadsvesten* gepubliceerd. Zijn kaarten tonen de verdeling in bouwblokken die voorzien zijn van de volgende letters A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L en Q, T. Sommige letters omvatten meerdere bouwblokken en soms is er een onderverdeling, bijvoorbeeld, F1, F2, F3, F4, F5 en F6. De kavels in de bouwblokken zijn genummerd. Zo kan bijvoorbeeld opgezocht worden dat Anthonis Jorisz. Focker negen percelen in bouwblok D kocht. De huidige naam, Fokkestraat en Fokkeplein, herinneren hier nog aan. Van bouwblok Q – ter hoogte van de Weddesteeg – geeft Van Oerle wel de lijst van grondeigenaren, maar heeft hij niet de ligging van de percelen gereconstrueerd.

Ontwerp van de stadsvergroting 1611 door Jan Pietersz. Dou, 31 januari 1611 [PV1002.6](#).

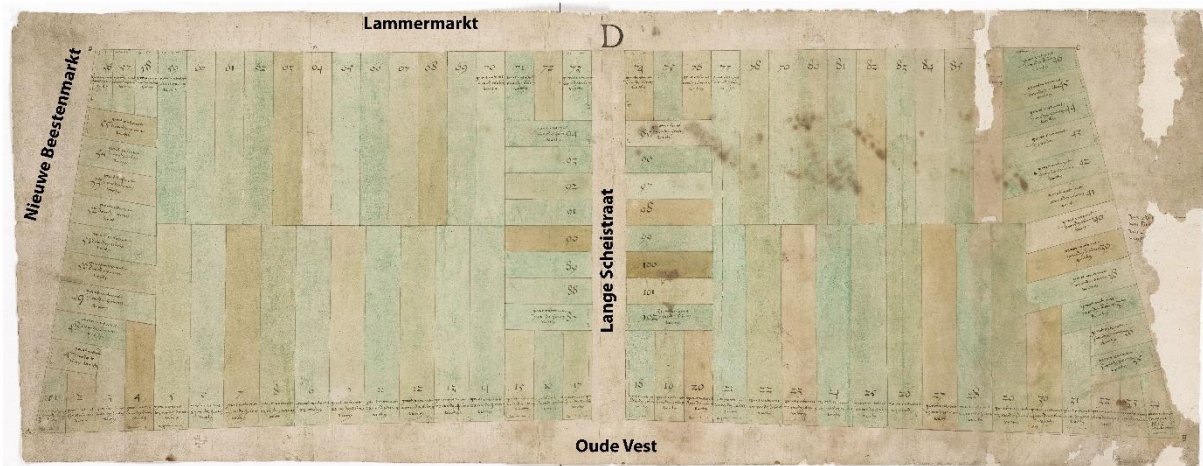
Reconstructie door Van Oerle

De presentatie door Van Oerle is in de 'Historisch Leiden in kaart'-applicatie overgenomen. Zijn werkwijze laat zich vooralsnog slechts ten dele nagaan in de historische documenten. De bouwblokindeling is terug te vinden op [PV1002.3](#), maar daar worden de bouwblokken (L, M en N O, P Q en T) die aan de stadszijde, aan het Galgewater en aan de Oude Vest zijde, niet op weergegeven. Mogelijk zijn de percelen in deze bouwblokken ook slechts een interpretatie; op de kaart 44A en 44B staan de dwarsscheidingen tussen de percelen dikwijls gestippeld weergegeven.

⁹ Van der Wiel 2001, 40.

¹⁰ Over de achtergrond van de stadsvergroting, Van Oerle 1975, deel 1, 350-360; Taverne 1978, 189-201; Van Maanen 2003, 22-26.

De werkwijze van Van Oerle laat zich voor bouwblok D grotendeels, maar niet volledig volgen. In de prentenverzameling van Erfgoed Leiden bevindt zich een ingekleurde gronduitgiftekaart waarop zichtbaar is de exacte ligging van de percelen, de nummering van de percelen met daarin aangegeven de oppervlakten opgegeven in roeden en in riemvoeten ([PV1002.5](#)). Van deze kaart is bovendien een niet ingekleurde (niet door het gerecht goedgekeurde versie?) beschikbaar ([PV1002.4](#)).

Staduitbreiding Leiden 1611, bouwblok D (bewerkt) met hierin aangegeven de uitgezette kavels ([PV1002.5](#)).

Van slechts één ander serie bouwblokken (F), het bon Mors, ter hoogte van de Narm- en Kruisstraat zijn in de prentverzameling twee vergelijkbare gronduitgiftekaarten aangetroffen. Het gaat om een nog niet door het gerecht goedgekeurde kaart [PV952.6](#), en een door het gerecht goedgekeurde kaart [PV952.7](#). Alleen van de eerste genoemde kaart is bekend dat hij door [Jan Pietersz Dou](#) gemaakt is. Hoe Van Oerle in staat was de percelen in de bouwblokken te reconstrueren is niet geheel duidelijk. De gebruikte perceelsnummering kan hij aan de Waarboeken al dan niet in combinatie met de oud-belastingboeken ontleend hebben, maar die geven nog geen informatie over de ligging van de percelen. Van Oerle verwijst zelf niet naar een specifieke gronduitgiftekaart. Dat gebeurt wel in de drie jaar later uitgekomen studie, *In 't Land van Belofte, in de nieuwe stad* van Ed Taverne. Taverne verwijst daarbij naar kaarten PV1437 (= omgenummerd naar PV1002.3) en PV1438 (=omgenummerd naar [PV1002.4](#) en [PV952.5](#)).¹¹ Kaart PV952.5 zal vermoedelijk van nog een ander bouwblok de te verkavelen gronden weergeven, maar is zoekgeraakt. Deze ene kaart bevat vermoedelijk niet van alle andere bouwblokken de uitgifte van de gronden. Hoe Van Oerle de ligging van de percelen heeft kunnen reconstrueren is nog niet na te volgen.

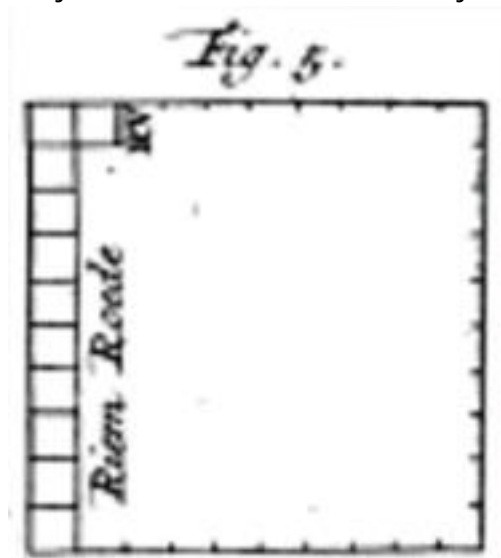
Van het enige bouwblok waarin de prentverzameling een gedetailleerde gronduitgiftekaart is gevonden (bouwblok D) kunnen kleine verschillen opgemerkt worden tussen de historische kaart en de weergave bij Van Oerle. Zo is bijvoorbeeld perceel D17 bij Van Oerle korter weergegeven. Het zou heel goed kunnen dat de geschreven data aanleiding hebben gegeven voor de herinterpretatie, maar duidelijk is

¹¹ Taverne 1978, 459, noot 44 en 460 noot 45. Omnummering aan de hand van Overvoorde, *Catalogus van de prentverzameling* gedrukt in 1906. De nummering die daar staat is respectievelijk 373 en 374 (p. 41). Het exemplaar op de studiezaal is voorzien met een handgeschreven nieuwe nummering. Met dank aan André van Noort en Sigrun Brouwer (ELO) en P.J.M. de Baar voor de concordantie.

dit niet. In de kaart van Van Oerle is ook op andere punten een interpretatie. Percelen die aan dezelfde persoon verkocht werden, werden als één groot perceel getekend. Zo toont de kaart de percelen die door de eerdergenoemde Anthonis Jorisz. Focker zijn gekocht ook aan elkaar, zonder onderlinge perceelsgrenzen. In de 'Historisch Leiden in kaart'-applicatie zijn er wel perceelsgrenzen tussen aangegeven.

Oppervlakte percelen: riemvoeten

De oppervlakte van de percelen wordt in het register doorgaans weergegeven met twee getallen. Vermoedelijk betreffen het (vierkante) roeden en riemvoeten, zoals ook is gebruikt bij [PV1002.5](#).¹² Slechts een enkele keer volgt nog een derde maat in de registers. Terwijl goed bekend is dat de [Rijnlandse roede](#) 3,767358 m is en één Rijnlandse voet, een twaalfde deel hiervan, te weten 0,3139465 m, is van de (kleine) oppervlaktemaat alleen de [Rijnlandse vierkante roede](#) goed bekend. Deze is 14,19 m² (één roede bij één roede).¹³ De riemvoet en de riemroede staan niet genoemd in het standaardwerk, *Maten, Gewichten en Munten* en *De oude maten en gewichten* of de maat wordt wel genoemd, maar dan zonder een equivalent in vierkante meters erbij te noemen.¹⁴ Het [Lexicon Mathematicum](#) uit 1740 vermeldt wel een riemroede. Deze is één voet breed en één roede lang is.¹⁵ Deze lezing is ook terug te vinden in *Meetkunst Werkdadige Meetkunst* uit 1757.¹⁶ In het genoemde [Lexicon Mathematicum](#) is een afbeelding opgenomen die weergeeft een vierkant verdeeld in 100 gelijke vakjes. Eén vakje is één riemvoet en tien vakjes is één riemroede.

Afbeelding van een vierkante roede of quadraat roede zoals het vroeger ook genoemd werd die is onderverdeeld in 100 riemvoeten, uit: [Lexicon Mathematicum](#), [p. 547], Tabellen 31, figuur 5.

Er wordt in deze afbeelding gerekend met een tientallig (decimaal-maat) en niet met de Rijnlandse maat van 144 voeten (of 144 hokjes). Bij de verkaveling van 1611 is mogelijk

¹² De begeleidende tekst heeft het over vierkante roeden en riemduimen. Dat is wat vreemd, want tussen een vierkante roede zitten nog twee andere oppervlaktematen, de riemroede en de riemvoet.

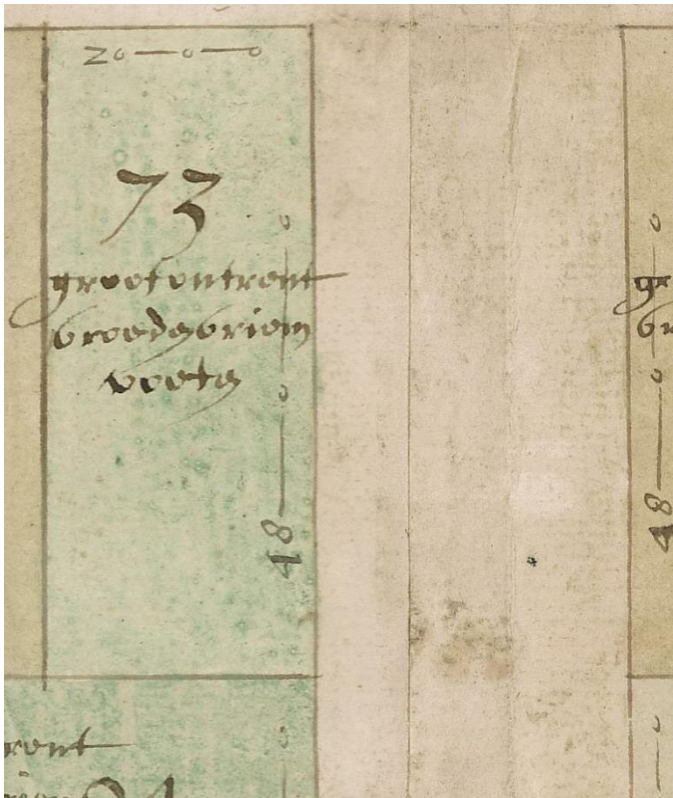
¹³ Het standaardwerk *De oude maten en gewichten* van J.M. Verhoeff. Dit werk is te raadplegen via de databank van het Meertensinstituut, <http://www.meertens.knaw.nl/mgw/>.

¹⁴ Staring 1902, 14; Verhoeff 1983, 121.

¹⁵ [Lexicon Mathematicum](#), 1740, 391. Dit is overigens in tegenspraak met Verhoeff (1983, 121) hij meldt dat een riemvoet, 1 voet bij 1 duim is.

¹⁶ [Werkdadige Meetkunst](#), 1757, 49.

ook met een tientallig in plaats van een twaalfallig stelsel gewerkt. De aantekening die in het register staat suggereert zoiets.¹⁷ Die interpretatie is niet onmogelijk, het is immers al een paar jaar nadat Simon Stevin in een pamflet uit 1585, *De Thiende*, voor een tientallig stelsel heeft gepleit. Dou, die zo'n prominente rol speelde bij de stadsuitleg van 1611 was goed bekend met het werk van Stevin en in het *Tractaet van de roeden en de landtmaten*, verschenen in 1629 schrijft Dou zelf dat "meest alle landtmeeters hare roede verdeelen in thien voeten".¹⁸ Wanneer we aannemen dat de vierkante roede gelijk is gebleven (3,77 bij 3,77),¹⁹ dan moet de riemvoet dus niet één twaalfde, maar één tiende hiervan zijn, dus 0,377. Eén riemvoet is dan 0,3777 bij 0,3777 groot oftewel 0,14265729 m². Deze interpretatie kan op één punt gecontroleerd worden met reguliere lengtematen. In kavel D73 staat aan de kopse kant 20-0-0 en aan de lange zijde 48-0-0. Normaliter zou dit gaan om roeden-voeten-duimen. Echter, het perceel is slechts circa 2 roeden breed en vier roeden lang en geen 20 en 48 roeden. De eerste maat stelt in dit geval voeten voor. Wanneer dit zo begrepen wordt dan is de oppervlakte van perceel D73 ca. 94 m², dit is niet exact gelijk met de omrekening van 6 vierkante roeden, en 6 riemvoeten, maar het verschil van 1 m² lijkt acceptabel.

Afbeelding Kavel D73 met hierin aangegeven "groot omtrent 6 roeden en 6 riemvoeten", aan de kopse kant, 20-0-0 en in de lengte 48-0-0. Uitsnede staduitbreiding Leiden 1611, bouwblok D ([PV1002.5](#)).

Logischerwijs zouden de opgegeven oppervlaktematen in de registers overeen moeten komen met de oppervlaktematen die in een GIS-programma nagemeten kunnen worden. Alleen percelen uit bouwblok D [PV1002.5](#) komen hiervoor in aanmerking en dan alleen

¹⁷ "1 riemduim=1/12 vierkante voet. Hier gerekend op 1/10 vierkante voet". Van Oerle 1975, deel II, registers voor kaart 44a en b.

¹⁸ Dou 1629, [5]. Over de toepassing van het decimaal stelsel door Dou, zie ook: Verburgt 1934, 49, 51.

¹⁹ Deze aanname is waarschijnlijk, ook een roede van 16 voet was in oppervlakte 14,19 m² (Staring 1902, 14).

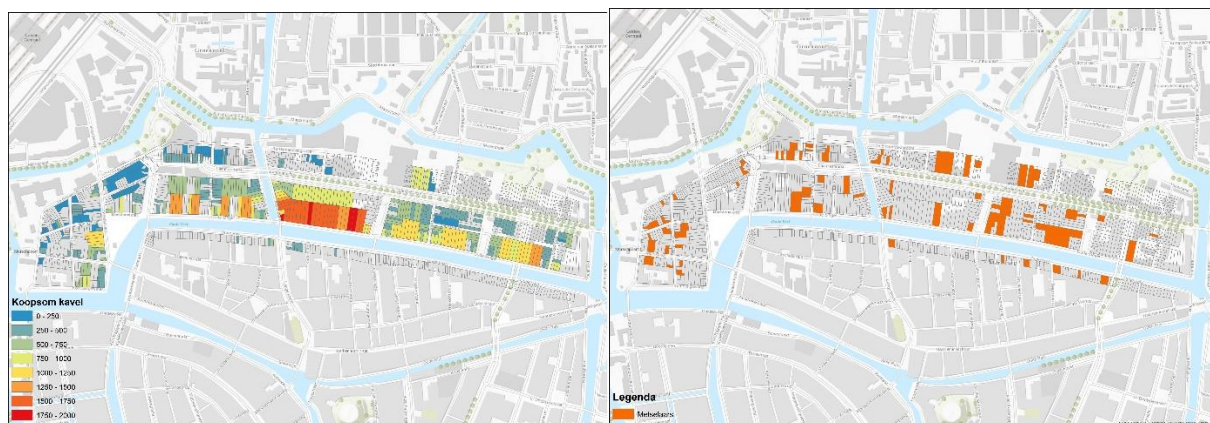
die percelen die in de reconstructie van Van Oerle niet gewijzigd zijn (dus niet bijvoorbeeld het eerder genoemde perceel D17). Met het programma Q-GIS is deze vergelijking uitgevoerd. Bij perceel D1 is de oppervlakte ca. 133 m², wanneer 5 roeden en 2 riemvoeten omgerekend worden, dan komt hier slechts 74 m² uit. Bij de andere twee percelen is het niet beter. De Q-GIS afmetingen zijn aanzienlijk groter. Het is voorsnog onverklaarbaar.

Tabel: verschil tussen oppervlakten van de percelen betekend via de registers en via de kaartapplicatie.

	Meters	Perceel	(vierkante) Roeden	Riem-voeten	Om-rekening	B	L	Om-rekening B*L	Q-GIS	Ver-schil
Rijnlandse vierkante roede	14,193	D1	5	2	74 m ²				133 m ²	59 m ²
Riemvoet	1,4192986	D73	6	6	93,67 m ²	20-0-0	48-0-0	6,28*15,07=94,65 m ²	113 m ²	19 m ²
Rijnlandse voet	0,3139465	D102	7	5	106 m ²				139 m ²	33 m ²

Resultaten

Los van het feit dat de bron zelf nog enkele onbegrepen aspecten bevat, kan deze niettemin gebruikt worden voor analyses. Zo kunnen de beroepen van de verschillende kopers en de koopsom van de kavels in beeld gebracht worden. Een vergelijking met de stadsuitbreiding van 1611 en Amsterdam is om die reden interessant.²⁰

Afbeeldingen voorbeeld van een analyse van de dataset uitgevoerd in ArcGIS (Afbeelding: Ellen Gehring).

²⁰ Abrahamse et al. in voorbereiding.

Literatuur

- Abrahamse, J.E., Th. Van den Brink, R.M.R. van Oosten in voorbereiding, 'Zeventiende-eeuwse uitbreidingswijken van Amsterdam en Leiden vergeleken', *Bulletin KNOB*.
- Dou, Jan Pietersz., 1624: *Tractaet van de roeden en de landtmaten*, Leyden.
- [Lexicon Mathematicum](#), 1740, *Volkoomen wiskundig woordenboek daar in alle kunstwoorden en zaaken etc.* door Joan Levinus Stammet en Willem La Bordus, Leiden.
- Maanen, R.C.J. van, 2005: 'Stadsbeeld en ruimtelijke ordening', in: S. Groenveld (red.), *Leiden, de geschiedenis van een Hollandse stad*. Deel 2, 1574-1795, Leiden, 17-41.
- Oerle, H.A. van, 1975: *Leiden binnen en buiten de stadsvesten. De geschiedenis van de stedenbouwkundige ontwikkeling binnen het Leidse rechtsgebied tot aan het einde van de Gouden eeuw*, 2 delen, Leiden.
- Overvoorde, J.C., 1906: *Catalogus van de prentverzameling der gemeente Leiden*, 1ste afdeling, Leiden.
- Staring, W.C.H., 1902, *De binnen- en buitenlandsche maten, gewichten en munten. Vierde herziene en veel vermeerderde druk*, Schoonhoven.
- Stevin, Simon, 1585: [De Thiende](#), Leiden.
- Taverne, E., 1978: *In 't Land van belofte: in de nieuwe stad. Ideaal en werkelijkheid van de stadsuitleg in de Republiek 1580-1680*, Maarssen.
- Verburgt, J.W.1934: '[Het leven van Jan Pietersz. Dou](#)', in *Jaarboekje voor de geschiedenis en Oudheidkunde van Leiden en Rijnland*, 1933-1934, 26, 18-61.
- Verhoeff, J.M., 1983: *De oude Nederlandse maten en gewichten*, Amsterdam.
- [Werkdadige Meetkonst](#), 1757: *Werkdadige Meetkonst, tonende klaar en beknopt etc.* door Johannes Morgenster en Johann Hermann Knoop, 's-Gravenhage.
- Wiel, K. van der, *Leidse wevershuisjes. Het wisselend lot van de 17^e-eeuwse Leidse arbeiderswoningen*, Leiden.

Metadata

Kolommen in de dataset Leiden 1611	
Veldnaam	Toelichting
ID	Elk kavel heeft een uniek nummer. Dit heeft geen verdere historische betekenis.
Wijknr	Elk kavel heeft een wijknummer bestaat uit een letter en een cijfer. Het letter staat voor het bouwblok en het nummer voor het kavel in het bouwblok. De nummering is ontleend aan Van Oerle.
Naam1	Dit is de naam van de eerste koper.
ID1	ID van de eerste koper. Elke unieke koper heeft een eigen ID-nummer gekregen. De schrijfwijze van de namen is namelijk vaak verschillend. De toekenning van een nummer ondervangt dit probleem. Zo kan nagegaan worden hoeveel verschillende kopers er waren. Deze nummering is alleen gebruikt binnen de dataset 1611.
Beroep1	Het beroep van de eerste koper, indien dit is vermeld. In veel gevallen is er overigens geen beroep vermeld.
Hisco1	De HISCO-code van de eerste koper van het kavel. HISCO staat voor Historical International Standard of Classification of Occupations. De codering kan nagezocht worden: https://collab.iisg.nl/web/hisco/hisclass
Naam2	Dit is de naam van de tweede koper. In de applicatie kan slechts een enkelvoudige zoekvraag gesteld worden. Er wordt dus gezocht of op eerste koper, of op tweede, of op derde of op vierde koper.
ID2	ID van de tweede koper. Elke unieke koper heeft een eigen ID-nummer gekregen. De schrijfwijze van de namen is namelijk vaak verschillend. De toekenning van een nummer ondervangt dit probleem. Zo kan nagegaan worden hoeveel verschillende kopers er waren. Deze nummering is alleen gebruikt binnen de dataset 1611.
Beroep2	Het beroep van de tweede koper, indien dit is vermeld. In veel gevallen is er overigens geen beroep vermeld.
Hisco2	De HISCO-code van de tweede koper van het kavel. HISCO staat voor Historical International Standard of Classification of Occupations. De codering kan nagezocht worden: https://collab.iisg.nl/web/hisco/hisclass
Naam3	Dit is de naam van de derde koper. In de applicatie kan slechts een enkelvoudige zoekvraag gesteld worden. Er wordt dus gezocht of op eerste koper, of op tweede, of op derde of op vierde koper.
ID3	ID van de derde koper. Elke unieke koper heeft een eigen ID-nummer gekregen. De schrijfwijze van de namen is namelijk vaak verschillend. De toekenning van een nummer ondervangt dit probleem. Zo kan nagegaan

	worden hoeveel verschillende kopers er waren. Deze nummering is alleen gebruikt binnen de dataset 1611.
Beroep3	Het beroep van de derde koper, indien dit is vermeld. In veel gevallen is er overigens geen beroep vermeld.
Hisco3	De HISCO-code van de derde koper van het kavel. HISCO staat voor Historical International Standard of Classification of Occupations. De codering kan nagezocht worden: https://collab.iisg.nl/web/hisco/hisclass
Naam4	Dit is de naam van de vierde koper. In de applicatie kan slechts een enkelvoudige zoekvraag gesteld worden. Er wordt dus gezocht of op eerste koper, of op tweede, of op derde of op vierde koper.
ID4	ID van de vierde koper. Elke unieke koper heeft een eigen ID-nummer gekregen. De schrijfwijze van de namen is namelijk vaak verschillend. De toekenning van een nummer ondervangt dit probleem. Zo kan nagegaan worden hoeveel verschillende kopers er waren. Deze nummering is alleen gebruikt binnen de dataset 1611.
Beroep4	Het beroep van de tweede koper, indien dit is vermeld. In veel gevallen is er overigens geen beroep vermeld.
Hisco4	De HISCO-code van de tweede koper van het kavel. HISCO staat voor Historical International Standard of Classification of Occupations. De codering kan nagezocht worden: https://collab.iisg.nl/web/hisco/hisclass
koopsomkav	De koopsom van het kavel in guldens. Heel vaak is er geen koopsom in de registers genoteerd. Soms zijn de percelen met meerdere tegelijkertijd verkocht (zie kolom opmerkingkoopsom) en stond in de registers alleen een totaalsom. Wanneer de percelen nagenoeg even groot waren is bij koopsom van de kavels een prijs ingevuld. De kaartapplicatie wijkt hierin af van Van Oerle.
opmerkingkoopsom	Sommige percelen zijn met meerdere tegelijk verkocht. Indien dat het geval is, dan is dat in deze kolom aangegeven.
totaalkoopsomkavel	Sommige percelen zijn met meerdere tegelijk verkocht. De totaalprijs van de kavels samen is in deze kolom aangegeven.
Verzameldberoep	In dit veld kan alleen gezocht worden op de categorie "aannemers bouwvakken" en "handelaar in bouwvakken". Onder de eerste categorie vallen metselaars en timmerlieden en onder de tweede houtzager, houtkoper en steenvoerder.
Opm	In dit veld zijn opmerkingen gemaakt.
Maat1	Dit is de eerste oppervlaktemaat van het kavel die in het register van Van Oerle is weergegeven. Vermoedelijk betreft de eerste maat een vierkante

	roede (=14,19 m ²). Geheel zeker is dit niet, voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar de begeleidende tekst.
Maat2	Dit is de tweede oppervlaktemaat van het kavel dat in het register van Van Oerle is weergegeven. Vermoedelijk betreft het de tweede maat de riemvoet (=1,41 m ²). Geheel zeker is dit niet, voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar de begeleidende tekst.
Maat3	Dit de derde oppervlaktemaat van het kavel dat in het register van Van Oerle is weergegeven. Vermoedelijk betreft het een riemduim (=0,14 m ²). Er wordt betrekkelijk weinig een kavel aangeduid met riemduimen. Geheel zeker is dit niet, voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar de begeleidende tekst.
Maat4	De oppervlakten van de kavels die in de registers genoemd zijn, zijn in dit veld omgerekend naar vierkante meters. Deze maat wijkt af van de door Q-GIS bepaalde oppervlakten, weergegeven in het veld "AREA". Hier is nog geen verklaring voor. Voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar de begeleidende tekst.
Oppvl	Dit is de oppervlakte van de kavels zoals genoemd in de registers bij Van Oerle. De twee of drie maateenheden staan hier in één veld tussen haakjes. Deze maataanduiding is gesplitst weergegeven in het veld maat1, maat 2 en maat3.
BAGID	Wanneer het kavel gekoppeld kon worden aan de Basisregistratie adressen en gebouwen dan is dat in dit veld zichtbaar.
AREA	De oppervlakte van het kavel is hier berekend in een GIS-applicatie (Q-GIS). De oppervlakte kan sterk afwijken van de omgerekende oppervlakte weergegeven in kolom "maat4". Hier is nog geen verklaring voor. Voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar de begeleidende tekst.
Prijsperm	De prijs per vierkante meter van het kavel is hier weergegeven. Dit is slechts voor een beperkt aantal percelen mogelijk omdat vaak de koopsom niet bekend is. De vierkante meterprijs is berekend aan de hand van het veld AREA en niet met de omgerekende vierkante meters (het veld "Maat4")

Brongegevens

Bronnen		
Bouwblokken	Namen eigenaren Voor de namen van de eigenaren geldt dat voor de kaartapplicatie de gegevens zijn overgenomen uit Van Oerle, deel 2, pagina's voorafgaand aan kaart 44A en 44B. Hieronder staat per gebied de originele bron.	Gronduitgifte kaart
Bouwblokindeling	n.v.t.	PV1002.3
A	SA II, inv.nr. 1385 , Verhuring- en bestedingboek D, fol. 266 en de waarboeken.	(Nog) onbekend
B	SA II, inv.nr. 1385 , Verhuring- en bestedingboek D, fol. 282 en de waarboeken.	(Nog) onbekend
C	SA II, inv.nr. 1385 , Verhuring- en bestedingboek D, fol. 331 en de waarboeken	Latere verkaveling (1620) ter hoogte van de Koolstraat, PV1172.2
D	SA II, inv.nr. 1385 , Verhuring- en bestedingboek D, fol. 349 en de waarboeken.	PV1002.4 PV1002.5
E	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 11 en de waarboeken	(Nog) onbekend
F	SA II, inv.nr. 1387 , Verhuring- en bestedingboek F, fol. 74 en de waarboeken	PV952.6 PV952.7
G	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 74 en de waarboeken	(Nog) onbekend
H	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 165 en de waarboeken.	(Nog) onbekend
I	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 172 en de waarboeken.	(Nog) onbekend
K	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 183 en de waarboeken.	(Nog) onbekend
L	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 190 en de waarboeken.	(Nog) onbekend
M	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 203 en de waarboeken.	(Nog) onbekend
N	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en	(Nog) onbekend

	bestedingboek E, fol. 212 en de waarboeken	
O	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 247 en de waarboeken	(Nog) onbekend
P	SA II, inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 256 en de waarboeken	(Nog) onbekend
Q	SAII (=0501A), inv. nr. 1386 , Verhuring- en bestedingboek E, fol. 265 en de waarboeken	Bij Van Oerle ontbreekt een reconstructie van dit bouwblok.

Colofon

Transcriptie en publicatie	H.A. van Oerle 1975
Invoer data	Lucian van Oosten (2013) en Roos van Oosten (uitbreiding 2016)
Georeferentie en vectorisering	Ellen Gehring (2016)
Tekst toelichting	Roos van Oosten
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-zgk-y8gg URN: urn:nbn:nl:ui:13-8ir8-tw Fedora Identifier: easy-dataset: 67441

1832 Kadaster Leiden

Naam dataset	Kadaster Leiden 1832
Auteur	Johan Feikens (HISGIS/Fryske Akademy)
Datum	24 november 2016
Bestandsvorm	ESRI File geodatabase
Referentiesysteem	EPSG 28992 (RD-new)
Versie	1.0
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-2a9-88d3 URN: urn:nbn:nl:ui:13-5w6h-qv Fedora Identifier: easy-dataset: 67446
Beschrijving	De dataset omvat vector- en gekoppelde databestanden met de kadastrale grenzen, gebouwen (selectie) en de bijhorende aanwijzende tafel van Leiden uit de periode 1832. Zie de literatuurlijst voor meer achtergrondinformatie over de kadastrale kaart van 1832 en de werkwijze van HISGIS.
Toelichting	De vervaardiging van de basiskaart ofwel het GIS van 1832 omvatte drie hoofdonderdelen. De eerste was het vectoriseren of computermatig overtrekken van de oorspronkelijke minuutplannen. Het gaat daarbij – met gebruik van een scan of <i>bitmap</i> van het minuutplan als onderlaag – om het aanklikken van hoekpunten. De computer maakt tussen die punten dan verbindingen, waardoor vlakken of ruimten als polygonen of veelhoeken ontstaan. Het tweede onderdeel was het zogenoemde georefereren van de aldus gedigitaliseerde minuutplannen. Dat is het zodanig aan elkaar passen dat ze precies matchen met andere in coördinatenstelsels geplaatste digitale kaarten. Het derde onderdeel behelsde de digitale invoer en controle van de per perceel geordende registergegevens uit de zogenoemde Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels (OAT's). De vectorbestanden zijn vervaardigd door Johan Feikens. De perceelsgegevens uit de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels (OAT's) zijn ingevoerd door vrijwilligers van de crowdsourcingssite Vele Handen (project HISGIS Nederlandse Steden). Peter van der Meer (Fryske Akademy) verzorgde de controle en Derk Drukker (Fryske Akademy) bouwde de interface. Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO) stelde het topografisch materiaal voor de achtergrondkaarten ter beschikking.
Literatuur	P. Kruizinga, " De kadastrale legger en aanverwante bronnen. "

	1812-1990", in: G.A.M. Van Synghel (red.), <i>Broncommentaren 3. Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in de negentiende en twintigste eeuw</i> (Den Haag 1997_ 21-59. P. Kruizinga, m.m.v. S.E.M. van Doornmalen, 'De kadastrale kaart, 1812-1990', in: G.A.M. Van Synghel (red.), <i>Broncommentaren 3. Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in de negentiende en twintigste eeuw</i> (Den Haag 1997) 79-111. J.A. Mol, P. Kooij, M.G.J. Duijvendak en T. Spek, <i>HISGIS Groningen: opzet, verrijkingsmogelijkheden en prioriteiten</i> (Leeuwarden 2010).
Contact	Fryske Akademy, Leeuwarden, email: info@hisgis.nl
Toegang en gebruik	Zie voor het gebruik de gebruikersvoorwaarden van HisGis kaarten. Intellectuele eigendom: Alle intellectuele eigendomsrechten waaronder het Auteursrecht en het Databankenrecht, met betrekking tot de kaart(en), daaronder begrepen voorbereidend materiaal en aanverwante materialen, in de breedste zin van het woord, berusten bij de bronhouders en of de Fryske Akademy en zijn in beheer bij de Fryske Akademy. Gebruiksbeperkingen: Niet gebruiken voor officiële kaarten, in verband met historisch karakter. Onderhoud en Update Frequentie: op aanvraag. Geometrische nauwkeurigheid: De percelen in het kadastraal bestand van Leiden 1832 kunnen afwijkingen vertonen, en zijn ter illustratie.

Datavelden

Kolom	Omschrijving
Objectid	Uniek id, verplicht veld voor shape
Shape	Soort feature, verplicht veld shape
Gemeente	Kadastrale gemeentenaam in 1832
Sectie	Kadastrale sectie in 1832
Perceel nr	Hummer van het perceel, opgezet per sectie
Toevoegsel	Eventuele letters als toevoeging op het perceelnummer
MapImage	Informatie onttrokken uit de minuutkaart met naam
Perceelnummer	Gemeentenaam + sectie + perceel nr + Toevoegsel
Plaatselijke benaming	Plaatselijke benaming van de sectie
Naam	Achternaam eigenaar / vruchtgebruiker van het perceel
Voornaam	Voornaam eigenaar / vruchtgebruiker van het perceel
Beroep	Beroep eigenaar / vruchtgebruiker van het

	perceel
Woonplaats	Woonplaats eigenaar / vruchtgebruiker per perceel
Artikelnr	Unieke id voor elke eigenaar per gemeente
Soort eigendom orig	Het soort eigendom van het perceel
Inhoudsgrootte	Oppervlakte van het perceel in m ²
klasse 1 - 5	Toewijzing oppervlak aan klasse in m ²
Klasse gebouwd	Numeriek getal volgens tabel, klasse van het gebouwde
Tarief 1 - 5	Opbrengst per klasse in gulden centen
Kadastraal inkomen	Het totaal van de tarieven in gulden centen
Klasse dijklasten	Numeriek getal volgens tabel
Aftrek	Bedrag als aftrek vanwege polder of dijklasten
Belastbaar inkomen	Kadastraal inkomen minus aftrek in gulden centen
Belastbaar inkomen gebouwd	Belastbaar inkomen gebouwd in gulden centen
Opbrengst per hectare	Opbrengst teruggerekend per hectare prijs in gldcnt/ha
OAT	Verwijzing naar het oat (scan)bestand
Soort eigendom	Het soort eigendom van het perceel (gegeneraliseerd)
Kadastraal opbrengst per perceel in guldens	Kadastraal opbrengst per perceel in guldens
Belastbare opbrengst per hectare in guldens	Belastbare opbrengst per hectare in guldens
Benaming	-
Artikel UID	Unieke id voor elke eigenaar per gemeente
Voorlopige klassering	Klassering van het perceel
Gemeente id	Unieke gemeente id

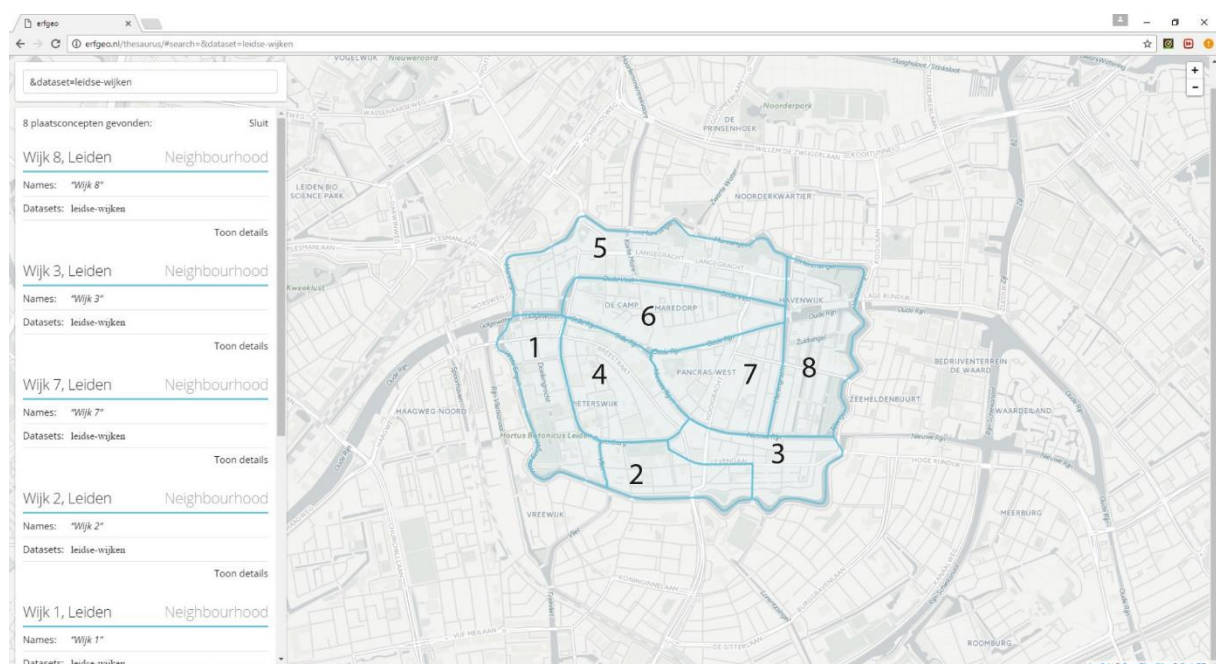
3) Toelichting historische gegevensbestanden

Administratieve indelingen

Leiden heeft in haar geschiedenis verschillende administratieve indelingen gekend. Voor fiscale gegevensbestanden en registratie van onroerend goed werd in negentiende eeuw een indeling in wijken en in de late middeleeuwen en vroeg moderne tijd een indeling in bonnen aangehouden. Om deze reden zijn deze twee indelingen in de onderzoeksapplicatie opgenomen.

Wijken

Wijken werden aanvankelijk aangeduid met een letter, vanaf in elk geval 1806 met een cijfer.²¹ De wijkindeling is op verschillende historische kaarten weergegeven. Een kaart uit van W.J. van Campen uit 1823 is in elk geval de indeling in cijfers al aangegeven ([PV404](#)).

Schermafbeelding Historische Geocoder: de acht Leidse wijken. De cijfers zijn later toegevoegd.

Bonnen

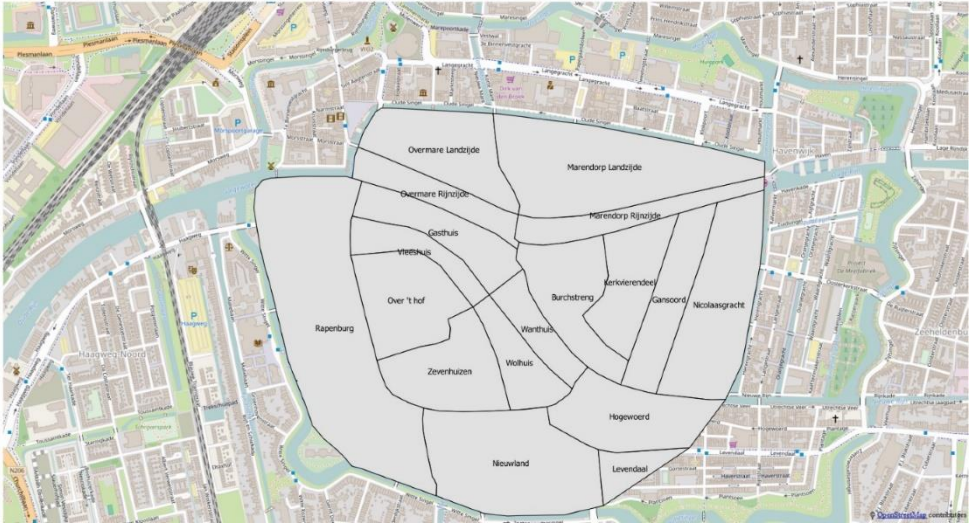
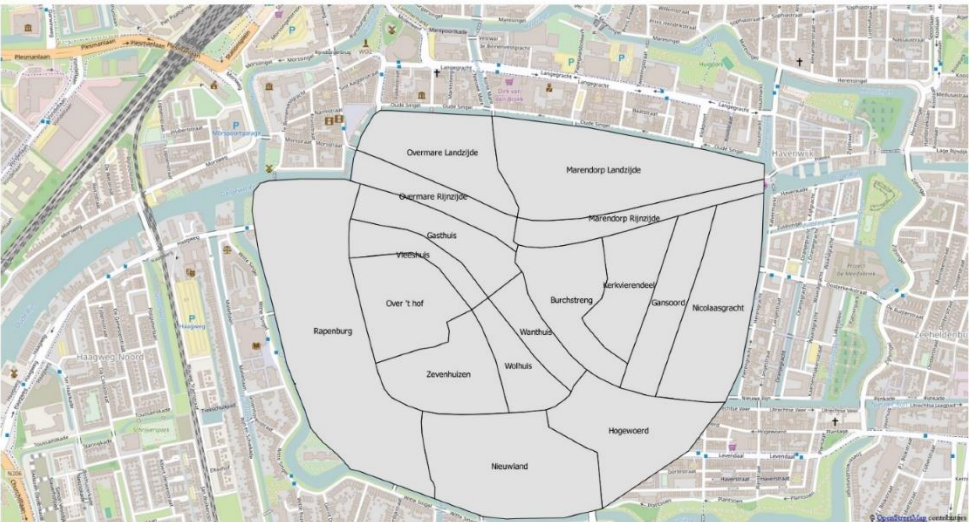
De begin- en einddatum van de bonnen is nagegaan aan de hand van de informatie in het boek *Buurthouden* alsmede aan de hand van de (transcripties) van belastingkohieren. Het aantal bonnen varieert. Van 1434 tot 1508 zijn het er 18, waaronder het bon Levendaal. In het belastingkohier van 1508 wordt het bon Levendaal niet genoemd, om vervolgens in 1557 en 1561 weer op te duiken in de belastingregisters. Van 1573 tot 1588 ontbreekt het Levendaal opnieuw en zijn er slechts 17 bonnen. Volgens Walle is het Levendaal aanvankelijk samengevoegd met het bon Hogewoerd (tussen 1508 en 1557 en 1561-1597 is het dus het bon: Hogewoerd+Levendaal). Het Levendaal is, aldus Walle, later bij Oost-Nieuwland gevoegd. Oost-Nieuwland wordt voor het eerst in 1597 genoemd, we veronderstellen dat het vanaf 1597 Oost-Nieuwland+Levendaal is. In 1597 is het aantal bonnen toegenomen

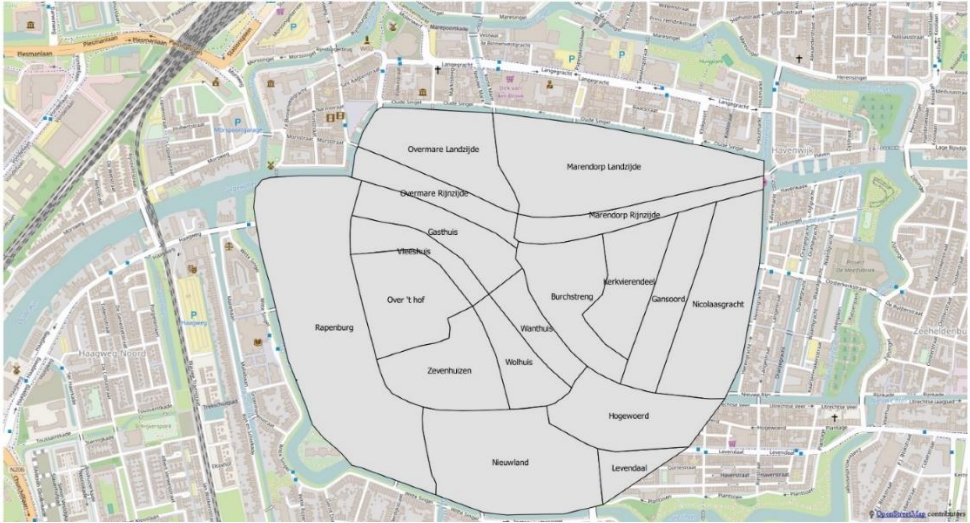
²¹ SA III, inv.nr. 5092.

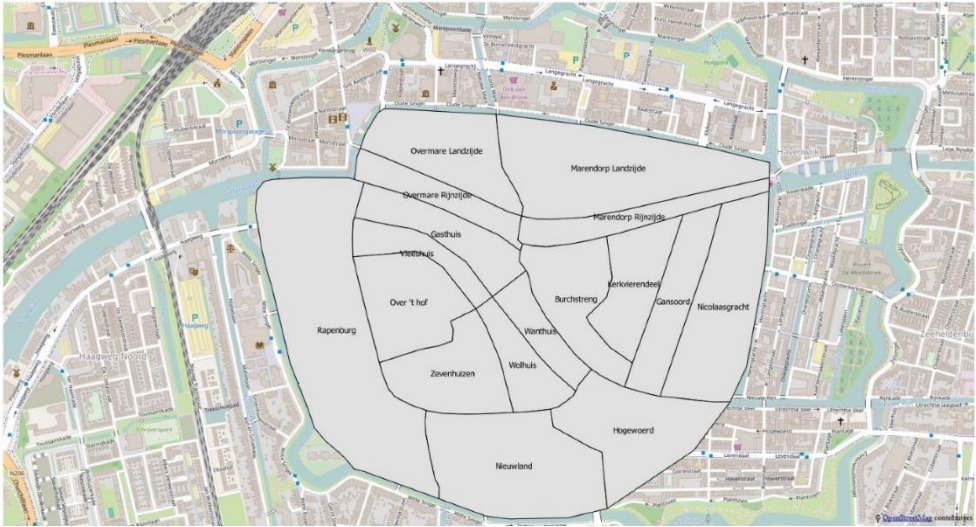
tot 20: het bon Marendorp Landzijde is gesplitst in Oost en West; ook Nieuwland is in 1597 gesplitst in Oost- en West. Merkwaardig genoeg worden in de belastingregisters van 1600 en 1602 wederom slechts 17 bonnen vermeld, maar in 1606 zijn het er net als in 1597 weer 20. In 1606 neemt het aantal bonnen weer toe omdat het Rapenburg is opgesplitst in een Zuid- en een Noord-Rapenburg. In de 17de eeuw neemt het aantal bonnen vanwege de stadsuitleg van 1611, 1644 en 1659 toe tot uiteindelijk 27. Als einddatum is hier aangehouden het jaar 1832; vanaf dat moment wordt onroerend goed zeker niet meer per bon geadministreerd, maar per wijk. Het formele einde van de bonnen zou eerder kunnen liggen, wellicht in 1811. In dat jaar worden de bonboeken afgesloten.

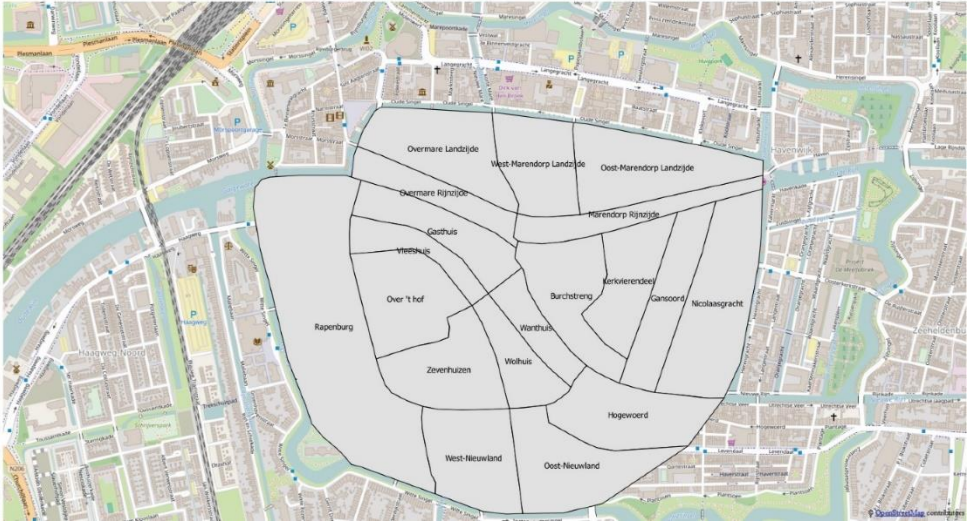
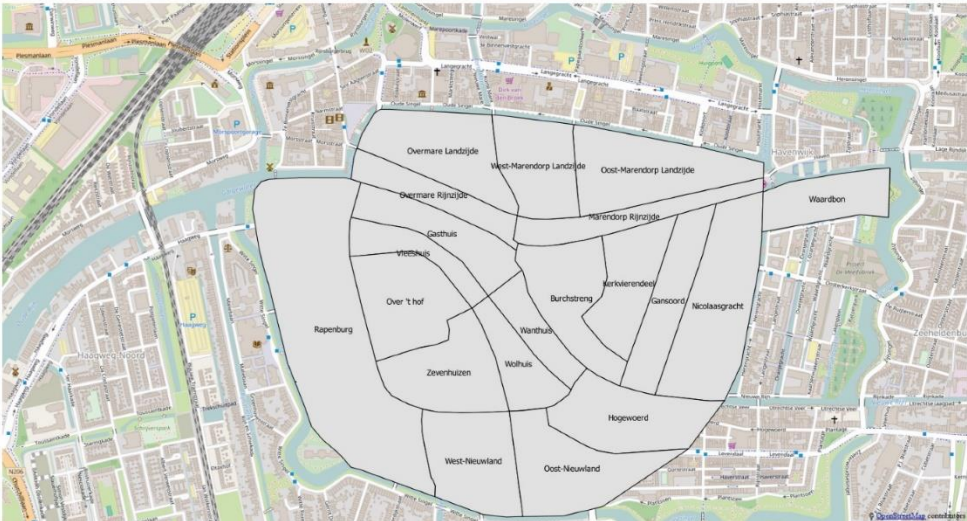
Periode	Aantal bonnen	Toelichting
'Van oudsher' (hier opgevat als vanaf 1250)	4	Wolhuis, Wanthuis, Vleehuis en Gasthuisvierendeel. De oudste vermelding van het woord bon is in 1360.²² Bonnen 'van oudsher'
Vóór of vanaf 1394	15	Walle 2005, 15, daar wordt verwezen naar Hamaker, De Middeneeuwsche keurboeken , Keurboek, nr. 3 LX (p. 93).
1404	8	Om onbekende redenen werd het aantal bonnen verminderd tot 8 bonnen, om zes jaar later weer uit te breiden tot 15 bonnen (Walle 2005, 15 en 219 noot 2; daar wordt verwezen naar SA I, inv.nr. 84 , Stedeboek, f. 270 vso.-272).
1410	15	Ibidem
1434 tot zeker 1502	18	Walle 2005, 15 en 219 noot 5; daar wordt verwezen naar SA I, inv.nr. 84, Stedeboek, f.225 vso-226 vso. In het kohier van 1502 zijn de volgende 18 bonnen: 1. Wolhuis, 2. Wanthuis, 3. Hogewoerd, 4. Nieuwland, 5. Levendaal, 6. Rapenburg, 7. Zevenhuizen, 8. Over 't Hof 9. Vleeshuis 10. Gasthuisvierendeel 11. Burchstreng 12. Kerkvierendeel 13. Gansoorde 14. Sint Michiel- of Niclaesgraft

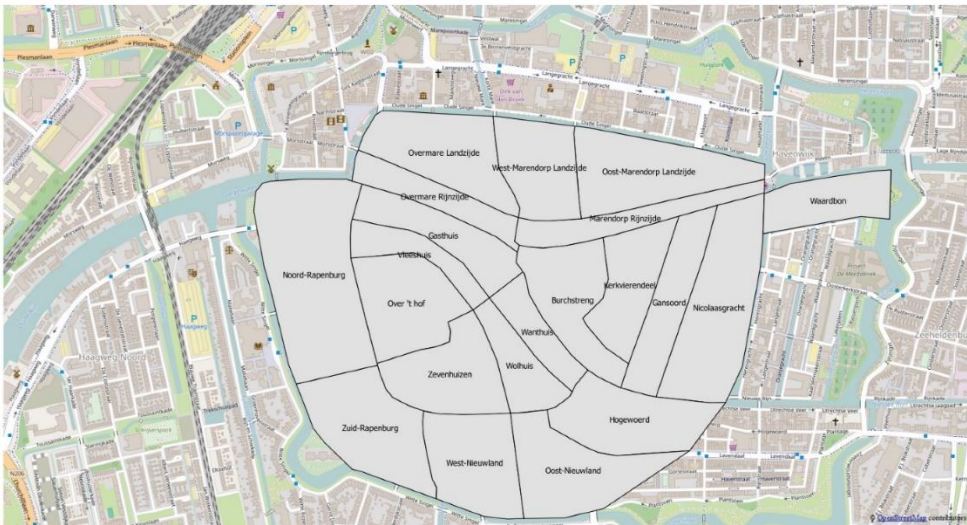
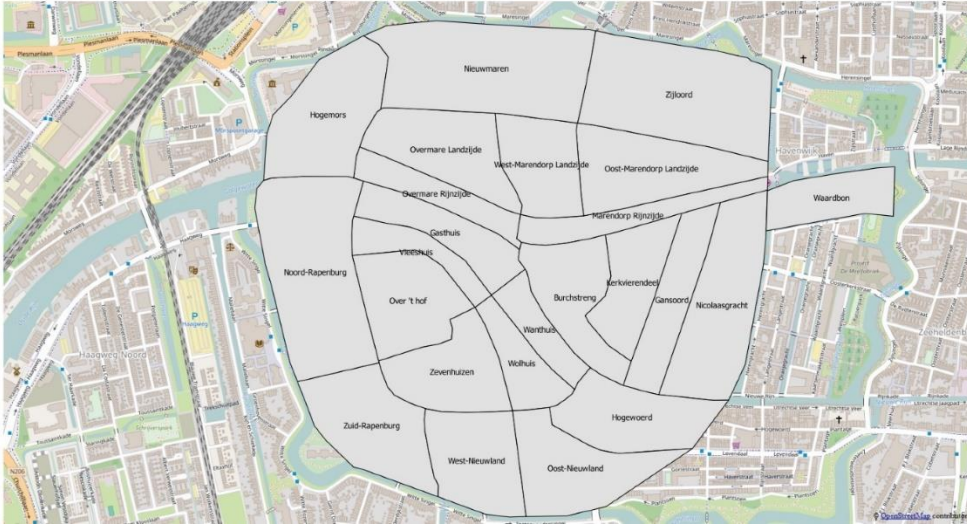
²² Walle 2005, 219, noot 1.

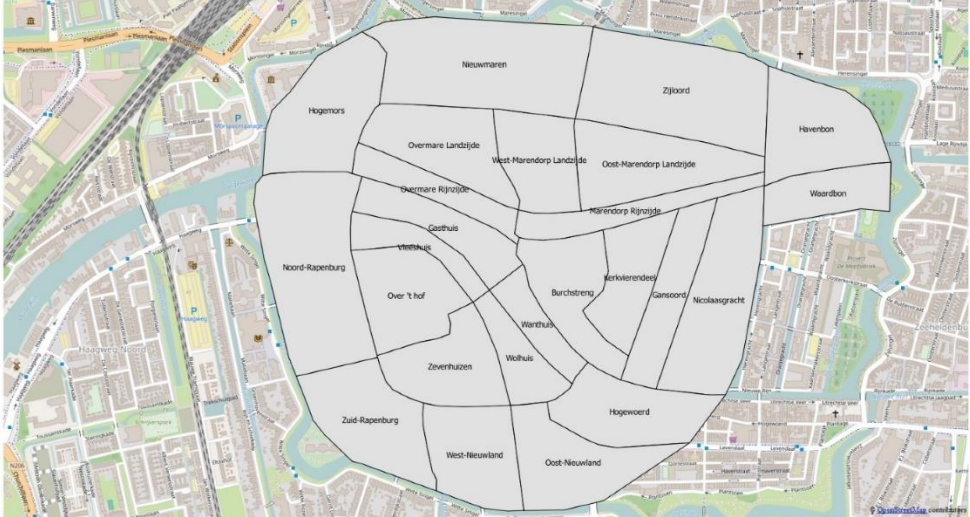
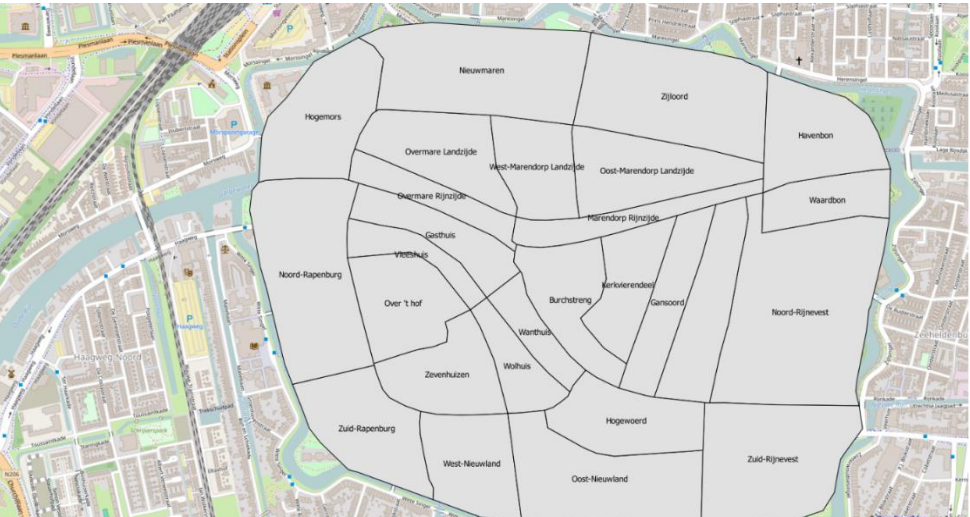
		15. Marendorp Rijnzijde 16. Marendorp Landzijde 17. Overmare Rijnzijde 18. Overmare Landzijde (Transcriptie Rustige Kohier 1502) bonnen van 1434 tot 1508
Na 1508 of later en tot 1557	17	Het bon Levendaal werd opgeheven kort na 1508 en is opgegaan in het bon Hogewoerd, later in het bon Oost-Nieuwland (Walle 2005, 219, noot 7; daar wordt verwezen naar SA II, inv.nr. 1220, f. 7 vso (ij vso); Daelemans 1975, 142. Het bon Levendaal ontbreekt ook in het kohier van 1508 (Transcriptie Rustige kohier 1508). bonnen van 1508 tot 1557
1557 en 1561	18	In 1557 en 1561 zijn er de volgende 18 bonnen. 1. Gasthuisvierendeel, 2. Nieuwland, 3. Wanthuis, 4. Burgstreng, 5. Gansoord, 6. St. Nicolaesgracht, 7. Wolhuis, 8. Zevenhuizen 9. Kerkvierendeel, 10. Levendaal, 11. Hogewoerd, 12. Overmare Rijnzijde, 13. Marendorp Rijnzijde, 14. Vleeshuis, 15. Over 't Hof, 16. Rapenburg,

		17. Marendorp Landzijde, 18. Overmare Landzijde (Transcriptie Rustige Kohier 1557). bonnen van 1557 tot 1561
1573 en 1574	17	In 1573 zijn er de volgende bonnen (Het bon Levendaal ontbreekt) 1. Burgstreng 2. Kerkvierendeel 3. Wolhuis 4. Vleeshuis 5. Hogewoerd 6. Gansoorde 7. St. Nicolaasgracht 8. Marendorp Rijnzijde 9. Marendorp Landzijde 10. Overmare Landzijde 11. Overmare Rijnzijde 12. Over 't Hof 13. Zevenhuizen 14. Wanthuis 15. Gasthuisvierendeel 16. Nieuwland 17. Rapenburg (Transcriptie Rustige, Register van een belastingomslag 1573) In 1574 zijn er de volgende bonnen (het bon Levendaal ontbreekt) 1. Wanthuis 2. Wolhuis 3. Vleeshuis 4. Gasthuisvierendeel 5. Over 't Hof, 6. Rapenburg, 7. Zevenhuizen, 8. Nieuwland, 9. Hogewoerd, 10. Burchstreng, 11. Kerkvierendeel, 12. Gansoorde, 13. Nicolaasgracht, 14. Marendorp Landzijde, 15. Marendorp Rijnzijde, 16. Overmare Rijnzijde, 17. Overmare Landzijde. (Transcriptie Volkstelling 1574)
1581, 1583,	17	Bij de volkstelling van 1581, bij het kohier van 1583, het kohier van 1584, de gedwongen lening van 1585 en 1588 zijn er de volgende 17 bonnen:

1585, 1588		1. Wanthuis 2. Wolhuis 3. Vleeshuis 4. Gasthuisvierendeel 5. Zevenhuizen 6. Over 't Hof 7. Rapenburg 8. Nieuwland 9. Hogewoerd 10. Burgstreng 11. Kerkvierendeel 12. Gansoord 13. Nicolaasgracht 14. Marendorp Landzijde, 15. Marendorp Rijnzijde, 16. Overmare Rijnzijde, 17. Overmare Landzijde bonnen van 1561 tot 1597
1597	20	Walle merkt op dat de bonnen Rapenburg, Nieuwland en Marendorp gesplitst werden (Walle 2005, 15, en 219, noot 8; daar wordt verwezen naar SA II, inv.nr. 1220, f. 7 vso (ij vso). Rapenburg en Marendorp zijn in 1597 gesplitst wanneer gekeken wordt naar de broodprijsverlaging van 1597. In de broodprijsverlaging staan er 22 administratieve eenheden genoemd. Nicolaasgracht en Hogewoerd zijn echter niet formeel gesplitst, dus is hier uitgegaan van 20 bonnen. 1. Wanthuis 2. Wolhuis 3. Vleeshuis 4. Gasthuisvierendeel 5. Zevenhuizen 6. Over 't Hof 7a. Rapenburg (zuidelijk deel) 7b. Rapenburg (noordelijk deel) 8. Oost-Nieuwland 9. West-Nieuwland 10a. Hogewoerd (oostelijk deel) 10b. Hogewoerd (westelijk deel) 11. Burgstreng 12. Kerkvierendeel 13. Gansoorde 14a. Nicolaasgracht (zuidelijk deel) 14b. Nicolaasgracht (noordelijk deel) 15. Gansoorde 16. Marendorp Rijnzijde 17. Overmare Rijnzijde 18. West Marendorp Landzijde 19. Oost-Marendorp Landzijde 20. Overmare Landzijde

		bonnen van 1597 tot 1602
1600 en 1602	17	In het kohier van 1600 en 1602 zijn slechts 17 bonnen opgenomen (niet in kaartbeeld opgenomen) 1. Wanthuis 2. Wolhuis 3. Vleeshuis 4. Gasthuisvierendeel 5. Zevenhuizen 6. Over 't Hof 7. Rapenburg 8. Nieuwland 9. Hogewoerd 10. Burgstreng 11. Kerkvierendeel 12. Gansoord 13. Nicolaasgracht 14. Marendorp Landzijde, 15. Marendorp Rijnzijde, 16. Overmare Rijnzijde, 17. Overmare Landzijde
1602	21	Stadsuitbreiding; het bon De Waard komt bij de stad. bonnen van 1602 tot 1606
1606	20	In het Schoorsteengeld van 1606 zijn 20 bonnen opgenomen. 1. Wanthuis 2. Wolhuis 3. Vleeshuis 4. Gasthuisvierendeel 5. Over 't Hof

		6. Zevenhuizen 7. Zuid-Rapenburg 8. Noord-Rapenburg 9. Oost-Nieuwland 10. West-Nieuwland 11. Hogewoerd 12. Burgstreng 13. Kerkvierendeel 14. Gansoord 15. Nicolaasgracht 16. Marendorp Rijnzijde 17. Marendorp Landzijde west 18. Marendorp Landzijde oost 19. Overmare Rijnzijde 20. Overmare Landzijde bonnen van 1606 tot 1611
1611	24	Stadsuitbreiding; het bon Hoge Mors, Nieuwe Maren en Zijloord komen erbij bonnen 1611 tot 1644
1644	25	Stadsuitbreiding; het bon Haven

		bonnen 1644 tot 1659
1659	27	Stadsuitbreiding; het bon Noord Rijnvest en Zuid Rijnvest komen erbij. Hierdoor wordt Oost-Nieuwland overigens ook iets groter.
1674	27	1. Wanthuis 2. Wolhuis 3. Vleeshuis 4. Gasthuisvierendeel 5. Over 't hof 6. Zevenhuizen 7. Noord-Rapenburg 8. Zuid-Rapenburg 9. West-Nieuwland 10. Oost-Nieuwland 11. Hogewoerd 12. Zuid-Rijnvest 13. Kerkvierendeel 14. Burgstreng 15. Gansoorde 16. Nicolaasgracht 17. Marendorp Rijnzijde 18. West-Marendorp landzijde 19. Oost-Marendorp landzijde 20. Overmare Rijnzijde 21. Overmare landzijde 22. Hogemors 23. Nieuwmarren 24. Zijloort 25. Havenbon 26. Waardbon 27. Noord-Rijnvest

Literatuur

Leiden de geschiedenis van een Hollandse stad, deel 1, 2002, p. 85.

Peltjes, Gerrit Jan, '[Bonkaart Leiden 1674](#)', behorend bij, de publicatie *Leidse Lasten. Twee belastingkohieren uit 1674*, raadpleegbaar via [Janvanhout.nl](#).

Vlist, E.T. van der, 2001: '[De bonboeken te Leiden](#)', in: G. Van Synghel (red.), *Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in de Middeleeuwen en het Ancien Regime*, Broncommentaren 4, 85-107, p. 89.

Walle, Kees, *Buurthouden. De geschiedenis van burengebruiken en buurtorganisaties in Leiden (14^e-19^e eeuw)*, Leiden.

Colofon

Tekst toelichting	Roos van Oosten
Vectorisering en invoer erfgeo.nl	Ellen Gehring
DANS Easy dataset	DOI: 10.17026/dans-znd-28v9 URN: urn:nbn:nl:ui:13-7kqz-sg Fedora Identifier:easy-dataset: 67443

Fiscale gegevensbestanden

1498 Vermogensbelasting, Leiden

Naam dataset	Vermogensbelasting, Leiden, 1498
Auteur	Arie van Steensel m.m.v. Carlijn van der Baan
Datum	1 november 2016
Bestandsvorm	MS Access
Versie	1.0
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-zfa-srjh URN: urn:nbn:nl:ui:13-9dsw-l4 Fedora Identifier: easy-dataset: 67435
Archiefbron	Erfgoed Leiden en Omstreken, Stadsarchief van Leiden I, Stadsbestuur (SAI), inv.nr. 578
Beschrijving	Het belastingkohier, opgenomen in de tresoriersrekening van 1497-1498, vermeldt 3010 gezinshoofden van de stad die aangeslagen werden op hun vermogen, ook degenen die onder de belastingvrije voet van één procent van het vermogen vielen. Van de aangeslagenen worden vermeld: de voornaam, meestal het patroniem en soms de achternaam, de bon, het bedrag van de aanslag of anders een aanduiding dat men niet kon betalen (pauper), soms het beroep en ook de burgerlijke staat (meestal bij weduwen). Deze vermogensbelasting (<i>imposicie</i>) werd ingevoerd om de armlastige stad een bedrag van 10000 ponden van 40 groten op te brengen.
Toelichting	Deze fiscale bron is veelvuldig gebruikt door historici die onderzoek deden naar de sociale en economische structuur van laatmiddeleeuws Leiden. Dit digitale bestand is tot stand gekomen door de transcriptie van D.J. Noordam te controleren aan de hand van de oorspronkelijke bron. De gegevens die Noordam toevoegde aan zijn publicatie (voornamelijk beroepen en achternamen), maar die niet in de oorspronkelijke bron voorkomen, zijn aangegeven met een asterisk.
Transcripties	D.J. Noordam, 'Vermogensbelasting Leiden 1498', http://www.janvanhout.nl/djn_belas_1498/djn_frame_1498.htm (geraadpleegd 1 juni 2016). J. Rustige, <i>Imposicie 1498, 1499, 1500 en 1502</i> , typoscript, Erfgoed Leiden en Omstreken, ongedateerd.
Literatuur	D.E.H. de Boer, "Te vorgelinc geleit." Sociale en economische problemen in Leiden aan het eind van de middeleeuwen', in: idem (red.), <i>Leidse facetten. Tien studies over Leidse Geschiedenis</i> (Zwolle 1982) 7-24. A.J. Brand, 'Een pre-industriële samenleving onder spanning. Leiden rond 1500', <i>Leids jaarboekje</i> (2008) 95-120. M.C. Howell, <i>Women, production, and patriarchy in late medieval cities</i> (Chicago 1986) 64-67. D.J. Noordam, 'Leiden in last. De financiële positie van de Leidenaren aan het einde van de Middeleeuwen', <i>Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken</i> 13 (2001) 16-40.

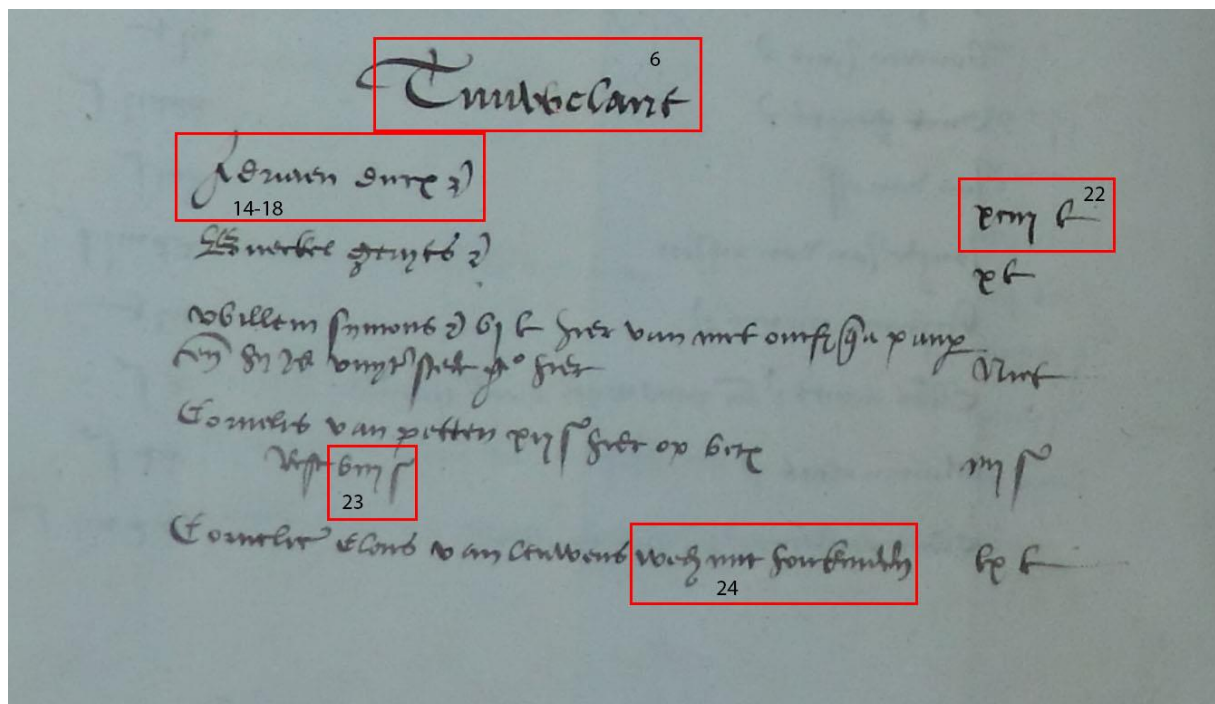
	N.W. Posthumus, <i>De geschiedenis van de Leidsche lakenindustrie</i>, Deel I: De Middeleeuwen (veertiende tot zestiende eeuw) (Den Haag 1908) 386-387, 391-405, 446-447. L. Soltow en J.L. van Zanden, <i>Income and wealth in the Netherlands 16th-20th century</i> (Amsterdam 1998) 38-39, 50-53.
--	--

Bestandsstructuur

	Kolomnaam	Omschrijving
1	ID	Uniek identificatienummer
2	Bron	Archiefbron
3	Bronlink	Link naar de archiefbron
4	Folio	Folio in de archiefbron
5	Datum	Datering van de bron
6	Bon	Fiscale indeling van Leiden. Aan het einde van de vijftiende eeuw telde de stad 18 administratief-fiscale hoofdmansschappen of bonnen.
7	Hg_bon	Historische Geocode van bon
8	Numer	Volgnummer per bon volgens de bron
9	Straat	Straatnaam indien aangegeven in de bron
10	Hg_straat	Historische Geocode van straat
11	Perceel	Perceelnaam indien bekend
12	Hg_perceel	Historische Geocode van perceel
13	Nadere_aanduiding	Nadere aanduiding van de locatie of naam van een pand
14	Voorvoegsel_eigenaar	Eventuele titel van het aangeslagen gezinshoofd
15	Voornaam_eigenaar	Voornaam van het aangeslagen gezinshoofd. In sommige gevallen is de voornaam niet bekend, bijvoorbeeld wanneer een weduwe aangeduid wordt als 'weduwe van x', of wanneer het een institutionele eigenaar betrof. In dat geval is deze informatie terug te vinden in het veld 'Bijzonderheden'
16	Patroniem_eigenaar	Eventuele patroniem van het aangeslagen gezinshoofd
17	Tussenvoegsel_eigenaar	Eventueel tussenvoegsel van het aangeslagen gezinshoofd
18	Achteraam_eigenaar	Eventuele achternaam van het aangeslagen gezinshoofd
19	Beroep_eigenaar	Eventueel beroep van het aangeslagen gezinshoofd. In de bron wordt slechts beperkt melding gemaakt van beroepen; een deel van de informatie is aangevuld door D.J. Noordam en aangeduid met een asterisk.
20	Hisco_code_eigenaar	HISCO-code van het beroep van het aangeslagen gezinshoofd. Zie voor deze classificatie http://historyofwork.iisg.nl/index.php
21	Bedrag_1	Geïnd bedrag in ponden (gestandaardiseerd)
22	Bedrag_2	Geïnd bedrag in ponden-stuivers-penningen

23	Bedrag_3	Niet of onvolledig geïnde aanslag vanwege vrijstelling of anderszins (gestandaardiseerd). Om op de totale aanslag van onvolledige afdrachten te komen moet Bedrag_1 en Bedrag_3 bij elkaar opgeteld worden.
24	Bijzonderheden	In dit veld zijn vrij diverse gegevens opgenomen: de namen van de partners van weduwen, indicatie of individuen 'pauper' of 'schamel volk' waren, eventuele medebewoners, of opmerkingen over (niet) voldane aanslagen.

Voorbeeld

ELO, SA I, inv. nr. 587, fol. 41v.

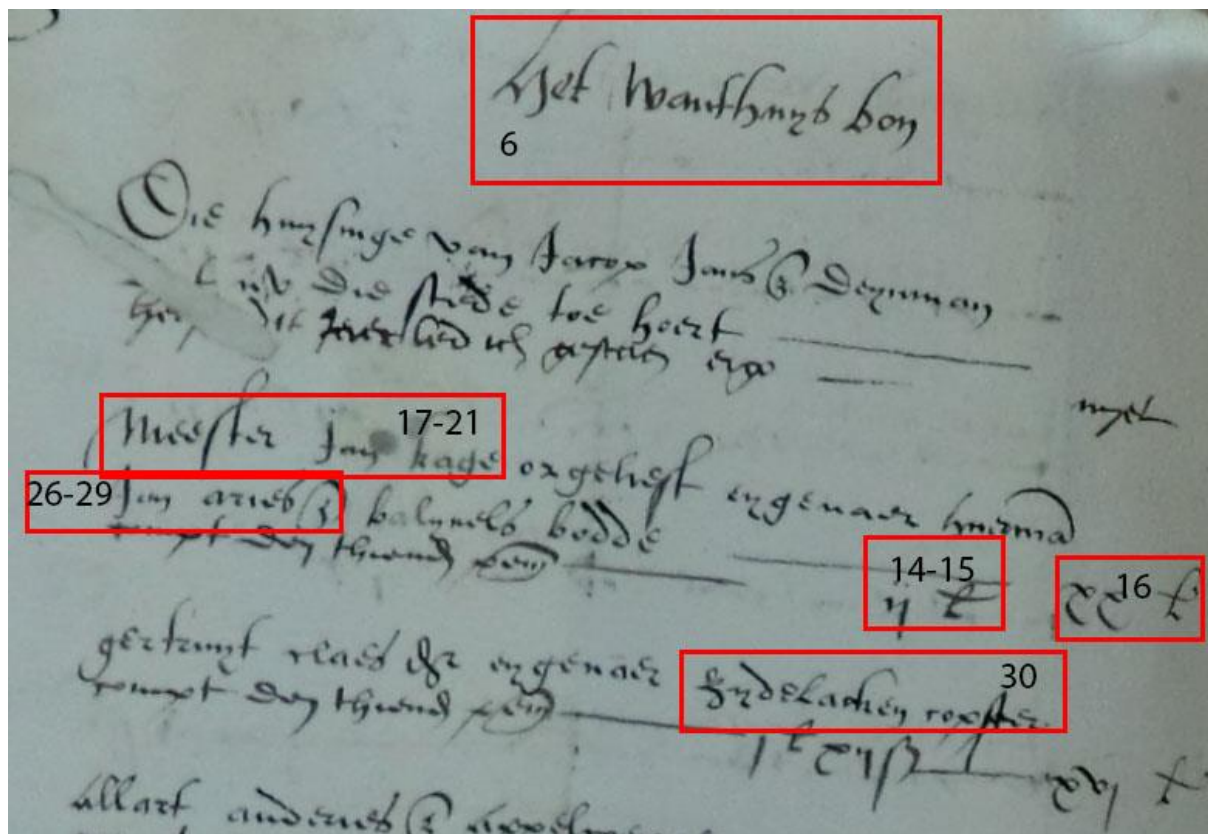
1557 Kohier van de tiende penning, Leiden

Naam dataset	Kohier van de tiende penning van de huurwaarde over 1557 opgemaakt in de 2e helft 1558 of 1e helft 1559
Auteur	Arie van Steensel m.m.v. Carlijn van der Baan
Datum	1 november 2016
Bestandsvorm	MS Access
Versie	1.0
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-zrk-9va3 URN: urn:nbn:nl:ui:13-n289-mm Fedora Identifier: easy-dataset: 67437
Archiefbron	Erfgoed Leiden en Omstreken, Stadsarchief van Leiden I, Stadsbestuur (SAI), inv.nr. 992
Beschrijving	Ten behoeve van een bede die in 1556 aan de vorst toegekend werd, werd er een taxatie van huurwaarden van het onroerend goed in Leiden uitgevoerd in 1557 op basis waarvan een belasting van tien procent geheven kon worden. De hier uitgewerkte versie op grond van een bron uit het Leidse archief was waarschijnlijk een conceptversie voor het origineel dat in het Nationaal Archief wordt bewaard (NA, Staten van Holland voor 1572, 3.01.03, inv.nr. 1011). Het kohier van 1557 geeft de eigenaren van onroerend goed in de stad en in de stadsvrijdom buiten de Rijnsburgerpoort. Bij verhuur wordt ook de huurder en in sommige gevallen de wekelijkse huur opgetekend. Bij een huurwaarde onder de zes pond gold een vrijstelling.
Toelichting	Op basis van de oorspronkelijke bron zijn de gegevens gedigitaliseerd, waarbij de informatie opgenomen is verschillende kolommen.
Transcripties	J. Rustige, 'Kohier van de tiende penning van de huurwaarde over 1557 opgemaakt in de 2e helft 1558 of 1e helft 1559', transcript, https://www.erfgoedleiden.nl/component/lei_verhalen/verhaal/id/240 (geraadpleegd 1 juni 2016)
Literatuur	J.A.M.Y. Bos-Rops, 'Kohieren van de tiende penning in Holland, 1543-1564', in G. Van Syngel (red.), <i>Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in de Middeleeuwen en het Ancien Regime</i> (Den Haag, 2001) 341-367.

Bestandsstructuur

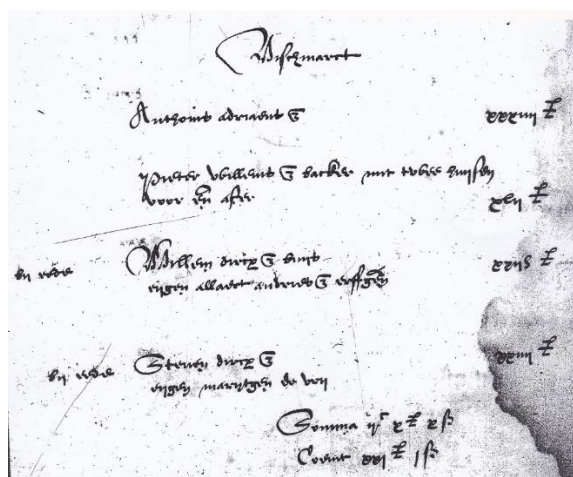
	Kolomnaam	Omschrijving
1	ID	Uniek identificatienummer
2	Bron	Archiefbron
3	Bronlink	Link naar archiefbron
4	Folio	Folio in archiefbron
5	Datum	Datering van de bron
6	Bon	Fiscale indeling van Leiden. Aan het einde van de vijftiende eeuw telde de stad 18 administratief-fiscale hoofdmansschappen of bonnen.
7	Hg_bon	Historische Geocode van bon
8	Volgnummer	Volgnummer per bon volgens de bron

9	Straat	Straatnaam indien aangegeven in de bron
10	Hg_straat	Historische Geocode van straat
11	Perceel	Perceelnaam indien bekend
12	Hg_perceel	Historische Geocode van perceel
13	Nadere_aanduiding	Nadere aanduiding van de locatie of naam van een pand
14	Bedrag_1	Tiende penning (bedrag in ponden). De totale aanslag was bedrag_1 en bedrag_2 opgeteld
15	Bedrag_2	Tiende penning (bedrag in schellingen). De totale aanslag was bedrag_1 en bedrag_2 opgeteld
16	Bedrag_3	Huurwaarde in ponden
17	Voorvoegsel_eigenaar	Eventuele titel van de eigenaar
18	Voornaam_eigenaar	Voornaam van de huurder. In sommige gevallen is de voornaam niet bekend, bijvoorbeeld wanneer een weduwe aangeduid wordt als 'weduwe van x' of erfgenamen als 'kinderen van x'. Ook institutionele eigenaren zijn niet vermeld in deze kolom. In deze gevallen is de informatie terug te vinden in het veld 'Bijzonderheden'
19	Patroniem_eigenaar	Eventuele patroniem van de eigenaar
20	Tussenvoegsel_eigenaar	Eventueel tussenvoegsel van de eigenaar
21	Achternaam_eigenaar	Eventuele achternaam van de eigenaar
22	Beroep_eigenaar	Eventueel beroep van de eigenaar
23	Hisco_code_eigenaar	HISCO-code van het beroep van de eigenaar. Zie voor deze classificatie http://historyofwork.iisg.nl/index.php
24	Bijzonderheden_eigenaar	In dit veld zijn vrij diverse gegevens opgenomen: institutionele eigenaren van panden (zoals religieuze instellingen), de namen van de partners van weduwen, eventuele mede-eigenaren, woonplaats van de eigenaar, of wekelijkse huurwaarde.
25	Voorvoegsel_huurder	Eventuele titel van de eigenaar
26	Voornaam_huurder	Voornaam van de huurder. In sommige gevallen is de voornaam niet bekend, bijvoorbeeld wanneer een weduwe aangeduid wordt als 'weduwe van x' of erfgenamen als 'kinderen van x'. In dat geval is deze informatie terug te vinden in het veld 'Bijzonderheden'
27	Patroniem_huurder	Eventuele patroniem van de huurder
28	Tussenvoegsel_huurder	Eventueel tussenvoegsel van de huurder
29	Achternaam_huurder	Eventuele achternaam van de huurder
30	Beroep_huurder	Eventueel beroep van de huurder
31	Hisco_code_huurder	HISCO-code van het beroep van de huurder. Zie voor deze classificatie http://historyofwork.iisg.nl/index.php
32	Bijzonderheden_huurder	In dit veld zijn vrij diverse gegevens opgenomen: de namen van de partners van weduwen, of wekelijkse huurwaarde.

1561 Kohier van de tiende Penning

In de kaartapplicatie zijn de door Noordam bewerkte gegevens van het kohier van de tiende penning van 1561 opgenomen. Noordam zal gebruik gemaakt hebben van de transcriptie door J. Rustige die op de studiezaal van Erfgoed Leiden en Omstreken aanwezig is.²³ De transcriptie van Rustige bevat onder andere ook nog de belastingaanslagen van de panden buiten de Rijnsburgerpoort,²⁴ deze zijn niet opgenomen in het databestand van Noordam of in de kaartapplicatie.

		Vischmarct	
	13	Anthonis Adriaensz	34
	14	Pieter Willemsz, backer, mit twee huysen voor ende after	42
by eede	15	Willem Dircxz Buys	22.5
		eygen Allaert Andriesz erffgenamen	
by eede	16	Steven Dircxz	24
		eygen Marytgen de Vry	

Naam	Vismarkt	Bon	Straat	Nr	Fol	Bedrag	E-z-p	Beroep	Aantekeningen	Naam Relatie	Staat	Beroep Relatie	Berit	Naam Eigenaar	Staat
Anthonis Adriaensz	Wanthuis	Vismarkt	13	21	34	34-0-0		[coman, waagmeester]				[coman, waagmeester]	Eig.		
Pieter Willemsz [van Goten]	Wanthuis	Vismarkt	14	21	42	42-0-0		bakker	2 huizen voor en achter			bakker	Eig.		
Willem Dircxz Buys	Wanthuis	Vismarkt	15	21	22,5	22-10-0							Huur	Allaert Andriesz	erven
Steven Dircxz	Wanthuis	Vismarkt	16	21	24	24-0-0							Huur	Marie de Vry	

Kohier van tiende penning, 1561, bon Wanthuis, Vismarkt. Van boven naar beneden weergegeven in :

De originele bron, uitdraai van Microfiche 5003.

Transcriptie door J. Rustige.

Het databestand door Noordam, beschikbaar via Janvanhout.nl.

De tiende penning was een vorm van inkomstenbelasting op onroerend goed en renten. Deze werd ingesteld door de landvoogdes Maria van Hongarije en werd in Holland zes keer geheven in de jaren 1543 tot 1564. Het kohier van 1561 (en 1564) zijn te beschouwen als het meest volledige.²⁵ Zo is bij de huurpanden opgemerkt wie de eigenaar was en is bovendien de naam van de eigenaar opgetekend.²⁶ De gebruiker

²³ Deze transcriptie is gemaakt vóór 1995; hij is genoemd in de inventaris en regesten van SA I gedrukt in 1995.

²⁴ Transcriptie Rustige, 411-412.

²⁵ Brand 2002, 125; Bos-Rops 2001, 350.

²⁶ In de bron is een toelichting opgenomen op p. 1. Deze is integraal opgenomen in de transcriptie door Rustige.

betaalde een kwart, de eigenaar de rest.²⁷ Het bedrag mocht in termijnen betaald worden. Tussen eigenaren en huurders zal dit met de huur verrekend zijn. De hoogte van de aanslag was één tiende van de huurwaarde. Wanneer het een door de eigenaar bewoond huis was dan werd de huurwaarde geschat.²⁸

Het kohier van de tiende penning geldt in principe als "een vlakdekkende, straatgewijze opgave van al het onroerend goed."²⁹ Echter op deze regel zijn uitzonderingen. Openbare gebouwen ontbraken in het kohier en traditioneel waren adel en geestelijkheid niet belastingplichtig. In 1553 was dat afgeschaft en in 1561 betaalden dus ook de adellijke personen, zoals Lieven van Boschuysen en Jacob van der Does.³⁰ Verder werden (minimaal) 40 geestelijke aangeslagen (priesters, presbysters, kanunniken, koster en een broeder). Vermoedelijk waren kloosterlingen nog wel vrijgesteld; er wordt slechts één broeder genoemd in het Leidse kohier en nonnen ontbreken geheel.³¹ Wie woonde in een huis met een lage huurwaarde was niet belastingplichtig.³² In 1561 lag de vrijstellingsgrens op 6 gulden huur per jaar oftewel 0,50 huur cent per maand.³³ Toch zijn 130 adressen geregistreerd die niets betaalden (een kleine 5% van het totaal aantal aanslagen). Het is niet waarschijnlijk dat alle huizen onder de belastingvrije grens zijn geregistreerd zijn. Van onderzoek aan de hand van tiende penning van 1543 in Haarlem en Rotterdam is vast komen te staan dat circa een derde onder de belastingvrije grens viel.³⁴ Leiden kan hierop geen uitzondering geweest zijn, in 1561 werd ruim 20% van de bevolking bedeed.³⁵ Met andere woorden: een groot deel van de Leidse bevolking is niet traceerbaar in het belastingkohier. Echter, alleen gedetailleerd onderzoek en de koppeling van de personen aan de huizen kan hier meer licht op werpen.³⁶

Kohieren van de tiende penning worden vaak gebruikt om sociale stratificatie uit af te leiden.³⁷ Juist op dit punt zou het, aldus Van Boeschoten en Van Maanen, minder geschikt zijn. Niet alleen vanwege het aantal personen die niet belastingplichtig waren, maar ook omdat het inschatten van de huurwaarden bij de eigenwoningen systematisch te laag uitkwam. Eigenwoningen werden relatief minder zwaar belast dan huurwoningen.³⁸ De nodige voorzichtigheid kan geen kwaad, maar desalniettemin geeft het kohier een gedetailleerd beeld van midden 16de-eeuws Leiden. In aanvulling op de analyses die Noordam presenteerde in het artikel 'Leiden in last', kan opvallend genoemd dat in de textielstad de textielondernemers slecht vertegenwoordigd is in de financiële top. In de top 20 van de hoogste aanslagen komen 18 brouwers voor tegenover één blauwverver.³⁹ Het kohier van 1561 biedt bovendien nog een andere indicatie van kapitaalcracht. Systematisch is aangemerkt wie de eigenaar van de panden waren. Op die manier kunnen de grootverhuurders in kaart gebracht worden. Het maximaal aantal huizen in bezit door een particulier is 15 (Claes Lambrechtsz. Brouwer), gevolgd door 12

²⁷ Bos-Rops 2001, 354; Verhoeven 1999, XX.

²⁸ Van Boeschoten en Van Maanen 1983, 525.

²⁹ Verhoeven 1999, XX.

³⁰ Noordam 2001, 32.

³¹ Over vrijstelling van de kloosterlingen in Delft, Verhoeven 1999, XXI.

³² Bos-Rops 2001, 347 en 359.

³³ Bos-Rops 2001, 354.

³⁴ Van Boeschoten en Van Maanen 1983, 527, noot 12.

³⁵ Noordam 2001, 19-20.

³⁶ Iets vergelijkbaars merkt Verhoeven (1999, XXIII) op in de inleiding op het kohier van de tiende penning in Delft.

³⁷ Noordam 2001; Brand 2002.

³⁸ Van Boeschoten en Van Maanen 1983, 535; Bos-Rops 2001, 356.

³⁹ Een brouwer staat tevens aangemerkt als drapenier. Dubbelberoepen komen 32 maal voor in het databestand.

huizen (Cornelis Claesz., brouwer en Diwer, kammaker). Het beroep “kammaker”, een persoon die kammen maakt voor wevers, is indirect gelieerd aan de textielindustrie, maar het is opvallend dat in deze top brouwers zo’n grote rol spelen.

Literatuur

- Boeschoten, W.C., en E. van Manen, 1983: ‘Een welstandsverdeling van Haarlem in 1543. Kwantitatieve toetsing van een zestiende-eeuwse fiscale bron’, *BMGN*, 98-4, 523-539.
- Bos-Rops, J.A.M.Y., 2001: ‘[Kohieren van de tiende penning in Holland, 1543-1564](#)’, in G. Van Synghel (red.), *Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in de Middeleeuwen en het Ancien Regime*, Broncommentaren 4, 341-367.
- Brand, A.J. 2002: ‘Sociale omstandigheden en charitatieve zorg’, in: R.C.J. Van Maanen en J.W. Marsilje (red.), *De geschiedenis van een Hollandse stad. Deel 1. Leiden tot 1574*, 113-150.
- Noordam, D.J., 2001: ‘[Leiden in last](#). De financiële positie van de Leidenaren aan het einde van de Middeleeuwen’, *Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken* 13, 16-40.
- Noordam, D.J., [2001], ‘De 10^e penning Leiden’, op [JanvanHout.nl](#).
- Transcriptie, J. Rustige, zonder datum [vóór 1995]: Kohier 10^e penning, Erfgoed Leiden en Omstreken, op de studiezaal aanwezig.
- Verhoeven, G., 1999: [Het eerste kohier van de tiende penning van Delft \(1543\)](#), Apparaat voor de geschiedenis van Holland, 13, Hilversum.

Metadata

Kolommen in de dataset Leiden 1561	
Veldnaam	Toelichting
ID	Toegevoegd veld (2016). Elk record heeft een uniek nummer. Dit heeft geen verdere historische betekenis.
Bon	Naam van het bon.
Straat	In het kohier staat de straat aangetekend. De volgorde waarin dit gebeurt, is een belangrijke aanwijzing voor de locatie van verdwenen plaatsnamen. In het Wanthuis was deze: Breestraat-Maarsmansteeg, Vismarkt, Rijn, Corenbrugsteeg, Rijn, Breestraat
Nr	Deze nummering staat niet in de oorspronkelijk bron maar is door Rustige aangebracht. Aan de hand van deze nummering kan de looproute binnen het bon nagegaan worden.
Fol	Het kohier is niet gefolieerd. Er is door Rustige een bladzijdenummering gehanteerd.
Gebruiker	Dit is de naam van de persoon (gezinshoofd) die het pand gebruikt. Er zijn in totaal 2.785 personen aanslagen. ⁴⁰
£-s-p	De hoogte van de aanslag uitgedrukt in ponden (lb), schellingen (s) en penningen (p) van “XL grooten

⁴⁰ Noordam (2001, 30 tabel 5) noemt zelf overigens 2.765 aanslagen. Het hier gebruikte bestand stemt bijvoorbeeld wel overeen met de overzichtstabel “Bon Totaal” op [Janvanhout.nl](#).

	Vlaems het pond. ⁴¹
Bedrag	De belastingtaxatie uitgedrukt omgerekend in guldens. Eén pond of gulden=40 groten=20 schellingen of stuivers=12 penningen
Aantekening	Hierin staat opmerkingen van diverse aard: over de grootte van de woning, bijvoorbeeld, '2 huizen' of 'kamer' of 'leeg erf'; over betalingsregelingen of waar de eigenaar van het pand verbleef.
Beroep1	Het beroep van de gebruiker van het pand. De beroepen die tussen vierkante haken stonden aangegeven door Noordam zijn op te zoeken in het volgende veld. Dit is gedaan om de zoekvragen te kunnen optimaliseren.
Beroepvierkantehaken	Toegevoegde kolom (2016). Noordam geeft bij de beroepen in 264 gevallen een beroep tussen vierkante haken weer in het veld beroep1, bijvoorbeeld bij Cornelis Claesz [goudsmid] op de Breestraat. Het beroep goudsmid is een toeschrijving van Noordam. Het staat niet in de bron of de transcriptie door Rustige. Het is onduidelijk hoe Noordam deze beroepen heeft kunnen traceren. Omwille van de doorzoekbaarheid van het databestand zijn de vierkante haken in een aparte kolom opgenomen.
HISCO1	Toegevoegd veld (2016). De HISCO-code van de gebruiker van het pand. HISCO staat voor Historical International Standard of Classification of Occupations. De codering kan nagezocht worden: https://collab.iisg.nl/web/hisco/hisclass . En http://historyofwork.iisg.nl/index.php Nog niet alle beroepen zijn voorzien van een HISCO-code; voor niet alle beroepen bestaat een HISCO-code.
Verzamelberoep1	Toegevoegd veld (2016). Voor beroepen uit de textielsector is dit veld bijvoorbeeld ingevuld. Ook geestelijken zijn apart aangegeven.
Naam relatie	De naam van het overleden gezinshoofd. Zie ook veld relatie.
Relatie	De relatie die de gebruiker van het pand heeft ten opzichte van de overleden gezinshoofd. Bij ongeveer 150 aanslagen staat aangetekend dat de gebruikers bijvoorbeeld weduwen (137 maal), kinderen (10 maal) of erfgenamen (4 maal) zijn van het overleden gezinshoofd.
Beroep2	Logischerwijs staat hier het beroep van het overleden gezinshoofd aangegeven, maar heel dikwijls is het beroep wel ingevuld maar is niet aangegeven dat het gezinshoofd ook is overleden. De betekenis van dit veld is in dit soort gevallen niet helder (2016). Wat in het veld beroep2 staat, heeft Noordam ook aangegeven in kolom beroep1.

⁴¹ Transcriptie Rustige, blz. 1.

Bezit	In dit veld is aangegeven of het huis in huur of in eigendom was. Iets meer dan een derde van de huizen (37%) werd verhuurd. 63% betrof een door de eigenaar bewoond huis. Bij twee huizen stond in dit veld een V genoteerd. Het is onbekend (2016) wat dit aangeeft.
Naam eigenaar	Indien het huis verhuurd werd, is hier de naam van de eigenaar aangegeven.
Relatie2	Veld is alleen relevant bij huurhuizen. De relatie die de eigenaar van het pand heeft ten opzichte van de overleden eigenaar (gezinshoofd) heeft. Bijvoorbeeld: erven, moeder, kinderen, weeskind.
Beroep_eig	Veld is alleen relevant bij huurhuizen. Het beroep van de (huidige) eigenaar.
Naam overleden eigenaar	Veld is alleen relevant bij huurhuizen. De naam van de overleden eigenaar.
Eig_ID	Toegevoegd veld 2016. Dit geldt alleen voor huurhuizen waarvan de naam van de eigenaar genoemd staat (=1006 panden). De eigenaren hebben een ID nummer gekregen, hierdoor kan nagegaan worden hoeveel huizen zij in bezit hebben. Instellingen, zoals gasthuizen en kerken zijn aangeduid met nummer 100. Zij bezitten tezamen slechts 66 huizen (6%). Huizenbezit is dus vooral een particuliere belegging.
Staat2	Veld is alleen relevant bij huurhuizen. In dit veld staat aangetekend of iemand bijvoorbeeld weduwe is van de overleden eigenaar.
Beroep3	Veld is alleen relevant bij huurhuizen. Het beroep van de overleden eigenaar.
Volgnr	Veld van Noordam. Het nummer heeft geen historische betekenis, het betreft een ID.
Aantal	Toegevoegd veld (2016). Heeft geen historische betekenis, maar vergemakkelijkt het uitvoeren van queries.

Colofon

Bronnen
Nationaal Archief, Den Haag, Staten van Holland voor 1572, nummer toegang 3.01.03, Kohieren van den 10 ^e penning, inv.nr. 1330, Leiden (origineel). ELO, SA I, inv.nr. 993 , kopie uit 1564. Microfiche F5004 (nog niet digitaal beschikbaar).

Transcriptie en invoer	J. Rustige (vóór 1995); Dirk Jaap Noordam [2000])
Bewerking data	Roos van Oosten (2014 en 2016)
Tekst toelichting	Roos van Oosten
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-zkd-sdwn URN: urn:nbn:nl:ui:13-1qx3-3j Fedora Identifier: easy-dataset: 67470

1606 Schoorsteengeld

In 1606 werd in Leiden en elders belasting geheven op het aantal stookplaatsen. Het geheel is in fotokopie raadpleegbaar in de studiezaal van ELO. Alle particuliere huizen, rijk en arm, werden in de zomer van 1606 aangeslagen. Voor onvermogen burgers een regeling kon een regeling getroffen worden.⁴² Uitgezonderd van betaling waren verschillende openbare gebouwen.⁴³ Wie weigerde zijn 'huis te openen' en eerlijk het aantal haarden op te geven, diende in plaats één haard voor zes haarden te betalen.⁴⁴ In het *Groot placaet-boeck, vervattende de placaten, ordonnantien ende edicten van de ... Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, ende van de ... Staten van Hollandt en West-Vrieslant, mitsgaders vande ... Staten van Zeelandt* ..deel 5, aanwezig in het Nationaal Archief, is precies aangegeven hoe die belasting geheven werd. Een afschrift hiervan is te lezen op een particuliere website, de-wit.net (genealogisch domein van Herman de Wit). Van deze laatste website is hieronder gebruik gemaakt.

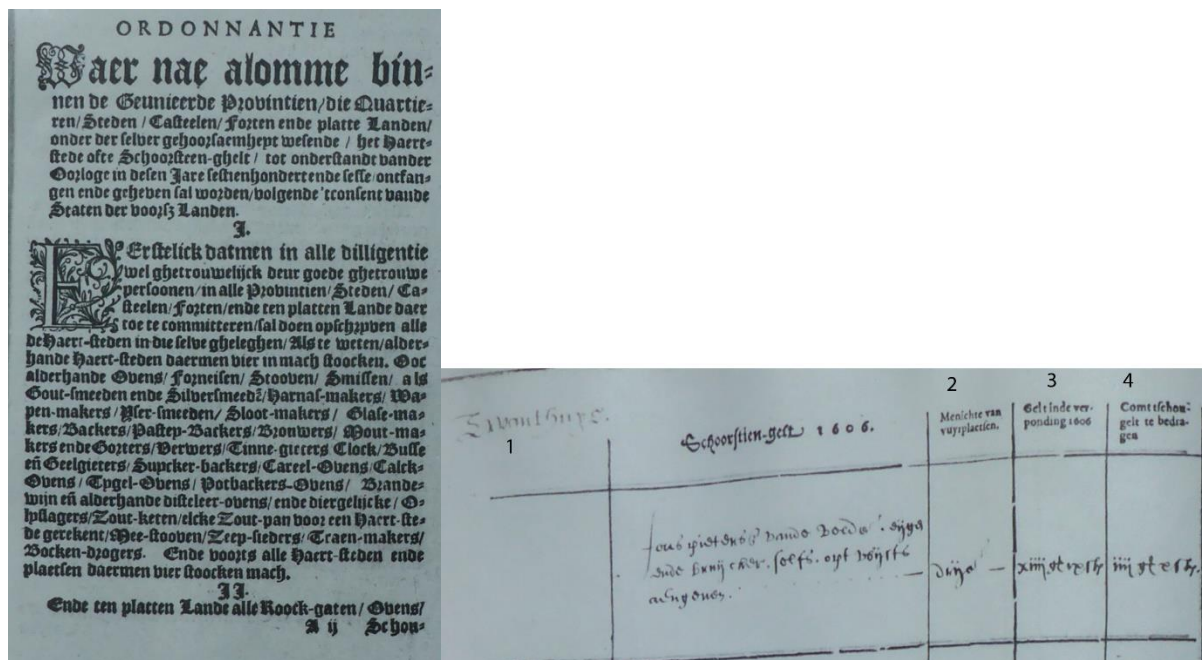

Foto van de eerste pagina van het Leidse schoorsteengeld (l.).
Foto van het schoorsteengeldregister van de pagina Wanthuis (foto's Jan Dröge).

Metadata

Kolommen in de dataset schoorsteengeld	
Veldnaam	Toelichting
Huidig adres	Huidig adres, bijvoorbeeld Maarsmansteeg
Huidig huis	Huisnummer van het huidige adres
Oud_Adres	Adres in oude spelling, bijvoorbeeld Maersmansstege
Bon	Bon, bijvoorbeeld Wanthuis
Omschrijving	Volledige beschrijving, voorbeeld, Dirck Jansz van Potterloo's huis eygen; ende gebruycker Claes Jans

⁴² Artikel 7, afschrift [De Wit](#) 2000.

⁴³ Artikel 5, afschrift [De Wit](#) 2000.

⁴⁴ Artikel 9, afschrift [De Wit](#) 2000.

	goutsmith, op zijn aangeven
Achternaam_eigenaar	Achternaam van de eigenaar, voorbeeld, Potterloo
Tussenvoegsel_eigenaar	Tussenvoegsel van de eigenaar, voorbeeld van
Patroniem_eigenaar	Patroniem, voorbeeld Jansz
Voorneem_eigenaar	Voornaam eigenaar, voorbeeld Dirck
Beroep_eigenaar	Beroep van de eigenaar, in dit voorbeeld niet vermeld
Patroniem_huurder	Patroniem van de huurder, voorbeeld Jansz. Eigenaar en huurder betaalden elk de helft van het schoorsteengeld. De huurder schoot het voor en diende het terug te krijgen in de vorm van korting op zijn huur. (Artikel 3, afschrift De Wit 2000: "Welck voorsz Haert-geldt ofte Schoorsteen-geldt gedragen sal werden d'eene helft tot laste den eygenaers, ende d'ander helft van den Bruycker ofte Huerman: Wel verstaende dat de Huerman die in eenige Huerhuijsen woont 't voorsz Schoortsteen-geldt ofte Haertsteden-geldt ghehouden sal zijn te betalen ofte verschieten, midts dat hy daer van den eygenaer de helft aen sijn huere sal korten.")
Voornaam_huurder	Vooraam van de huurder, voorbeeld Claas
Achternaam_huurder	Achternaam van de huurder
Tussenvoegsel_huurder	Tussenvoegsel van de huurder
Beroep_huurder	Beroep van de huurder, voorbeeld goudsmid
Aantal_stookplaatsen	Het aantal stookplaatsen. In het schoorsteengeldregister staat boven het register (zie foto, nr. 2) "menichte van vuырplaatsen". Niet alleen particuliere openhaarden werden geteld, maar ook ambachtelijk vuырplaatsen, het ging om 'schoorstenen, haardsteden en ovens', of 'overall waar vuыр uitkwam' (artikel 1, 2 en 9, afschrift De Wit 2000). Echter, een ambachtelijke vuырplaats, zoals bijvoorbeeld een brouwketel, een bakkersoven, een steenplaats of een kalkoven, werd niet geteld als één stookplaats, maar als twee stookplaatsen. (Artikel 3, afschrift De Wit 2000: "de Brouw-ketels, Backers voor haer Back-Ovens, Verwereyen, Zout-pannen, Kalck-Ovens, Steen-Ovens, Mee-stooven, Zeepereyen, ende Mouteryen voor twee Haert-steden gherekent.")
Bedrag_verponding_1606	In het schoorsteengeldregister staat boven het register (zie foto, nr. 3) "gelt in de verponding 1606". De link tussen bedrag verponding en bedrag schoorsteengeld is onduidelijk.
Bedrag_schoorsteengeld	In het schoorsteengeldregister staat boven het register (zie foto, nr. 4) "Comt het schouwgelt te bedragen" In de database is dit genoteerd als bijvoorbeeld 4-10,

	in guldens en stuivers. Het bedrag per schoorsteen was 30 stuivers (Artikel 3, afschrift De Wit 2000: "Ende sal van elcke Haertstede ten behoeve als vooren, soo binnen den Steden als ten platten Lande, betaelt worden dertigh stuyvers"
Bijzonderheden	Eventuele bijzonderheden
Folionummer	Het folionummer in de bron (ELO, SA II, inv.nr. 4988), voorbeeld, fol. 2v
Nummering	Nummering, gebruikt als ID.

Literatuur

Afschrift Herman de Wit (Maarsen), 2000, 'Ordonnantie betreffende het haardstede- of schoorsteengeld 1606 (Verenigde Nederlanden', zijn gebruikte bron: *Groot-placaetboek, vervattende de placaten, ordonnantien ende edicten van de Staten Generaal der Verenigde Nederlanden[etc]'*, deel 5, blz. 309-311, bibliotheeksignatuur H 21 E-5, online: http://de-wit.net/bronnen/histo/ordonnantie_haarstedegeld_ver-nederl_1606.htm.

Colofon

Transcriptie en invoer	Jan Dröge (jaren ca. 1990-2016)
Tekst toelichting	Roos van Oosten, m.m.v. Jan Dröge
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-xdu-nczm URN: urn:nbn:nl:ui:13-h2b4-pp Fedora Identifier: easy-dataset: 67434

Registratie van onroerend goed

1585 Register Vetus

Vanaf 1560 werd de registratie van onroerend goed uitsluitend in Leiden vastgelegd in de Waarboeken.⁴⁵ Twintig jaar later werd onroerend goed sterk verbeterd. [Jan van Hout](#), stadssecretaris van Leiden van 1564-1569 en van 1572-1609⁴⁶ nam het initiatief tot het Straten- en Grachtenboek waar per perceel is aangetekend wie waar op welk moment woonde.⁴⁷ Jan van Hout legde in 1585, zoals hij zelf in zelf in de [toelichting](#) (transcriptie zie onder) schrijft aan om alle 'verkopen, vervreemdingen en bezwaren op huizen, gronden en erven in de stad en in de vrijdom'⁴⁸ te registreren'. De bron staat bekend als het [Register Vetus](#). De registratie werd later voortgezet in de oud-belastingboeken (1601-1658) en de bonboeken (1642-1811). Van Oerle heeft in zijn atlas met behulp van het Straten- en Grachtenboek, het bevolkingsregister van 1581 en het register Vetus een perceelsgewijze sociografische kaart 1581-1585 samengesteld.⁴⁹ In iets dergelijks, maar op een nog uiterst bescheiden schaal, voorziet ook de Historisch Leiden in kaart-applicatie. Deze toepassing kan als een aanzet tot een digitale Leidse 'pandenbank' gezien worden.

De oudste kaart van het Stratenboek dateert van 1583. Tot 1597 is eraan gewerkt en de bundeling van de verschillende kaarten in een boek is rond 1600 tot stand gekomen.⁵⁰ In dezelfde periode is ook het Register Vetus aangelegd en een verband tussen deze twee lijkt er te zijn. Van Hout vermeldt in zijn [toelichting](#) op het [Register Vetus](#) dat de breedte van elk perceel wordt opgetekend in roeden, voeten en duimen. Dat brengt Van Hout niet in de praktijk! Het register kent een inhoudsopgave en begint op fol. 5 met het Stadhuis. Op fol. 6v stopt hij echter al met het aangeven van de perceelbreedten. De reden zal zijn dat gelijktijdig is begonnen met de aanleg van het Straten- en Grachtenboek.

Transcriptie van de [Toelichting](#)⁵¹ op het register Vetus.

Register gehouden bij Jan van Hout der stadt van Leyden secretarys, van alle vercopingen, vervreemdingen ende bezwaringen van huyzen, erven, gronden binnen der voors. stede ende de vrijdomme vandien gelegen. Begonst mit 't jaer 1585 ende ettelicke maenden daer tevoren. Ende es te weten dat de uytgetrocken sommen achteraan elcke pertie in getal gestelt es de taxatie daerop de huysen, gronden, tuynen geraemt zijn te behoren gelden ter huyr daernaer de contributie van den jare '84 es betaelt. De cijferletteren achteraan elcke pertie verandert, vervreemt of belast zijnde, gestelt den dach, de maent ende 't jaer dat de brieven bij den voors. secretarys geteyckent zijn, als bij exemple 1.4.85, den 1en aprilis '85 ende zo voorts; beroerende de cijferletteren boven elcke pertie gestelt, zijn anwijzende de breete van elcke huys aen de straet in roeden, voeten, duymen.

⁴⁵ Van der Vlist 2001, 87.

⁴⁶ De Baar 1985, 5. De Baar vermeldt als datering 1588.

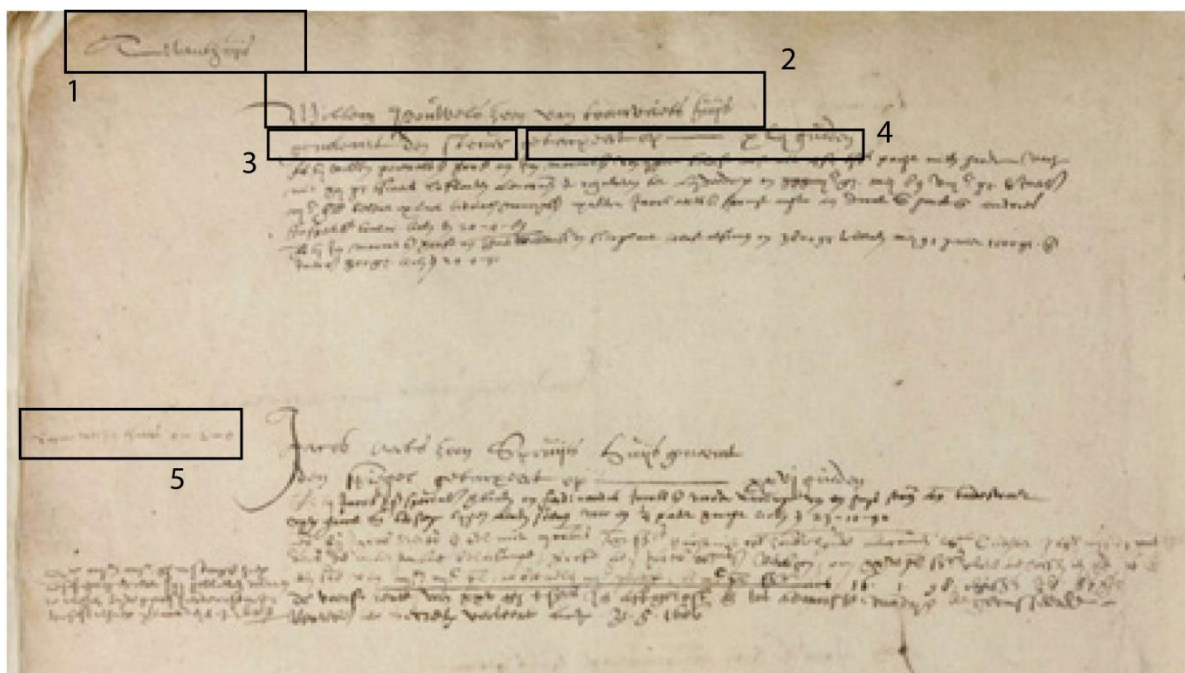
⁴⁷ Van der Vlist 2001, 87; De Baar 1985.

⁴⁸ De omvang van de Leidse stadsvrijheid was in 1575 opnieuw vastgelegd. Van Oerle 1975, 232-240.

⁴⁹ Van Oerle 1975, deel 2, kaart 7a, 7b, 9, 11a, 11b, 13a, 13b, 15, 18a, 18b.

⁵⁰ De Baar 1985, 16.

⁵¹ SA II, inv.nr. 6596, Register Vetus, ongefol. [scan 002]. Transcriptie Jan Dröge. Een afschrift van de tekst is overigens ook te vinden bij Van Oerle 1975, 445.

Literatuur

- Baar, P.J.M. de, 1985: 'Jan van Hout en zijn Stratenboek en Grachtenboek', in: *Ups en Downer. Bundel artikelen bij het afscheid van mr. W. Downer als gemeentearchivaris van Leiden*, Leiden, 5-18.
- Oerle, H.A. van, 1975: *Leiden binnen en buiten de stadsvesten. De geschiedenis van de stedenbouwkundige ontwikkeling binnen het Leidse rechtsgebied tot aan het einde van de Gouden Eeuw*, 2 delen, Leiden.
- Vlist, E.T. van der, 2001: '[De bonboeken te Leiden](#)', in: G. Van Syngel (red.), *Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in de Middeleeuwen en het Ancien Regime*, Broncommentaren 4, 85-107.

Metadata

Kolommen in de dataset Vetus	
Veldnaam	Toelichting
Huidig adres	Huidig Adres [Voorbeeld Vismarkt 6]
Bon	Naam van het bon [Voorbeeld Wanthuis, zie afbeelding, nr. 1]
Straataanduiding bron	Straataanduiding in de bron. Looproute 'belastinginners' bon Wanthuis Start vanaf Stadhuis, Breestraat westwaarts > Maarsmansteeg oostzijde > Vismarkt > Warmoesmarkt > Korte Korenbrugsteeg westzijde > Korte Korenbrugsteeg oostzijde > Botermarkt > Choorlammersteeg westzijde > Choorlammersteeg oostzijde > Botermarkt > Mosterdsteeg westzijde > Mosterdsteeg oostzijde > Botermarkt > Gangetje > Breestraat tot aan Stadhuis
Huisnaam	Huisnaam [Voorbeeld: Den Steur, zie afbeelding nr. 3]
r-v-d	Breedte in roeden, voeten en duimen. Deze wordt alleen genoemd op de eerste bladzijden van het register Vetus

	en vervalt later [zie afbeelding nr. 5].
Breedte (m)	Breedte omgerekend naar meters
Brontekst	Brontekst (omschrijving eigenaar en bezit) [Voorbeeld: Willem Pouwelszoon van Toornvliets huys genaemt Den Steuer, getacxeert op 42 gulden, zie afbeelding nr. 2]
Achternaam	Achternaam van de eigenaar van het pand [Voorbeeld: Torenvliet]
Tussenvoegsel	Tussenvoegsel van de eigenaar van het pand [Voorbeeld: van]
Patroniem	Patroniem van de eigenaar van het pand [Voorbeeld: Pouwelsz]
Voornaam	Voornaam van de eigenaar van het pand [Voorbeeld: Willem]
Beroep	Beroep van de eigenaar van het pand
Relatie	Relatie. Indien de voormalige eigenaar van het pand is overleden, dan staat hier aangegeven bv. weduwe en/of kinderen van staat vermeld.
Achternaam_man	De achternaam van de overleden man
Tussenvoegsel_man	Het tussenvoegsel van de overleden man
Patroniem_man	Het patroniem van de overleden man
Voornaam_man	De voornaam van de overleden man
Rente 1	Een eventuele eerste rente die op het huis rust. Bijvoorbeeld: Kapittel van Hogelande: 0-10-0 pj. Wat Van Hout niet in zijn ‘toelichting’ vermeldt, maar wel als extra noteert in de linkermarge, zijn de op het huis rustende renten; soms wel drie in getal! Met name die van het Heilige Geestweeshuis en van het St.-Catharijnengasthuis zijn uiterst welkom en belangrijk, omdat aan de hand van de maanboeken van deze instellingen de jaarlijkse betalingen en de verandering van eigenaren zijn te volgen. In de meeste gevallen kan met behulp van de cartularia de vestiging van de betreffende rente worden teruggezocht. ⁵²
Rente 2	Een eventuele tweede rente die op het huis rust.
Rente 3	Een eventuele derde rente die op het huis rust.
Huurwaarde	Huurwaarde in guldens. In het Register Vetus wordt een bedrag in guldens genoemd dat door Van Hout in zijn toelichting als ‘taxatie van de huur’ omschreven wordt. Het is aannemelijk dat het van Oerle volgend, de jaarlijkse (toegeschreven) huur van het huis is. ⁵³ Dit is ook bij de kohieren van de tiende penning de belastingvoet. ⁵⁴ Jan van Hout heeft de huurwaarde van een jaar eerder (1584) als uitgangspunt genomen. [Voorbeeld: getacxeert op 42 gulden, zie afbeelding nr. 4]
Commentaar	Commentaar en/of opmerkingen (bv. omtrent foute

⁵² Zie ook: Van der Vlist 2001, 102.

⁵³ Van Oerle 1975, deel 2,

⁵⁴ Zie toelichting Databestand 1561.

	bindvolgorde; afwijkende hand; tussengevoegde bladzijden etc.).
Bron	Bronvermelding [SA II, inv.nr. 6596, fol. 3]
Scan	Scan (verwijzing naar de opname in de beeldbank)
ID	Autonummering database (sleutelveld)

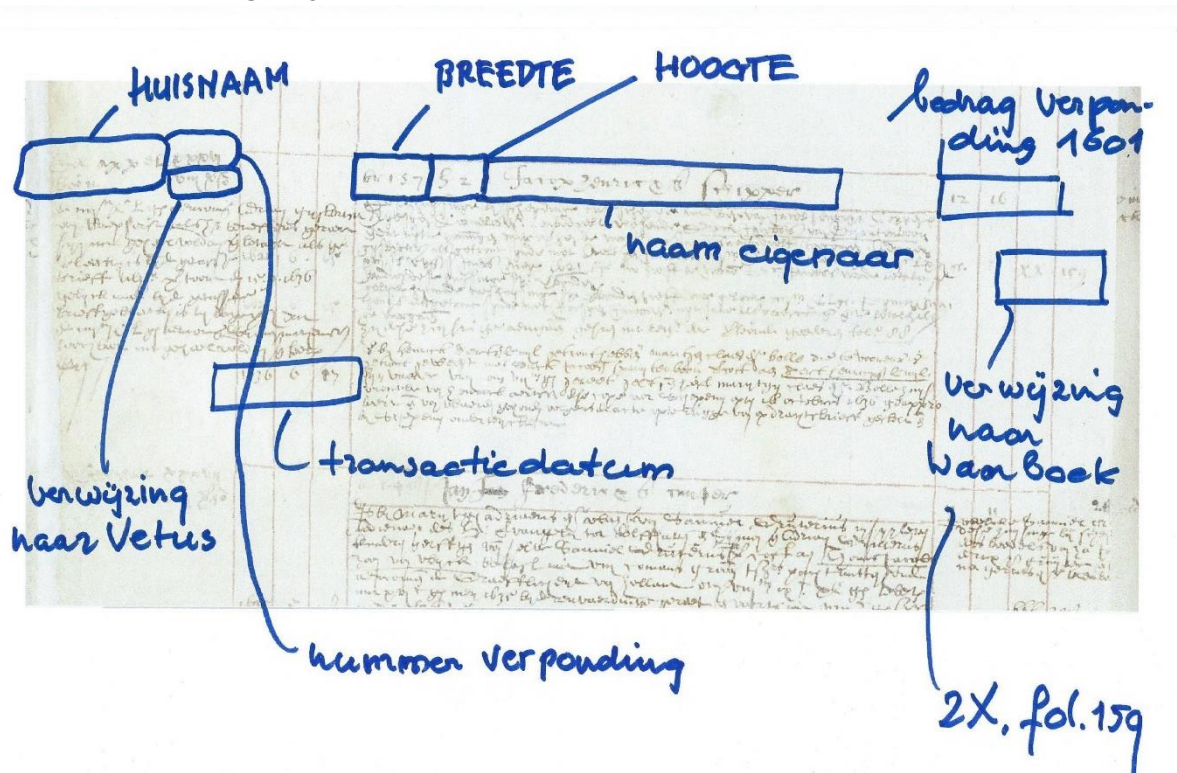
Colofon

Bronnen
Erfgoed Leiden en Omstreken, inv.nr. 6596 en inv.nr. 6596, Register Vetus.

Transcriptie en invoer	Jan Dröge (jaren ca. 1990-2016)
Tekst toelichting	Roos van Oosten, m.m.v. Jan Dröge
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-xdu-nczm URN: urn:nbn:nl:ui:13-h2b4-pp Fedora Identifier: easy-dataset: 67434

1601 Oud-belastingboek

De registratie van onroerend goed werd na het Register Vetus voortgezet in de oud-belastingboeken (1601-1658). Van Hout heeft geeft in zijn toelichting (transcriptie zie onder) zelf aan hoe het register in elkaar steekt. Naast naam van de eigenaar en de huisnaam is het bijzonder dat de breedte en de hoogte van het huis vastgelegd zijn. Verder is er een eigentijdse concordantie met Vetus en de Waarboeken.

SA II 6595. fol. 7v (scan 008)

Voorbeeld uit de oud-belastingboeken met aangegeven de verschillende elementen (Afbeelding Jan Dröge).

Transcriptie van de Toelichting ⁵⁵ op het register oud-belastingboek.

Register gemaect en gehouden ten bevel ende tot costen van mij Jan van Hout deser stadt Leyden secretarys van alle de huysen, gronden ende erven gelegen binnen der voors. stede ende de vrijheyden van dien; zijnde gelijk het register van de verpandinge des jaers 1600 ende een, omme hierinne in 't corte te werden angeteyckent alle veranderingen, vervreemdingen ende speciale belastingen, beginnende mit den (niet ingevuld) des jaers zestienhondert ende een. Om welc register te verstaen dient geweten - dat't eerste getal voor de linie de numbre es daerop 'tzelve partie onder zijn bon es staende;

- dat 't getal daeronder comende anwijst 't blat daer 'tzelve partie in 't voorgaende staende es.

⁵⁵ SA II, inv.nr. 6596, Register Vetus, ongefol. [scan 002]. Transcriptie Jan Dröge. Een afschrift van de tekst is ook te vinden bij Van Oerle 1975, 445.

-Dat daeraen tusschen overlansche linien zijn volgende 't jaer, maend en dach der vervreemdingen of belastingen.

-Dat daeraen in 't begin tusschen dwerslinien volcht de brede van 't huys en erve in roeden en voeten, mitsgaders of het twee of meer viercanten hooch es;

-mer belangende de achterste overlansche linien, dat eerst gestelt zijn in guldens en stuyvers daerop 't partie in de verpondinge des jaers 1600 ende een was gestelt;

- dat daeraen volcht den letter van 't bouc ende buyten de linie 't blat daer den brieff geprotocolleert staet.

-Ende dat de somme ooc buyten de linie onder 't voors. blat zijn guldens naer beloop van den penning zestien tot gereet gelt gereduceert, 'twelc 'tselve partije bevonden es waerdich te zijn of gehouden te hebben, daernaer des gemeen landts gerechticheyt van den veertichsten penning wert geeyscht ende betaelt.

SAII, inv.nr. 6598, oud-belastingboek A I, fol. 2 [scan 002 en 003].

Metadata

Kolommen in de dataset oud-belastingboek	
Veldnaam	Toelichting
Huidig adres	Huidig adres
Bon	Bon
Volgnummer	Volgnummer in bon Van Hout: <i>dat't eerste getal voor de linie de numbre es daerop 'tzelve partie onder zijn bon es staende</i>
	Verwijzing naar folio van hetzelfde huis in Vetus Van Hout: <i>dat 't getal daeronder comende anwijst 't blat daer 'tzelve partie in 't voorgaende staende es</i>
	Straataanduiding in de bron
Huisnaam	Huisnaam (staat in de linker marge)
r-v-d	Breedte in roeden, voeten en duimen in Rijnlandse roeden Van Hout: <i>Dat daeraen in 't begin tusschen dwerslinien volcht de brede van 't huys en erve in roeden en voeten, mitsgaders of het twee of meer viercanten hooch es</i>
R	Aantal roeden
V	Aantal voeten
D	Aantal duimen
Breedte	Breedte omgerekend in meters. Aantal roeden (R) * 3,767358 m, aantal voeten (V) * 0,3139465 en aantal duimen (D) * 0,026162.
Hoogte	Hoogte in 'viercanten' (bouwlagen) <i>Dat daeraen in 't begin tusschen dwerslinien volcht de brede van 't huys en erve in roeden en voeten, mitsgaders of het twee of meer viercanten hooch es</i>
Brontekst	Brontekst (omschrijving eigenaar)
Relatie_1	Relatie (1) ten opzichte van de eigenaar (bv. als alleen 'weduwe van' staat vermeld)
Achternaam	Achternaam
Tussenvoegsel	Tussenvoegsel ('van' etc.)
Patroniem	Patroniem
Voornaam	Voornaam
Beroep	Beroep

Relatie_2	Relatie (2) als eigenaar en bv. weduwe en/of kinderen van staat vermeld.
Achternaam	Achternaam
Tussenvoegsel	Tussenvoegsel
Patroniem	Patroniem
Voornaam	Voornaam
Beroep	Beroep
Bedrag	Bedrag genoteerd als 11-11 = 11 gld 11 st. Van Hout: <i>mer belangende de achterste overlangsche linien, dat eerst gestelt zijn in guldens en stuyvers daerop 't partie in de verpondinge des jaers 1600 ende een was gestelt; Ende dat de somme ooc buyten de linie onder 't voors. blat zijn guldens naer beloop van den penning zestien tot gereet gelt gereduceert, 'twelc 'tselve partije bevonden es waerdich te zijn of gehouden te hebben, daernaer des gemeen landts gerechticheyt van den veertichsten penning wert geeyscht ende betaelt.</i>
Commentaar	Commentaar en/of opmerkingen (bv. omtrent foute bindvolgorde; afwijkende hand; tussengevoegde bladzijden etc.)
Bronvermelding	Bronvermelding [bv. SA II, inv.nr. 6598, fol. 3]
Scan	Scan (verwijzing naar de opname in de beeldbank)
ID	Autonummering database (sleutelveld) Facultatief kan mijn unieke codenummer worden toegevoegd (hoeft niet gesplitst in drie afzonderlijke kolommen, maar dan is sorteren per bouwblok lastig).
Transactiedatum	De transactiedatum is niet opgenomen in database. Van Hout merkt erover op: <i>Dat daeraen tusschen overlangsche linien zijn volgende 't jaer, maend en dach der vervreemdingen of belastingen.</i>
Verwijzing Waarboeken	De verwijzing naar de waarboeken is niet in de database opgenomen. Van Hout merkt erover op: <i>dat daeraen volcht den letter van 't bouc ende buyten de linie 't blat daer den brieff geprotocolleert staet.</i>

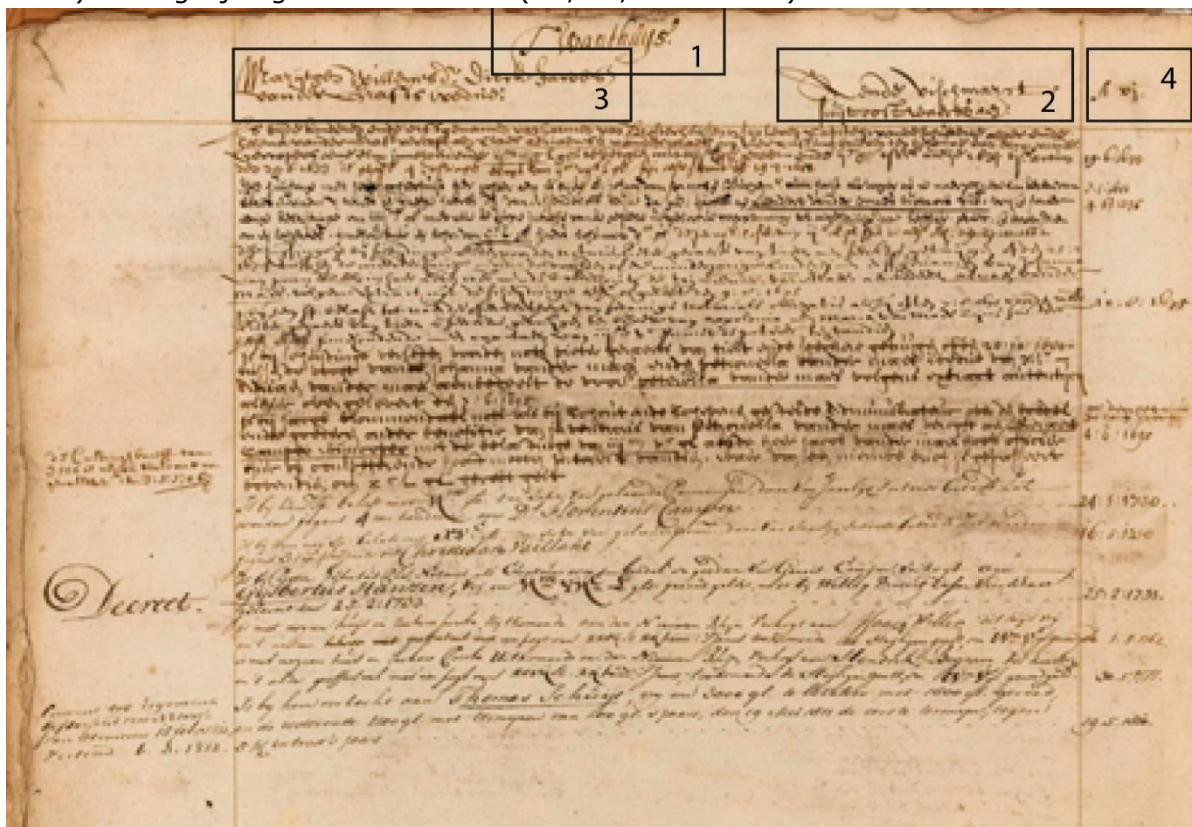
Colofon

Transcriptie en invoer	Jan Dröge (jaren ca. 1990-2016)
Tekst toelichting	Roos van Oosten, m.m.v. Jan Dröge
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-xdu-nczm URN: urn:nbn:nl:ui:13-h2b4-pp Fedora Identifier: easy-dataset: 67434

1642 Bonboeken

Over de bonboeken is een uitgebreid artikel beschikbaar in de serie broncommentaren geschreven door Van der Vlist. Op 20 februari 1642 werd besloten tot de aanleg van de bonboeken over te gaan en het eerste bonboek was datzelfde jaar klaar. In het bonboek kreeg elk pand één pagina om transporten vast te leggen. Reden om onroerend goed op een andere manier te registreren was de onoverzichtelijke situatie die was ontstaan in de oud-belastingboeken.⁵⁶ De bonboeken waren aanvankelijk katernen en pas later - onduidelijk is wanneer - zijn deze ingebonden. Dit besef is van belang omdat de volgorde waarin panden in het bonboek voorkomen niet altijd de volgorde weerspiegelt zoals in het straatbeeld.

De bonboeken bleven in gebruik tot 1811.⁵⁷ De onroerend goed registratie werd vanaf 1832 vervangen door het kadaster en de Oorspronkelijke Aanwijsbare Tafels (OAT). Er is dus geen aansluiting tussen beide bronnen. Met andere woorden: de laatste eigenaar die in de bonboeken genoemd staat, is niet dezelfde eigenaar die genoemd staat in het OAT. Soms biedt het raadplegen van het zogeheten Lantaarn- en brandspuitengeld (1814-1844) in dergelijke gevallen uitkomst (SA, III, inv.nr. 979).

Voorbeeld van een pand in het bonboek. De nummering wordt besproken in de tabel hieronder.

Literatuur

Van der Vlist, E.T., 2001: '[De bonboeken te Leiden](#)', in: G. Van Synghel (red.), *Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in de Middeleeuwen en het Ancien Regime*, Broncommentaren 4, 85-107.

⁵⁶ Van der Vlist 2001, 91.

⁵⁷ Van der Vlist, 2001, 88.

Metadata

Kolommen in de dataset 1642 bonboeken	
Veldnaam	Toelichting
Huidig adres	Huidig adres
Bon	Naam bon. Zie bijgevoegde afbeelding, nr. 1 [Wanthuis]
	Verwijzing naar voorgaande registers. Dit kan zowel zijn naar Vetus als naar de oud-belastingboeken, zowel de eerste als de tweede serie. Zie bijgevoegde afbeelding nr. 4
Straat	Straataanduiding in de bron. Zie bijgevoegde afbeelding nr. 2.
Huisnaam	Huisnaam
Eigenaar	Naam van de eigenaar die genoemd wordt in de kop. Echter de genoemde eigenaar was niet noodzakelijkerwijs op het moment van de aanleg van de bonboeken ook de eigenaar. In de meeste gevallen betreft het oudere inschrijvingen die zijn overgenomen uit Vetus of de oud-belastingboeken. ⁵⁸ Naar schatting is in minder dan een kwart de gevallen de genoemde persoon ook eigenaar van het pand. Soms was de eigenaar tevens de gebruiker van het pand, maar dat hoeft zeker niet het geval te zijn. Zie bijgevoegde afbeelding nr. 3.
Relatie_1	Relatie (1) ten opzichte van de eigenaar (bv. als alleen 'weduwe van' staat vermeld)
Achternaam	Achternaam van de persoon die in de kop genoemd staat
Tussenvoegsel	Tussenvoegsel ('van' etc.)
Patroniem	Patroniem
Voornaam	Voornaam
Beroep	Beroep
Relatie_2	Relatie (2) als eigenaar en bv. weduwe en/of kinderen van staat vermeld
Achternaam	Achternaam
Tussenvoegsel	Tussenvoegsel
Patroniem	Patroniem
Voornaam	Voornaam
Beroep	Beroep
Opmerkingen	Commentaar en/of opmerking (bv. omtrent foute bindvolgorde; afwijkende hand; tussengevoegde bladzijden etc.)
Bronvermelding	Bronvermelding [bv. SA II, inv.nr. 6611, fol. 3]
Scan	Scan (verwijzing naar de opname in de beeldbank)
Autonummering	Autonummering database (sleutelveld)

Colofon

Transcriptie	Jan Dröge
Tekst toelichting	Roos van Oosten, m.m.v. Jan Dröge
DANS Easy Dataset	DOI: 10.17026/dans-xdu-nczm URN: urn:nbn:nl:ui:13-h2b4-pp Fedora Identifier: easy-dataset: 67434

⁵⁸ Van der Vlist 2001, 93.

4) Toelichting archeologische datasets

In het kader van het onderzoek *Het stad, het vuil en de beerput* was reeds bij aanvang van het 'Historisch Leiden in kaart'-project een inventarisatie van beerputten reeds beschikbaar. Deze dataset is destijds bij DANS gedeponeerd als DANS-Easy-dataset 56516. Daarin zijn circa 150 Leidse beerputten opgenomen. Bij de herinventarisatie is niet alleen gelet op beerputten en beerkelders, maar zijn ook watervoorzieningen (waterputten en waterkelders) opgenomen. Dit leverde beduidend meer data op dan aanvankelijk voorzien. De verzameling gegevens is verdrievoudigd – het gaat om 457 structuren – maar het archeologisch potentieel is, zoals hieronder nader toegelicht zal worden, nog niet uitputtend benut. De onderzoeksvraag is of het aantal waterputten in de vroeg-moderne tijd in absolute en in relatieve zin (ten opzicht van het aantal beerputten) toenam. Reden om dit te vermoeden is dat de vervuiling van het grachtenwater in Leiden vanaf de 17de eeuw sterk toenam. In plaats van beerputten, werden in Leiden op grote schaal riolen aangelegd die rechtstreeks op het grachtenwater loosden.⁵⁹

Werkwijze

De inventarisatie bestond uit het raadplegen van vier verschillende gegevensbestanden (archieven) die hieronder nader toegelicht worden.

1) Bodemonderzoek in Leiden 1978-2010

In de eerste plaats is de serie Bodemonderzoek in Leiden, ook bekend als 'de Bolletjes' op trefwoorden als 'water', 'beer', 'riool', 'riole' en 'put' systematisch doorzocht. Ten tijde van het onderzoek voor *Het stad, het vuil en de beerput*, was dat reeds gedaan, maar inmiddels is de serie Bodemonderzoek in Leiden digitaal ontsloten. De herinventarisatie heeft dan ook aanvullingen opgeleverd. De serie loopt van 1978 tot 2010, maar dekt de beschrijving van uitgevoerd archeologisch onderzoek in die jaren niet gelijkmatig. Van 1978 tot 1992 lag de uitvoer bij de Archeologische Begeleidingscommissie en is uitgevoerd archeologisch onderzoek in de regel beschreven in de archeologisch rapporten. In de jaren van ca. 1992 tot 2005 is deze traditie van archeologische verslaglegging onderbroken geweest. Weliswaar verschijnt er een archeologisch jaarverslag in het Leids Jaarboekje, maar deze is minder uitgebreid. Voor deze jaren is het dan ook zaak om de originele opgravingsdocumentatie te raadplegen. Vanaf 2005 verschijnt de serie Bodemonderzoek in Leiden opnieuw, maar is ze op andere leest geschoeid. Er worden in één aflevering niet langer alle archeologische opgravingen van één jaar beschreven, maar één opgraving.

2) Velddocumentatie grote opgravingen 1978-2002

Bij tegenwoordige 'Malta-opgraving' is het gangbaar dat aan het eind van de opgraving een set gegevens bij DANS-EASY gedeponeerd wordt, waaronder gedigitaliseerde vlaktekeningen en sporenlijsten. Pre-Malta-opgravingen zijn minder makkelijk toegankelijk. Alle beschikbare archeologische tekeningen uit de periode van circa 1978 tot 2002 – het gaat om zeker 1000 (A0)tekeningen – zijn onlangs bij Erfgoed Leiden en Omstreken gekomen, na een jarenlange opslag bij het provinciaal depot in Alphen aan de Rijn. Ten tijde van de inventarisatie in het kader van het 'Historisch Leiden in Kaart'-project, werden de tekeningen 'verzendklaar' gemaakt om in te laten scannen. De toegankelijkheid van de tekeningen was om deze reden beperkt. Naast deze beperking

⁵⁹ Van Oosten 2015; 2016a, 2016b.

van voorbij gaande aard moet opgemerkt worden dat de 'oude gegevens' weerbarstig zijn. Sporen werden meestal niet voorzien van een spoornummer en sporenlijsten bestonden evenmin. De meeste informatie is te vinden op de tekeningen en in de soms handgeschreven dagrapporten of veldwerkboeken. Een goed voorbeeld is de opgraving 1987 Ir. Driessenplein en de in hetzelfde bouwblok gelegen opgraving Ir. Driessenplein/Middelstegracht. Vooropgesteld: er zijn twee - overigens zeer goede - artikelen over deze opgravingen verschenen.⁶⁰ Weliswaar is daar bijvoorbeeld te lezen dat er 19 waterputten en 9 tonputten zijn gevonden en worden specifieke details (binnendiameter, baksteenformaat) gegeven,⁶¹ het is niet zonder puzzelwerk na te gaan bij welke water- of tonput de beschreven kenmerken horen. Deze koppeling is zo lastig omdat op de overzichtstekeningen slechts een deel van de putten voorzien is met een nummer.

3) Veldwerkboeken

Er zijn meer beer- en watervoorzieningen gevonden dan in de 'Bolletjes' beschreven zijn. Incidentele vondsten van beerputten en waterputten werden niet altijd de kroniek beschreven, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de afsluiting van de kroniek over het jaar 1981 en 1984 door Suurmond-van Leeuwen; *'Behalve bovengenoemde projecten werd aandacht besteed aan tal van kleinere projecten. In alle gevallen werden gevonden funderingsresten, water- en beerputten en waterlopen ingemeten.'*⁶² De archeologische begeleidingscommissie hield ook een veldwerkboek bij. Dit is een serie dagrapporten en weekverslagen waarin dergelijke waarnemingen werden opgetekend. Met name de veldwerkboeken bijgehouden door Anthonie van Peursen zijn zeer gedetailleerd en bruikbaar. Het veldwerkboek van 1985 is in het kader van de inventarisatie van 'Historisch Leiden in kaart' doorlopen. In dat jaar vinden zowel in de Pieterswijk als in de Hooglandse kerkgracht e.o. rioleringswerkzaamheden plaats die nauwlettend archeologisch in de gaten werden gehouden. Dit is met name interessant omdat hierbij openbare waterputten kunnen zijn aangetroffen, zoals in de Zonneveldstraat ter hoogte van huisnummer 16. Archeologische opgravingen van de openbare ruimte zijn betrekkelijk zeldzaam, terwijl de daar aangetroffen structuren een belangrijke aanwijzing zijn voor de sociale organisatie van de buurt.

4) Recente Malta-opgravingen

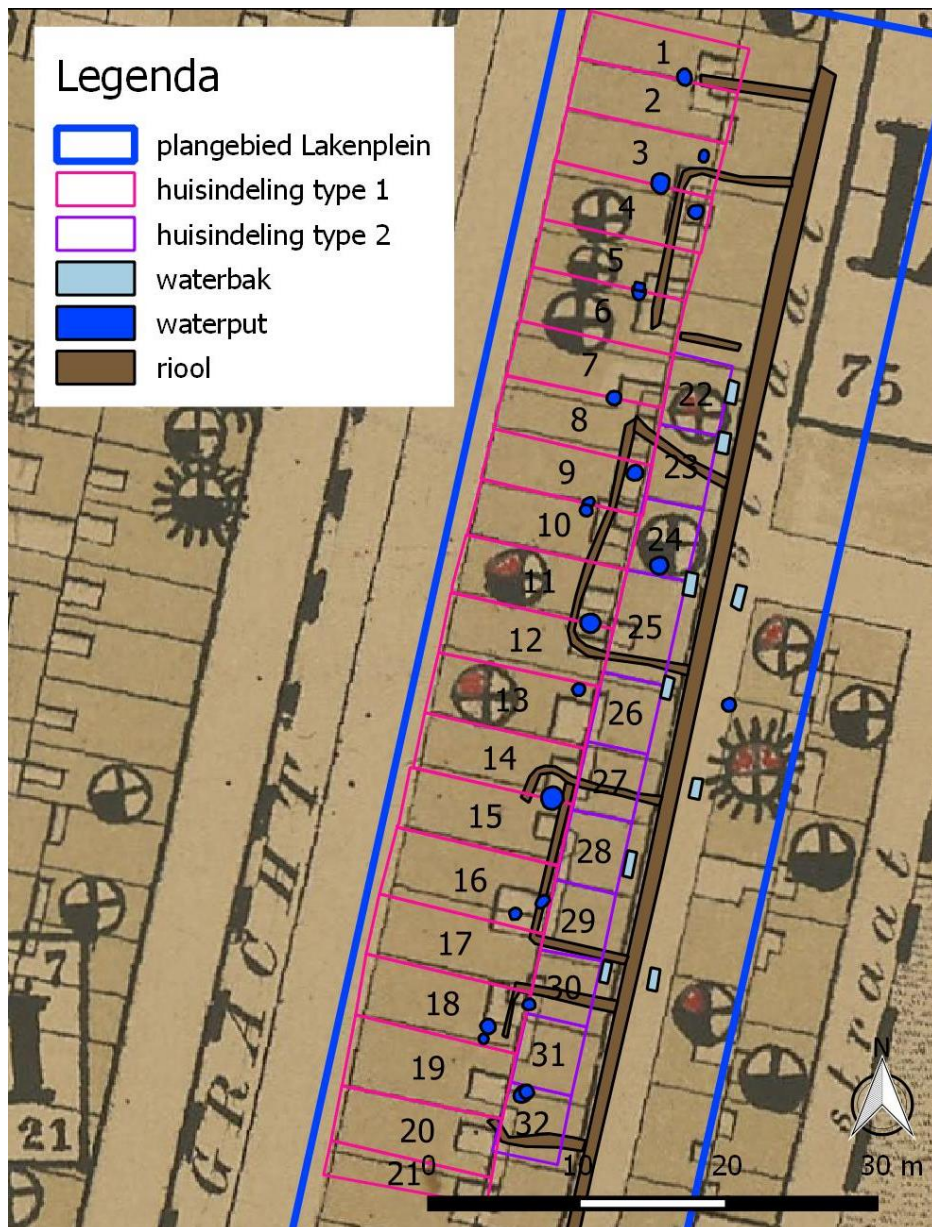
In Leiden hebben afgelopen twee jaar diverse grote opgravingen plaatsgevonden, de grootste zijn: opgraving Nobel (IDDS), opgraving Lammermarkt (BAAC) en opgraving Lakenplein (IDDS). Deze opgravingen zijn nog niet gerapporteerd, maar toch konden enkele gegevens reeds benut worden. Om de informatie van Lammermarkt te verkrijgen is een bezoek gebracht aan BAAC in Den Bosch. Inzage in de documentatie opgraving Lakenplein werd verschaft in het kader van een samenwerkingsartikel.⁶³ Deze twee samen hebben ruim zestig putten (vooral waterputten) extra opgeleverd. In de 17de-eeuwse uitbreidingswijken werden geen beerputten meer aangelegd, maar wel op praktisch elk perceel een waterput. Dit laat zich het best illustreren aan de hand van de opgraving Lakenplein.

⁶⁰ Van Peursen 1988; Bitter 1988.

⁶¹ Van Peursen, 1988, 79.

⁶² Suurmond-van Leeuwen 1982, 21; Suurmond-van Leeuwen 1985, 25.

⁶³ Brandenburgh, Meijer, Van Oosten (in voorbereiding).

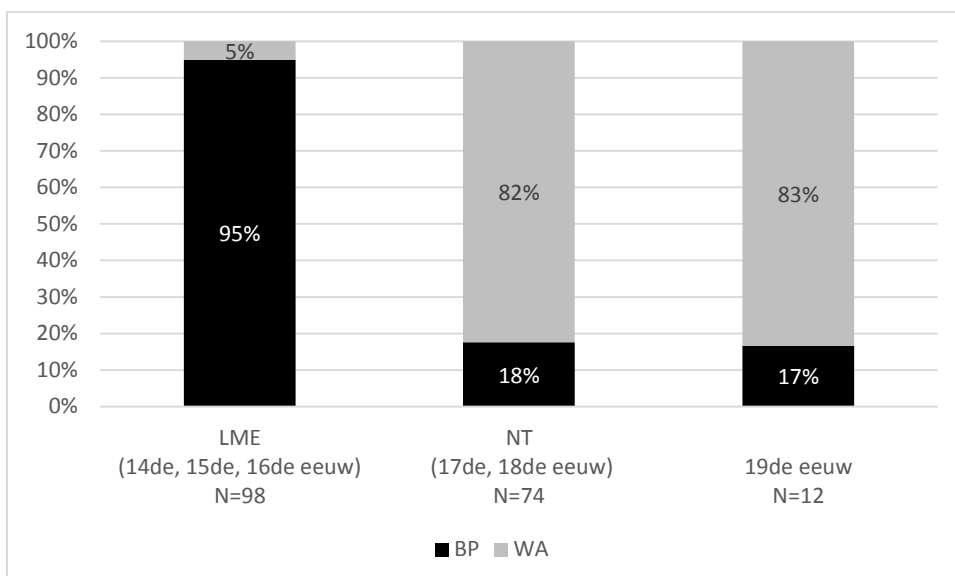
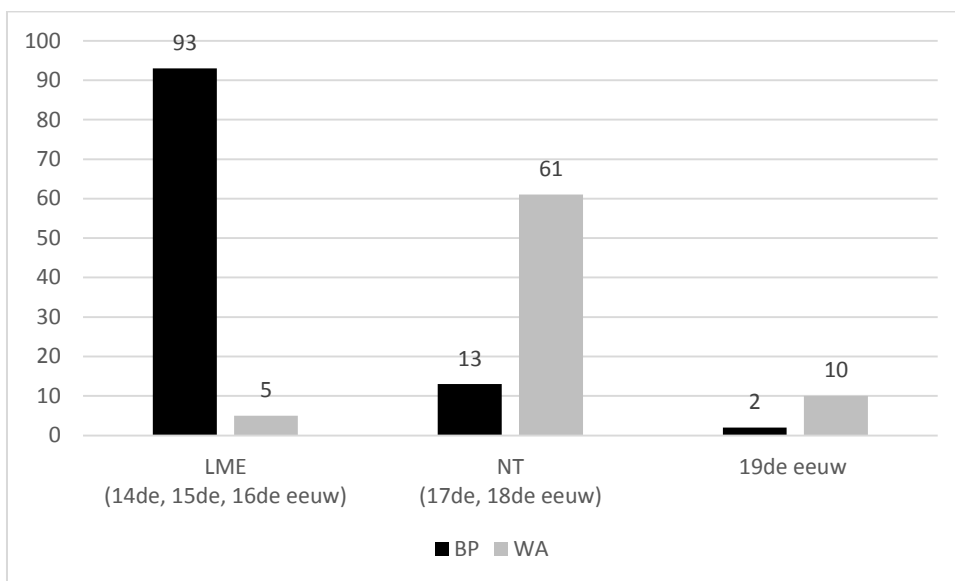
De resultaten van de opgraving Lakenplein geplot tegen de achtergrond van de 19de-
'[Cholera- en tyfuskaart](#), 1870. De taartdiagrammen geven het aantal cholera- en tyfus-
slachtoffers in de periode 1853-1869. Afbeelding: Y. Meijer (IDDS).

Voorlopige resultaten

De voorlopige inventarisatie leverde 183 beerputten en 167 watervoorzieningen op. De overige structuren zijn tonputten waarvan niet duidelijk is of het beer- of waterputten zijn, riolen en gemakken (een privaat lozend op een riool). Gelet op de verhouding tussen beerputten en waterputten kan opgemerkt worden dat in Leiden 52% beerputten archeologisch voorkomen, tegenover 48% watervoorzieningen. In Haarlem komen meer beerputten voor (69%) tegenover 28% watervoorzieningen. In Amersfoort zijn waterputten (75%) juist in de meerderheid.⁶⁴ Een goede verklaring voor het fenomeen is er nog niet.

⁶⁴ Inventarisatie Amersfoortse waterputten: Boekenogen/D'Hollosy, 2006, 26-27 (76 waterputten), inventarisatie Amersfoortse beerputten: Clazing 2007 (25 beerputten).

Hoewel het archeologisch potentieel in Leiden nog niet ten volle benut is, wijzen de voorlopige resultaten toch op een duidelijke trend die in de onderstaande grafieken is weergegeven. Opgemerkt moet worden dat hiervoor alleen die hygiënische structuren zijn opgenomen waarvan een aanvangsdatering bekend is (N=184). Het is te verwachten dat binnenkort zeker nog 35 reeds in de dataset opgenomen structuren gedateerd kunnen worden. Het BAAC-rapport van de opgraving Lammermarkt zal binnenkort opgeleverd worden. In de Late Middeleeuwen, hier gedefinieerd als 14de, 15de en 16de eeuw, waren beerputten in Leiden in absoluut en relatief gezien in de meerderheid. Van alle opgegraven structuren uit deze periode betrof 95% beerputten. Na 1600 wordt dit anders. In de 17de en 18de en 19de eeuw maken waterputten vier vijfde van het archeologisch gegevensbestand uit.

Conclusie

De voorlopige resultaten lijken duidelijk te wijzen op een bevestiging van het vermoeden. Waterputten en waterkelders zijn vanaf de 17de eeuw in opkomst. Een kwantitatieve analyse als deze laat echter geen details toe. De verschuiving dient dan ook bij

toekomstig onderzoek verder op het niveau van het perceel nagegaan te worden. Zoiets is mogelijk aan de hand van opgravingen waarbij meerdere percelen inclusief de huisplattegronden zijn opgegraven. Wanneer rekening werd gehouden met de toegankelijkheid van de data dan waren tot voor kort slechts pre-Malta-opgravingen beschikbaar, zoals het C&A-complex 1985 en Kamerlingh Onnes Laboratorium 2001. De laatste twee jaar hebben in de 17de-eeuwse uitbreidingswijken in Leiden diverse opgravingen plaatsgehad (opgraving Nobel, opgraving Lammermarkt, opgraving Lakenplein) die naar verwachting binnen enkele maanden als rapportage verschijnen en het potentieel voor een diepgravende analyse aanzienlijk vergroten.⁶⁵

Literatuur

- Bitter, P., 1988: 'Archeologisch onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis van het Ir. Driessenplein en de ontwikkeling van de over van de Oude Rijn op het Waardeiland te Leiden', in: L. Barendregt/H. Suurmond- van Leeuwen, *Bodemonderzoek in Leiden*, 10, 85-129
- Boekenogen, G./T. D'Hollosy, 2006: 'Als het kalf...Inventarisatie van waterputten uit opgravingen binnen de twee omwallingen van Amersfoort', *Flehite. Historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken* 2006, 6-27.
- Brandenburgh, Meijer, Van Oosten (in voorbereiding): 'Leidse wevershuisjes en arbeiderswoningen in seriebouw. Een materiële getuigenis van projectontwikkeling in de Gouden eeuw', *Archeologie in Nederland*.
- Clazing, A., 2007: 'De stad en het vuil. Een onderzoek naar beerputten en afval', *Flehite. Historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken* 2007, deel VIII, 66-83.
- Oosten, R.M.R. van, 2015: *De stad, het vuil en de beerput. De opkomst, verbreiding en neergang van de beerput in stedelijke context*, Leiden.
- Oosten, R.M.R. van, 2016a: '[The Dutch great stink](#): The end of the cesspit era in the pre-industrial towns of Leiden and Haarlem', *European Journal of Archaeology*, 19, 704-727.
- Oosten, R.M.R. van, 2016b: '[The "great sanitary awakening" questioned](#): Is there a solid argument in favour of the "filthy medieval city" hypothesis?', *Medieval and Modern Matters: Archaeology and Material Culture in the Low Countries* 5, 95-116, DOI: 10.1484/J.MMM.5.10984.
- Peursen, A.D.P., van, 1988: 'De bouw en locatie van beerputten in het Ir. Driessenplein te Leiden', in: L. Barendregt/H. Suurmond- van Leeuwen, *Bodemonderzoek in Leiden*, 10, 77-84.
- Suurmond-van Leeuwen, 'Verslag over het jaar 1981', in: D.E.H. de Boer, L. Barendregt en H. Suurmond- van Leeuwen, *Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1981*, 9-21.
- Suurmond-van Leeuwen, 'Verslag over het jaar 1984', in: D.E.H. de Boer, L. Barendregt en H. Suurmond- van Leeuwen, *Bodemonderzoek in Leiden, jaarverslag 1984*, 7-25.

⁶⁵ Voor een aanzet hiertoe naar aanleiding van de opgraving Lakenplein, Brandenburgh, Meijer, Van Oosten (in voorbereiding).

Metadata

Kolommen in de dataset archeologische putten	
Veldnaam	Toelichting
complex	zelf uitgegeven nummer, correspondeert met de nummering zoals die in <i>De stad, het vuil en de beerput</i> is gebruikt.
Stad	In deze gedeponeerde dataset is alleen Leiden opgenomen.
Projectcode	Indien mij dat bekend was is hier de projectcode van gemeente Leiden ingevuld
Jaar	Jaar van de opgraving
Werkput	Werkput; dit veld kon bij de oude opgravingen niet ingevuld.
Spoor	spoornummer (numeriek)
Vlak	vlaknummer (numeriek)
Nadere aanduiding	nadere aanduiding van de locatie van de beerput, bijvoorbeeld op perceel
Tek_coupe	tekeningnummer van de coupe (alleen relevant bij de BAAC-opgraving Lammermarkt)
Tek_extra	tweede tekeningnummer (alleen relevant bij de BAAC-opgraving Lammermarkt)
Spoor/beerputnr	spoor- of beerputnummer. Vooral relevant bij oude opgravingen, toen beerputten door combinatie cijfer en letter werden aangeduid
Benaming aard spoor	hoe het spoor in de opgravingsdocumentatie staat aangeduid (niet genormaliseerd)
Primaire functie	mijn interpretatie van de primaire functie van de structuur
Secundaire functie	mijn interpretatie van de primaire functie van de structuur. Waterputten kunnen in tweede instantie als beerput zijn gebruikt.
Type 1	type, bs=baksteen, ht=hout. Zie <i>De stad, het vuil en de beerput</i> , p. 64
Type 2	rond=rond, vier=vierhoekig, Zie <i>De stad, het vuil en de beerput</i> , p. 64
Type 3	Numeriek veld. De wijze waarop de put gefundeerd is. Zie <i>De stad, het vuil en de beerput</i> , p. 64
Vloer_en_fundering	opmerkingen over hoe de vloer en fundering eruit ziet
Opmerkingen	algemene opmerkingen (niet over constructie)
Rapportage_documentatie	waar komt de gevonden informatie vandaan; BOL, veldwerkboek
datum	datum van opgraven van de structuur; aan de hand hiervan kan verdere documentatie gevonden worden
Insteek	is er een insteek aanwezig
BS formaat kleinste	kleinste aanwezige baksteenformaat
BS formaat grootste	grootste aanwezige baksteenformaat
Opbouw	steens, halfsteens
Gemetseld	is de put volledig gemetseld; of alleen om de tien lagen?
Stortkoker	is er een stortkoker aanwezig en hoe ziet die eruit?
NAP_OK	NAP van de onderkant van de put/structuur
NAP_BK	NAP van de bovenkant van de put/structuur
diepte	diepte van de put; soms afgeleid van de NAP-maten, meestal

	niet
Lengte	bij een vierkhoekige of een ovale structuur, de lengte
Breedte	bij een vierkhoekige of een ovale structuur, de breedte
Straal	bij ronde putten de straal
Dia_buiten	de buitendiameter
Dia_binnen	de binnendiameter
Diameter	de diameter [uitleg: aanvankelijk is er bij de inventarisatie geen onderscheid gemaakt tussen de binnen- en buitendiameter]
Koepel	is er een (aanzet) van een koepel of gewelf aanwezig en hoe ziet deze eruit?
Constructie_opmerkingen	opmerkingen over de constructie
Gedempt_leeg	is de beerput geleegd en gedempt? Aangeven wat met 'leeg' bedoeld wordt (zonder beer, of zonder vondsten)
DATV	datering van de beerput, vroeg
DATL	datering van de beerput, laat
DAT_opm	Opmerkingen over de datering
Fase_eeuw	aanlegdatering van de put uitgedrukt in eeuwen, 13=13de eeuw, 14=14de eeuw
Fase_eeuw	aanlegdatering van de put, geplaatst in tijd, A=1250-1350, B=1350-1450, C=1450-1550, D=1550-1650, E=1650-1750, F=1750-1850
Fase	Indien de put in deze kwarteeuw in gebruik was, is dit veld aangevinkt. Voor een uitleg: De stad, het vuil en de beerput, p. 155.
12a	Hierna volgen in de database achtereenvolgende de kolommen 12a, 12b, 12c, 12d, 13a etc. 12a=eerste kwart van de 12 ^{de} eeuw etc. Indien de put in deze kwarteeuw in gebruik was, is dit veld aangevinkt. Voor een uitleg: De stad, het vuil en de beerput, p. 155.

Colofon

Invoer data	Roos van Oosten (invoer 2007-2013; uitbreiding 2016)
Tekst toelichting	Roos van Oosten
Oude DANS-Easy-dataset	DOI: 10.17026/dans-xaf-bqq4 URN: urn:nbn:nl:ui:13-xenb-dr Fedora Identifier: easy-dataset: 56516
DANS-Easy-dataset	DOI: 10.17026/dans-xyf-z2sd URN: urn:nbn:nl:ui:13-w7hu-zv Fedora Identifier: easy-dataset: 67438